

Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova u 20. stoljeću

Rezo, Vladimira

Source / Izvornik: **Povijest hrvatskoga jezika. 5. knjiga: 20. stoljeće - prvi dio, 2018, 371 - 439**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:482838>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

POVIJEST HRVATSKOGA JEZIKA

TELEGRAM

JUGOSLAVENSKÉ NOVINE ZA DRUSTVENA I KULTURNA PITANJA

CIJENA: 1.50 ND

Godina VIII - Broj 359 - Zagreb, 17. ožujka 1967.

DEKLARACIJA O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

Višestoljetna borba jugoslavenskih naroda za nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu kulminirala je revolucionarnim preobražajem u razdoblju od 1941-1945. Tokovi Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije omogućile su svim narodima i narodnostima u Jugoslaviji da stuju u novu fazu njihovog povijesnog postojanja. Oslanjajući se na temeljnu načelu socijalizma o pravu svakog čovjeka da živi slobodno od svake podjarmjenosti i o pravu svakoga naroda na potpun suverenitet i neograničenu ravnopravnost sa svim drugim nacionalnim zajednicama, Sloveni, Hrvati, Srbi, Crnogorci i Makedonci formirali su federativni savez, zaslan od 6 socijalističkih republika, kao jamstvo te uzajamne ravnopravnosti, međusobnog bratstva i socijalističke suradnje.

Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve atribute svojeg nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoj jezik i privrednu, nego i kulturnu budućnost. Među tim atributima jednako važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neodvojivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkim fenomenima koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu.

Novosadski dogovor opravdano je deklarirao zajedničku lingvističku osnovu srpskog i hrvatskog književnog jezika, ne poričući historijsku, kulturno-historijsku, nacionalnu i političku istinu o pravu svakoga naroda na vlastiti jezik među nacionalnog i kulturnog života. To su temeljne formulacije i ustavni tekstovi, i program Saveza komunista, političkog predvođenja naših naroda u revolucionarnoj borbi.

Ali uprkos jasnoj sadržajnoj načelu, stvarnost nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zanemarena, iskorištavana i krivena unutar tirih pojava skretanja u raznim našim društvenim i ekonomskim životu. Poznato je u kojima su okolnostima u našoj zemlji odvijale tendencije etatizma, unitarizma, hegemonizma. U vezi s njima pojavila se i koncepcija o potrebi jedinstvenog «državnog jezika», pri čemu je ta uloga u praksi bila namijenjena srpskom književnom jeziku zbog dominantnog utjecaja administrativnog središta naše državne zajednice. Uprkos VIII kongresa, IV i V plenarnu CK SKJ, koji su u našim danima posebno naglasili važnost socijalističkih načela o ravnopravnosti naših naroda po, prema tome, i njihovih jezika, putom upravnog aparata i sredstava javne i masovne komunikacije (tiskovnih glasila, Tvorila, JRTV u zajedničkim emisijama, PTT, žilicirama, tzv. materijala ekonomske i političke literaturu, filmskih žurnala, raznih administrativnih obrazaca), zatim putem jezične prakse u JNA, saveznoj upravi, zakonodavstvu, di-

preciznošću omogućuje da se u praksi ta dva usporedna naziva shvate kao sinonimi, a ne kao temelj za ravnopravnost i hrvatskog i srpskog književnog jezika, jednako među sobom, kao i u odnosu prema jezicima ostalih jugoslavenskih naroda. Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate. Da je stvarnost, zaista takva, dokazuju mnogobrojni primjeri, a među njima kao najnoviji nedavni Zaključci peke skupštine Saveza komunističara Jugoslavije. Ti su zaključci objavljeni usporedno u srpskoj, slovenskoj i makedonskoj verziji kao da hrvatskoga književnog jezika uopće nema ili kao da je istovjetan sa srpskim književnim jezikom.

Potpisane ustanove i organizacije smatraju da u takvim slučajevima hrvatski narod nije zastupljen i da je doveden u neravnopравan položaj. Takva se praksa ni u kojem slučaju ne može opravdati iako neopopornom znanstvenom činjenicom da hrvatski i srpski književni jezik imaju zajedničku lingvističku osnovu.

U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školstvu, novinarstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se god radi o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.

Ovu Deklaraciju podnosi Savez SKJ, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripremanja promjene Ustava izlozila načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.

Matica hrvatska
Društvo književnika
Hrvatske
PEN-klub, Hrvatski centar
Hrvatsko filološko društvo
Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
Odjel za suvremenu književnost JAZU
Institut za jezik JAZU
Institut za književnost i teatrologiju JAZU
Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskog fakulteta u Zadru

Moša Pijade: Skica za kompoziciju «Bulzacova smrt» (detalj)

Izdavač

Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA

Ivane Brlić-Mažuranić 82

10090 Zagreb

tel. 01/ 55 70 940

e-mail: info@croatica.hr

www.croatica.hr

Recenzenti

prof. dr. sc. Marija Turk

dr. sc. Ivana Matas Ivanković

izv. prof. dr. sc. Branko Kuna

Prevoditeljica sažetka

dr. sc. Nina Tuđman-Vuković, Projectus Grupa d.o.o.

Korektorice

Petra Bičanić

Lidija Bogović

Blanka Mesić

Jasmina Pavić

Izrada kazala

Petra Bičanić

Ivana Barišić

Fotografije

Ante Bičanić

Goran Vranić i Moderna galerija, Zagreb

Michael Nam

Fotoarhiv Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu

Grafičko uređenje i prijelom

Denona d.o.o., Zagreb

Tisak

Denona d.o.o., Zagreb

1. izdanje: Zagreb, travanj 2018.

ISBN 978-953-55540-0-4 (cjelina)

ISBN 978-953-55540-5-9 (knjiga 5)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000997114.

Izdavač

Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA

Ivane Brlić-Mažuranić 82

10090 Zagreb

tel. 01/ 55 70 940

e-mail: info@croatika.hr

www.croatika.hr

Recenzenti

prof. dr. sc. Marija Turk

dr. sc. Ivana Matas Ivanković

izv. prof. dr. sc. Branko Kuna

Prevoditeljica sažetka

dr. sc. Nina Tuđman-Vuković, Projectus Grupa d.o.o.

Korektorice

Petra Bičanić

Lidija Bogović

Blanka Mesić

Jasmina Pavić

Izrada kazala

Petra Bičanić

Ivana Barišić

Fotografije

Ante Bičanić

Goran Vranić i Moderna galerija, Zagreb

Michael Nam

Fotoarhiv Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu

Grafičko uređenje i prijelom

Denona d.o.o., Zagreb

Tisak

Denona d.o.o., Zagreb

1. izdanje: Zagreb, travanj 2018.

ISBN 978-953-55540-0-4 (cjelina)

ISBN 978-953-55540-5-9 (knjiga 5)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000997114.

P OVIJEST

HRVATSKOGA JEZIKA

5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio

Voditelj projekta
akademik Radoslav Katičić

Urednici
prof. dr. sc. Ivo Pranjković
prof. dr. sc. Marko Samardžija

Glavni urednik
Ante Bičanić, mr. kroat.

CROATICA

JEZIK HRVATSKIH ADMINISTRATIVNO-POSLOVNIH TEKSTOVA U 20. STOLJEĆU

0. Uvod

Devetnaesto je stoljeće oblikovalo administrativno-poslovni stil sa svim njegovim slovopisnim, pravopisnim, fonološkim, morfološkim, sintaktičkim, leksičkim i stilskim specifičnostima.

Kad je riječ o slovopisu, treba naglasiti nedosljednost zapisivanja grafema s dijakriticima, digrafa i fonema kao što su /h/, /k/, /s/, /v/. Refleks jata do sredine 19. stoljeća uglavnom je zapisan kao <ě>, potom kao <ie>, a krajem stoljeća najčešće kao <ije> i <je>. Slogotvorno je /r/ uglavnom zapisano dvoslovom <ër>, rijetko dvoslovom <ār>, a s vremenom se prestalo zapisivati dvoslovom. Na planu pravopisa valja spomenuti uglavnom sastavljeno pisanje niječnice uz glagol, također pretežno sastavljeno pisanje prednaglasnica, katkad i sa spojnicom, dok su se složeni prilozi uglavnom pisali rastavljeno. Prisutne su i razlike u pisanju velikoga i maloga slova te zareza u usporedbi s današnjom normom. Od fonoloških odlika administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća treba naglasiti pretežno provođenje vokalizacije završnoga -l, uglavnom štokavske reflekse praslavenske jotacije, obično provođenje palatalizacije te nezapisivanje jednačenja i ispadanja suglasnika. Važna je značajka morfologije prevlast sinkretiziranih morfema u D, L i I mn. imenica, premda su potvrđeni i stari

nesinkretizirani morfemi. Također, imenice u G mn. uglavnom završavaju na novoštokavski morfem -a, kojemu je dočetak -h označavao duljinu, a komparativ i superlativ pridjeva često uključuju epentetsko j. U prezentu bilježimo čestu tvorbu prema vrsti kojoj glagol ne pripada, učestali su aorist i imperfekt, a gotovo da ne nalazimo kondicionala drugoga. Za sintaksu su značajni učestali primjeri glagola na kraju rečenice, potom dvostruka negacija, slavenski genitiv, sklonjivi glagolski prilozi i brojne sintaktičke konstrukcije. Za leksik i stil administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća važno je spomenuti riječi koje se danas ne rabe u stilski neobilježenim tekstovima, zatim posuđenice iz latinskoga, njemačkoga, turskoga i talijanskoga jezika, rjeđe iz mađarskoga, francuskoga, engleskoga i ruskoga jezika te kontaktne sinonime i mnoge administrativizme (Rezo 2015).

Uslijedilo je 20. stoljeće tijekom kojega su Hrvati živjeli u različitim društveno-političkim sustavima brojnih država: Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevstva/Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije, Nezavisne Države Hrvatske, DF Jugoslavije / FNR Jugoslavije / SFR Jugoslavije te naposljetku Republike Hrvatske. Vlasti svih tih država bile su itekako fokusirane na jezičnu politiku i nastojale

Br. 15.

Z a k o n

od 6. veljače 1902.,

o prisilnom uzgoju nedoraslih.

MI FRANJO JOSIP PRVI,

po milosti božjoj
cesar austrijski, kralj česki itd.

i

apoštolski kralj kraljevina Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije
potvrđujemo predloženi Nam u osnovi po hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu saboru

z a k o n

od 6. veljače 1902.,

o prisilnom uzgoju nedoraslih.

§. 1.

Na prisilni uzgoj mogu se predati nedorasli, koji nisu još navršili četrnaestu godinu života, ako nemaju nikakva kućevnoga uzgoja ili je kućevni kao i školski i religiozni uzgoj ostao bez uspjeha, te ako su uza to :

a) počinili djelo, koje je, kad se uzme objektivno, kažnjivo po kaznenomu zakonu, ili

b) ako su skloni na bezposličenje, na skitanje i prosjačenje te se prema cijelom življenju njihovu mora razložito držati, da su zapušteni ili da će biti zapušteni.

Ne mogu se primiti na prisilni uzgoj nedorasli, koji pate ma od kakve trajne teške bolesti.

§. 2.

Prisilni uzgoj vrši se pod vrhovnim nadzorom javnih vlasti u sgodnim porodicama ili u privatnim za tu svrhu udešenim zavodima ili u zemaljskim popravilištima.

§. 3.

Kod nedoraslih, koji bi se zbog počinjena zločina imali po kaznenom zakonu kazniti samo prekršaja radi (§. 2. sl. d §§. 237., 269. sl. a i 270. k. z.), može nadležni kazneni sud, nakon uglavljenja učina i krivice, na predlog državnoga odvjetništva ili po zvaničnoj dužnosti u osudi odrediti, da se smjeste u popravilište, ako su se stekli uslovi §. 1. ovoga zakona.

U takovu slučaju neće kazneni sud u osudi izricati kaznu, što je naredjuje kazneni zakonik (§. 270. k. z.).

I protiv takove osude dopušteni su pravni liekovi prema propisima zakona o kaznenom postupku.

§. 4.

U svim drugim slučajevima, što ih obuhvata §. 1. ovoga zakona, odlučuje o smještaju nedoraslih u popravilište tutorstveni sud na predlog roditelja, tutora, državnog odvjetništva, redarstvene vlasti ili mjestnog poglavarstva.

No tutorstveni sud može u tu svrhu i po zvaničnoj dužnosti zametnuti postupak.

§. 5.

Tutorstveni će sud ili na predlog, što mu ga preda koji od ovlaštenika (§. 4.), ili po zvaničnoj dužnosti svojoj zametnuti potrebne izvildaje o tome, da li su se kod kojeg nedoraslog stekli uslovi pomenuti u §. 1. ovoga zakona, pa će, čuvši glas roditelja, tutora, njegova učitelja i sveštenika, kao i nadležnog mjestnog poglavarstva, izreći obrazloženu odluku, koju će dostaviti roditeljima, tutorima i državnom odvjetništvu.

§. 6.

Kad je s odlaganjem skopčana opasnost, može tutorstveni sud odrediti, da se nedorasli i prije pravne snage odluke izrečene u smislu §. 5. ovoga zakona, odmah privremeno smjeste u koju zgodnu porodicu ili u koji zgodni privatni ili zemaljski zavod.

Trošak ovog privremenoga smještjenja predujma se iz zemaljskih sredstava.

§. 7.

Smještenje nedoraslih na prisilni uzgoj u koju zgodnu porodicu ili u koji zgodni privatni zavod, može tutorstveni sud odrediti samo onda, kad oni sami ili ona

Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih, Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, br. 15., str. 46-47, Zagreb, 1902.

su utjecati na razvoj normā hrvatskoga jezika, posebice pravopisa. To je napose vidljivo u vrijeme prve i druge Jugoslavije kad se provodila unitaristička jezična politika s ciljem stvaranja jedinstvenoga književnog jezika Srba i Hrvata, a najviše se ostvarivala u pravopisu i u leksiku u vidu nametanja srpskih riječi, ponajprije u državnim službama: zakonodavstvu, upravi, diplomaciji, vojsci, policiji itd. Stoga se u administrativno-poslovnim tekstovima turbulentno 20. stoljeće i sve političke mijene koje su se u njemu dogodile osjete više no u tekstovima napisanima ostalim stilovima, napose potreba vlasti da kontrolira i manipulira. Obilježja admi-

nistrativno-poslovnoga stila analizirat će se na slovopisnoj, pravopisnoj, fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj i stilističkoj razini na tekstovima podijeljenima u dva razdoblja: od 1901. do 1945. i od 1945. do 2000. godine.

Administrativno-poslovni jezik 20. stoljeća čine dvije njegove ravnopravne sastavnice: administrativna i poslovna. Administrativne tekstove čini šest potkorpusa: 1. ustavi i državotvorne odluke; 2. zakoni, uredbe, naredbe i pravilnici; 3. međunarodni ugovori; 4. diplomatski dokumenti; 5. izvješća i 6. zapisnici, dok se u poslovne tekstove ubrajaju: 7. gospodarski udžbenici i priručnici te 8. poslovna pisma.

1. Hrvatski administrativno-poslovni tekstovi od 1901. do 1945.

Prikupljanje izvornika potrebnih za raščlambu jezičnih osobina administrativno-poslovnoga stila 20. stoljeća bio je zahtjevan zadatak. Kad je riječ o prvome proučavanom razdoblju, najizazovnije je bilo doba Kraljevstva / Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije. Prilikom odabira tekstova ustava, zakona i međunarodnih ugovora brojni su tekstovi morali biti izostavljeni jer su napisani srpskim jezikom. Naime, upravo su uprava, zakonodavstvo, sudstvo, školstvo, policija i vojska ona područja koja svaka vlast nastoji najstrože kontrolirati pa je i jezik u njima sredstvo kontrole i iskazivanja moći. Tako su brojni zakoni, odluke i propisi koji su se itekako ticali Hrvatske napisani samo na srpskome jeziku. Nije tu riječ o Boranićevoj prilagodbi Belićevu pravopisu, već o tekstovima na ekavici, s osobitostima srpskoga jezika na svim jezičnim razinama.

Stoga nije bilo moguće uvrstiti zapisnike iz sljedećih publikacija: *Stenografske beleške privremenog Narodnog predstavništva Srba, Hrvata i Slovenaca*, *Stenografske beleške Narodne skupštine Kraljevine Jugoslavije* ili *Stenografske beleške Senata Kraljevine Jugoslavije*. Također su morali biti odbačeni brojni međunarodni ugovori, koji su izlazili samo u *Službenome listu*, njegovu međunarodnome dijelu (*Ugovor o odbrambenom savezu između SHS i Republike Čehoslovačke*, 1920.; *Konvencija o ropstvu*, 1929.; *Pakt balkanskog sporazuma*, 1934. itd.). Tek su ugovori sklopljeni nakon *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, premda i dalje objavljivani samo u *Službenome listu*, napisani na hrvatskome jeziku, s primjesama srpskoga, napose leksičkim. Isti je slučaj i sa zakonima te ustavnim i državotvornim dokumentima, uz kratak ustupak legislativnoj sastavnici u vrijeme Banovine Hrvatske, otkud onda

potječu i jedina dva teksta iz razdoblja prve Jugoslavije. Tako su, između ostaloga, izvan korpusa ostali *Zakon o zaštiti javne bezbednosti i poretka* iz 1921. te *Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, objavljen 1921. godine.

Ustavi i državotvorne odluke

Kronološki prvi tekst u ustavnome potkorpusu jest *Pravilnik „Narodnog Vijeća” za Slovence, Hrvate i Srbe u Zagrebu* iz listopada 1918. godine. U njemu je Narodno vijeće predstavljeno kao političko tijelo svih Slovenaca, Hrvata i Srba, koji žive u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni, Hercegovini, Istri, Rijeci, Trstu, Kranjskoj, Goričkoj, Štajerskoj, Koruškoj, Bačkoj, Banatu, Baranji, Međimurju i ostalim krajevima jugozapadne Ugarske. Cilj je Vijeća ujedinjenje svih Slovenaca, Hrvata i Srba u nezavisnu, demokratsku državu.

Iz već spomenutih razloga slijedi vremenski jaz do 1940-ih. U nešto više od četiri godine Nezavisne Države Hrvatske ustaška je vlast donosila različite zakone, no nije objavila ništa slično ustavu ili ustavnoj odluci. Za to je vrijeme partizansko čelništvo u ilegali donijelo mnoštvo odluka kako na razini Hrvatske tako i Jugoslavije. Odlukom o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj ZAVNOH je priključio okupirane hrvatske krajeve Hrvatskoj i nevažećim proglasio ugovore Kraljevine Jugoslavije i NDH s Italijom kojima su Istra i drugi krajevi pripojeni Italiji, a tamošnja talijanska manjina proglašena autonomnom. Posebno su znakovite odluke 2. zasjedanja AVNOJ-a održanoga 29. studenoga 1943. u Jajcu. Prva odabrana odluka pozicionira Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja

Jugoslavije kao zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo Jugoslavije čiju će izvršnu dimenziju obavljati Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije. U drugoj se odluci oduzimaju sva prava izbjegličkoj vladi, zabranjuje se kralju Petru i obitelji Karađorđević povratak u zemlju, a ne priznaju se međunarodni dogovori koje je vlada sklopila. Naposljetku treća odluka donesena na jajačkom zasjedanju AVNOJ-a definira izgradnju Jugoslavije na demokratskoj i federativnoj principu.

Zakoni, uredbe, naredbe i pravilnici

Pod odredbe *Zakona o prisilnom uzgoju nedoraslih* (1902.) potpadaju djeca i mladež s problemima u razvoju. U zakonu je prvi put istaknuta ideja o „sudcu odgojitelju”: umjesto kažnjavanja uvodi se „prisilni uzgoj”, a dobna skupina od 10 do 14 godina upućuje se u posebna „uzgajališta”. *Zakonom o vjeroispovjednim odnosima* (1906.) regulirano je sklapanje braka među vjernicima različitih konfesija. Premda nije donio očekivano opće pravo glasa, *Zakon o izbornom redu za sabor* [!] *kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije* ublažio je imovinski i obrazovni cenzus muškoga biračkog tijela: aktivno su pravo glasa imali muškarci navršivši 24 godine ukoliko u državnu blagajnu prilože od 6 do 15 kruna, izuzev visokoobrazovanih, dok su pasivno pravo imali muškarci s navršelih 30 godina koji su znali čitati i pisati. *Zakonom o priznanju islamske vjeroispovijesti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* (1916.) muslimanima se dopušta javno ispovijedati svoju vjeru i samostalno obavljati vjerske, nastavne i zakladne poslove. Na taj je način, prije više od stotinu godina, islamska vjeroispovijest službeno priznata u hrvatskom društvu.

Prema *Naredbi sa zakonskom snagom o otuđivanju i poslovanju privrednih poduzeća* (1940.) sve trgovine čija je vrijednost veća od 100 000

dinara kao i tvornice i zanatske radnje čija vrijednost premašuje 500 000 dinara, potom novčani i osiguravajući zavodi te parobrodarska i prometna društva, kolika god im bila vrijednost, morali su podastrijeti podatke za katastar dionica. *Naplata taksa na području Banovine Hrvatske* (1940.) imala je zadatak regulirati nejasnoće nastale *Uredbom o financiranju Banovine Hrvatske*: datume dospelosti taksâ te razgraničenje državne i banovinske blagajne.

Svi su zakoni i ostali propisi iz razdoblja NDH objavljeni u *Zborniku zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*, I.–V. Ima ih mnogo jer su neki od njih opsegom neveliki i jedva da ilustriraju nekoliko zanimljivih jezičnih pojava. Ovdje ih predstavljamo prema ministarstvu koje ih je izdalo ili prema sadržaju na koji se odnose.

Odmah po stupanju na dužnost zamjenika Poglavnika, Slavko Kvaternik požurio je izdati nekoliko naredaba kojima regulira ustavu vlasti u NDH. Jedna od njih je *Provedbena naredba Poglavnikova povjerenika za unutarne poslove k zakonu o prisezi vjernosti Državi Hrvatskoj*. Prema njoj svi zaposlenici u roku tri dana moraju položiti prisegu Poglavniku, a poslodavac se mora pobrinuti da to i učine. *Zakonskom odredbom o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske* određeno je djelovanje Predsjedništva, ustrojena državna statistika, izvještajna služba i promidžba, potom radioslužba i Ministarstvo domobranstva, blagajna i Računarski dvor. Poglavnikovu samilost trebaju posvjedočiti *Poglavnikova odredba o pomilovanju osuđenika raznih kategorija* te nenaslovljena odredba kojom daruje kuće dvojici radnika s mnogo djece. *Propisnik o zadaći, ustroju, radu i smjernicama „Ustaše” – Hrvatskog oslobodilačkog pokreta* opsežan je dokument koji predstavlja svrhu i zadaću pokreta, uvjete učlanjenja, sadržaj prisege, zadatke članova i pristaša, hijerarhijsku ljestvicu pokreta i svih njegovih grana.

Broj 8.

Zakon

od 17. siječnja 1906.

o vjeroispovjednim odnosima.**MI FRANJO JOSIP PRVI,**

po milosti božjoj

cesar austrijski, kralj česki itd.

i

apoštolski kralj kraljevina Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

potvrđujemo

predloženi nam u osnovi po hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom saboru

z a k o n**o vjeroispovjednim odnosima.**

I.

O vjeroispovjestima.

§. 1.

Svaka zakonito priznata crkva ili vjerozakonska zajednica ovlaštena je svoj vjerozakon javno izpovjedati.

§. 2.

Na praznike i svečane dane bilo koje zakonito priznate crkve ili vjerozakonske zajednice ne smije nitko u neposrednoj blizini mjesta, gdje se i za vrijeme,

dok se služba božja drži, vršiti poslove i radnje, kojima bi se svečanost smetala ili umanjivala. Isto vrijedi za ulice i mjesta, kojima idu svečani obhodi, dok oni prolaze.

§. 3.

Crkvene ili bogoštovne obćine ne mogu uzkratiti na svojem groblju mjesto za pristojan grob pripadnika druge vjeroispoviesti:

a) ako se na groblju nalazi porodična grobnica pokojnoga inovjerca;

b) ako u području upravne obćine, gdje je inovjerc preminuo ili gdje je nadjena lešina, nema groblja za članove crkve ili vjerozakonske zajednice, kojoj pokojnik pripada.

§. 4.

Za bogoštovne potrebe crkve ili vjerozakonske zajednice dužne su neposredno doprinostiti osobe, koje toj crkvi ili vjerozakonskoj zajednici ne pripadaju, samo u toliko, u koliko ta dužnost izvire iz stvarnoga patronata, iz inih realnih teta, ili je osnovana na privatnopravnoj podlozi, ili je napokon gruntovno osigurana.

§. 5.

U koliko su nameti, pristojbe, prinosi i podavanja u korist zakonito priznatih crkvi i vjerozakonskih zajednica, njihovih obćina i službenika osnovani na zakonu ili običaju ili na priznatom statutu ili su ustanovljeni s odobrenjem nadležne upravne oblasti, utjerivat će se putem političke ovrbe uz obdržavanje propisa postojećih za pojedinu vrstu tih daća.

Isto tako davat će upravne oblasti svoju pomoć pri ovrši odluka nadležnih oblasti zakonito priznatih crkvi i vjerozakonskih zajednica prema srećenicima, službenicima i upravnim organima njihovim, kojima se oni sa službe i nadarbine, odnosno plaće ili s uprave crkvenom imovinom odстранjuju, ili svrgavaju, ili na njihovo mjesto uzpostavljaju, ili kojima budu presudjeni na nošenje troškova povedena protiv njih postupka, ili kojima se preduzimaju mjere za osiguranje uredne uprave crkvenom imovinom, u koliko su takove odluke u skladu s postojećim građanskim zakonima i s crkvenim u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji valjanim propisima.

§. 6.

U obćinama ili gradovima, gdje bi se iz obćinskih sredstava davala pripomoć u bogoštovne svrhe, treba da u takovoj pripomoći prema iskazanoj potrebi učestvuju u pravednom razmjeru sve vjeroispoviesti, koje u području grada ili obćine postoje.

§. 7.

Predstojnici, službenici i pripadnici jedne crkve ili vjerozakonske zajednice ne smiju vršiti funkcije bogoslužja ni dušobrižništva nad pripadnicima druge crkve ili vjerozakonske zajednice, doli tek u iznimnim prigodnim slučajima, ako budu po

Zakon o vjeroispovjednim odnosima, Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, br. 8., str. 138-139, Zagreb, 1906.

U *Naredbi ministarstva državne riznice* propisano je što jest, a što nije izvanredni porez na ratne dobitke, tko su porezni obveznici, visina poreza, porezni razredi i uvjeti za oprost poreza. Potkraj razdoblja, u veljači 1945., jednom od odredbi regulirana su prava obveznika općenarodne obrane, potom dužnosti njihovih poslodavaca, a također su određena prava dana članovima njihovih obitelji.

Na prijedlog ministra unutarnjih poslova Poglavljenik je potpisao odredbu kojom je sva pokretna i nepokretna imovina Sokola Kraljevine Jugoslavije proglašena vlasništvom Nezavisne Države Hrvatske. *Zakonska odredba o osnutku reda i kolajne krune kralja Zvonimira* određuje tko smije nositi trolisni hrvatski troplet od crnoga željeza s okruglom šahovnicom u sredini i slovom U, sve položeno na crvenu

vrpcu te tko se smije zvati „vitezom”. *Ustav Hrvatske pravoslavne crkve* u 123 članka definira sve aspekte te vjerske zajednice.

U domenu Ministarstva bogoštovlja i nastave spada *Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu* prema kojoj se hrvatski pravopis „ima provesti na načelu etimološkom” dok je *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu* temeljni dokument ustaške jezične politike kojim se uvodi korijenski (morfonološki) pravopis i osniva se stručno povjerenstvo koje se brine o tome „da se hrvatski jezik očisti” od posuđenica i svega što nije u duhu hrvatskoga jezika. Primjenu jezičnih odredbi u privredi regulira *Odredba o usklađenju tvrdki odnosno imena poduzeća, društava i ustanova s propisima o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu*. U istu skupinu pripada i

§. 3.

Izorno se pravo vrši neposredno.

Tkoga ima izorno pravo, ima pravo samo na jedan glas, te smije biti upisan samo u jednu izornu listinu.

II. Pasivno izorno pravo.

§. 4.

Narodnim zastupnikom može da bude izabran samo zavičajnik koje obćine u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, ako ima aktivno izorno pravo, a nije izključen od izornog prava, nadalje ako je pismen i vješt hrvatskom ili srbskom jeziku. Pasivno izorno pravo nije izključeno time, što netko nije upisan u izorne listine.

Ne mogu se izabrati u trajnoj ili vremenitoj aktivnoj službi stojeći častnici, vojni svećenici, činovnici, gažisti bez činovnog razreda i osobe momčadskog staleža oružane sile, odnosno oružništva, uzevši ovamo i one, koji su vremenito na dopustu. Ipak nije ograničena izberivost onih pripadnika oružane sile, koji samo usljed zakonite obveze na oružnu (službovnu) vježbu stoje u ono vrijeme u aktivnoj službi.

Ne mogu se nadalje izabrati narodnim zastupnicima:

a) pravosudni činovnici, zajednički činovnici, veliki župani i s njima jednakoga ili nižega činovnog razreda činovnici bilo koje grane zemaljske uprave, zatim kr. javni bilježnici;

b) činovnici javnih zaklada i zavoda, kojima upravlja vlada ili obćina;

c) obćinski činovnici izuzevši načelnike;

d) nastavnici svih javnih i privatnih učevnih zavoda, izuzevši profesore kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu;

e) umirovljeni činovnici pod a), b), c) i d), ako uz doplatu mirovini ili uz dnevnicu služe kod zajedničkoga, zemaljskog ili obćinskog ureda ili kod zaklada i zavoda, kojima upravlja vlada ili obćina;

f) predsjednici i odbornici izbornih i glasačkih odbora u onom izbornom kotaru, u kojem su doista vršili svoju službu.

Činjenice, do kojih stoji, da li je tko mogao biti izabran za narodnoga zastupnika, prosudjuju se po času izbora.

Ako li narodni zastupnik nakon izbora izgubi pasivno izorno pravo, postaje nesposobnim za vršenje mandata.

III. Izorne listine.

§. 5.

Izbornici se upisuju u izorne listine.

Izorne su listine stalne, pa se svake godine samo izpravljaju. Izorne se listine mogu mienjati samo godišnjom revizijom.

Zakon o izbornom redu za sabor [!] kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, br. 41., str. 704, Zagreb, 1910.

Zakonska odredba o održavanju tečajeva za nepismene u vojsci iz koje se vidi zamjetan interes vlasti za iskorjenjivanje nepismenosti iz naroda. *Zakonskom odredbom o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti* dokida se njezino postojanje pod jugoslavenskim imenom, a broj se članova ograničava na 45, dok *Pravila Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu* iscrpno razlažu svrhu njezina postojanja, podjelu na razrede, stupnjevanje uprave, imovinu, financije itd.

Preciznost kojom su koncipirane *Zakonska odredba o kazalištima* i *Zakonska odredba o isključivom pravu snimanja za slikopisne tjednike i o isključivom pravu izradbe i razpačavanja slikopisnih tjednika* svjedoči o tome da su vlasti NDH bile itekako svjesne važnosti promidžbe pa je umjetnost stavljena pod posebnu državnu skrb. Kako bi zadržao potpunu kontrolu nad filmskom industrijom, Poglavljenik je isključivo pravo snimanja filmova dodijelio Državnomu slikopisnom zavodu „Hrvatski slikopis” (Croatia-film), a prekršiteljima namijenio visoke novčane pa čak i zatvorske kazne.

Tematski raznolike naredbe Ministarstva za seljačko gospodarstvo nerijetko supotpisuje ministar za obrt, veleobrt i trgovinu i obrnuto. *Provedbena naredba o obradivanju zemljišta* definira što se smatra obradivim, a što zapuštenim zemljištem, tko je seoski gospodar, koja se zemljišta daju u zakup, kako se i kada plaća zakupnina i sl. *Naredbom o stavljanju ovčje vune i kožarske kozje dlake (kostrieti) pod odsojnu zabranu* isključivo pravo otkupa vune daje se Zajednici za tekstil u Zagrebu po strogo određenim cijenama za svaku vrstu i podrijetlo vune. *Zakonskom odredbom o zajednici za mljekarstvo* osniva se vrhovno zakonsko tijelo za regulativu proizvodnje i trgovanja mliječnim proizvodima.

Ministarstvo prometa donijelo je naredbu o obveznom plaćanju poštanskih, brzopisnih i brzoglasnih pristojbi, a *Odredbe za propisivanje,*

izdavanje i naplaćivanje lijekova Ministarstva zdravstva definiraju skupine jakosti lijekova, no uglavnom se bave njihovom cijenom, a u slučaju lijekova pripremljenih u ljekarni komponentama cijene (ljekarnički rad i pakiranje).

Međunarodni ugovori

Ovaj segment korpusa u prvoj polovici stoljeća čine tri dokumenta Pavelićeva režima, a dokumenti iz vremena prve Jugoslavije, kako je već rečeno, napisani na srpskome jeziku, ne ulaze u naš korpus. U Zagrebu je 13. svibnja 1941. potpisan hrvatsko-njemački državni ugovor o povlačenju granica između Velikoga Njemačkog Carstva i Nezavisne Države Hrvatske. Crta razgraničenja išla je tadašnjom tromedom Hrvatska – Njemački Reich – Italija do tadašnje tromede Hrvatska – Njemački Reich – Mađarska i bila je istovjetna s tada već bivšom upravnom granicom između nekadašnje Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i bivših austrijskih pokrajina (krunovina) Kranjske i Štajerske s druge strane. Potpisnici prvoga ugovora kojim su stvorene granice Nezavisne Države Hrvatske bili su ministar vanjskih poslova NDH dr. Mladen Lorković i njemački poslanik u Zagrebu Siegfried Kasche.

Odnose s Njemačkim Reichom regulira i *Ugovor o izručbi između Nezavisne Države Hrvatske i Njemačkog Reicha*. U njemu se jasno navodi na koje će načine države međusobno pružati pravnu pomoć, u kojim će slučajevima izručiti jedna drugoj osumnjičene, kakav je postupak prpratnje osumnjičenika u drugu državu itd.

Ugovorom o trgovini i plovidbi između Nezavisne Države Hrvatske i Republike Finske građanima obiju država supotpisnica jamči se „postupak najpovlaštenijega naroda” na tlu druge države, a također se reguliraju uzajamne carinske povlastice.

Diplomatski dokumenti

Veći dio diplomatske prepiske čine dokumenti koji se tiču bugarskoga poslanstva NDH u Sofiji jer nije bilo moguće pronaći diplomatske dokumente iz doba Kraljevstva/Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije na hrvatskome jeziku.

U prvome se dokumentu (1941.) poslanik Konzularno-gospodarskoga odjela MVP-a NDH obraća Poslanstvu u Sofiji s molbom za informaciju o eventualnoj prohrvatskoj orijentaciji dvojice brodarskih agenata na privremeno radu u Carigradu i Smirni te o njihovu mogućemu angažmanu u razvijanju hrvatsko-turskih trgovačkih veza.

U tjednome izvješću (1942.) ministru vanjskih poslova Mladenu Lorkoviću poslanik veleposlanstva u Sofiji Vladimir Židovec piše o sastavu nove bugarske vlade i pritom pokazuje odličnu informiranost o političkim profilima i ljudskim osobinama novih bugarskih vlastodržaca.

Novopostavljeni izvanredni poslanik Nikola Rušinović piše Ministarstvu vanjskih poslova NDH u travnju 1944. godine o preseljenju poslanstva u Borovec (Čamkoriju), o susretima s ministrom i glavnim tajnikom u Ministarstvu vanjskih poslova Sarafovom, odlično informiranima o Hrvatskoj, potom audijenciji kod regentata i kneza Kirila, kuloarskim pričama o mogućim promjenama u bugarskoj vladi itd.

Izaslanik za novinstvo pri Poslanstvu Stipe Mosner, prema Ministarstvu vanjskih poslova u Zagrebu upućuje kratku, konspirativnu notu (1944.) o stanovitome H. J. koji je službeno dopisnik dvojih turskih novina u Sofiji, a zapravo je u službi bugarske obavještajne službe.

Zanimljiva je Poglavnikova čestitka papi Piju XII. za 7. godišnjicu papinske vlasti iz 1945. u kojoj, prije no što apostrofira svečara, prilično patetično podsjeća na trnovitu hrvatsku sudbinu: „Hrvatski narod, sdružen sa svojim Poglavnikom, podnoseći ponovno tešku

borbu za krst častni i slobodu zlatnu, sliedeći slavni primjer svojih priedja...”.

Izvjješća

Ovaj segment broji samo četiri dokumenta: jedan iz razdoblja Banovine Hrvatske te tri iz vremena 1941. – 1945. Sva izvješća iz doba prve Jugoslavije do kojih je bilo moguće doći napisana su ćirilicom na srpskome jeziku.

Izvješće odjelnoga predstojnika Odjela za obrt, industriju i trgovinu Josipa Cabasa referira se na *Uredbu o mjerama u svrhu opskrbe stanovništva i vojske kruhom*. Predstojnik izvještava banovinsku vlast o zapečaćenima obveznim uzorcima pšenične krupice, potom pšeničnoga brašna Ogg i Og te krušnoga brašna pohranjenima na njegovu odjelu.

U saopćenju glavnoga tajnika Predsjedništva Vlade NDH upućenom Ministarstvu unutarnjih poslova kaže se da se svi Srbi koji su primili rimokatoličku vjeru moraju smatrati Hrvatima. Ovdje ubrajamo i dva obraćanja Huga Kona i dr. Miroslava Šaloma Freiberga: Glavnomu ravnateljstvu za javni red i sigurnost te zagrebačkomu Kaptolu, oba u vezi s konfinacijom Židova bez prijave zavičajnosti u Sessvetskome Kraljevcu.

Zapisnici

Korpusom od četiri zapisnika zastupljena su sva podrazdoblja 1900. – 1945. U kratkome zapisniku predsjedništvu Narodnoga Vijeća SHS-a (1918.) upućenom iz njihova budimpeštanskoga ureda izvještava se kako je Alfred Bachrach, privatni činovnik iz Budimpešte, samovoljno u uredu izjavio o predaji 67 688 krupica preostalih od postaje za preuzimanje ratnih zarobljenika na rumunjskoj fronti u Braili.

Sudionici šeste, izvanredne sjednice Upravnoga odbora Jugoslavenskoga novinarskog

društva, sekcije Zagreb, održane 1935., bave se nesuradljivošću beogradskoga ogranka s ostalima što je dodatno pogoršala činjenica da je upravo beogradskom ogranku dodijeljeno tiskanje općega telefonskog imenika, a dobivena će sredstva vjerojatno uložiti u svoj mirovinski fond umjesto u opći.

U zapisniku sjednice Banskoga vijeća (1938.) čitamo o problemima svih „srezova” Savske banovine koje iznose vijećnici: otočki naglašava potrebu podizanja higijenske razine i obrazovanja seljaka, donjolapački izražava zahvalnost državi na dotad učinjenome i traži daljnje zalaganje, vinkovački problematizira habitus učenika poljoprivrednih škola itd.

Zapisnik nastao povodom godišnjega sastanka Hrvatskoga novinarskog društva 1943. ponajprije tematizira odlazak staroga odbora koji se razdužuje i čita završno izvješće, a potom, nakon pohvale slobodnoj NDH, ističe potrebu rješavanja novinarskoga statusa osnivanjem ustanova i ishodenjem mirovinskoga osiguranja.

Gospodarski udžbenici i priručnici

Od pet djela gospodarske problematike dva su objavljena do 1918., dva u razdoblju prve Jugoslavije, a jedno za vrijeme NDH.

Mirko Pisačić, pravaš, urednik novina *Hrvatska Hrvatom*, autor je djela *Austro-Magjarija i naša ekonomska podređenost* (1903.). Autor razrađuje tezu o slobodnoj trgovini kao temelju državnoga napretka, potom govori o neobrađenim zemljištima diljem Hrvatske, lošem odabiru životinjskih pasmina, mađarskome ekonomskom posezanju i niskome stupnju hrvatske ekonomije. U svome otisnutom predavanju *Etika i narodno gospodarstvo* (1915.) Albert Bazala dokazuje da etika i narodno gospodarstvo nikako nisu u suprotnosti jer se

gospodarski princip i privređivanje ne zasnivaju na egoizmu, nego na ravnoteži, prvo u čovjeku, a potom u društvu.

Odabrano poglavlje *Seljački posjed u kapitalizmu* iz knjige Mije Mirkovića *Održanje seljačkog posjeda* iz 1937. godine govori o održanju maloga seoskog gospodarstva u kapitalističkom sustavu. U poglavlju *Uređenje valute i Hrvati* iz knjige *Ekonomski podloga hrvatskog pitanja* (1938.) Rudolf Bičanić tumači nerazumnu odluku da se u novonastalom Kraljevstvu SHS kruna zamijeni dinarom te prokazuje malverzacije prilikom konverzije koje su išle u korist dinaru, odnosno Srbiji.

Autor pod pseudonimom Oeconomicus u *Kratkom saopćenju o razvoju socializma* objavljenom u knjizi *Teorije društvenog gospodarstva* (1944.) objašnjava pojam socijalizma, njegov razvitak u antici, potom nabroja glavne zastupnike do Rodbertusa, analizira državni socijalizam, Marxa i Lasallea te naposljetku nacionalni socijalizam.

Poslovna pisma

Poslovnih je pisama osam, relativno su ravnomjerno raspoređena, a tematika im je raznovrsna.

Tako u kronološki prvome pismu (1916.) Prva hrvatska štedionica Platežnom zapovijedi Mati Draganoviću određuje plan vraćanja duga. Potom Novinarsko društvo upućuje odbijenicu Mariji Jurić Zagorki na njezinu prijavu kolege novinara Šteinerja Mirovnomu sudu (1917.).

Ravnateljstvo Prve hrvatske štedionice Ivana Mladjana, upravitelja zelinske podružnice Prve hrvatske štedionice, obavještava o smanjenju kamate na kredit g. Franjeku Antolkoviću (1920.). Vjekoslav i Bara Pospišil sastavljaju i potpisuju potvrdu koja vrijedi kao dokaz da su potpisali mjenicu Prvoj hrvatskoj štedionici (1931.). Nadalje, tu je i presuda Kraljevskoga

ZAGREB, DNE 6. listopada 1920.

Gospodin

Ivan M l a d j a n ,
upravitelj podružnice I. hrvatske štedionice,

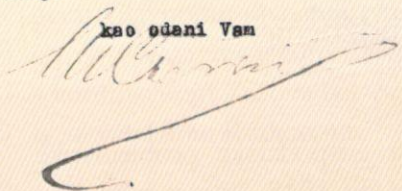
S v . I v a n Z e l i n s k i .
=====

U posjedu Vašeg dopisa od 17. pr. mj. saopćujem Vam, da sam sporazuman s time, da se g. Franjeku Antelkoviću tamo, koji uživa kod nas vjeresiju od K 415.390.- za koju nam je svotu založeno 40 komada dionica našeg zavoda te 500 komada dionica Hrv. općeg vjeresijskog zavoda, podijeli još daljnja vjeresija od K 300 do 350.000.- uz polog od daljnjih 700 komada dionica Hrv. općeg vjeresijskog zavoda i odnosno očišćivanje, te uz polog založne isprave na svu njegovu pokretnu i nepokretnu imovinu, koja se za sada ne bi gruntovno provela.

Obzirom na golemu štetu koju je sada pretrpio sporazuman sam, da mu na njegovu dugovinu, za koju ste do sada računali 7 1/2% kamata, snizite kamatnjak na 6 1/2%, u ime providbe 1/4% kvart., na niže kondicije ne bi se moglo nikako ići pošto je to najniža stavka kartela.

Pozdravljam Vas najsrdačnije

kao odani Vam

[Dopis Ravnateljstva Prve hrvatske štedionice Ivanu Mladjanu, upravitelju zelinske podružnice Prve hrvatske štedionice], Zagreb, 1920., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-570 Prva hrvatska štedionica.

banskog stola kojom se odbija zahtjev L. Gerendorfera da mu Jelka Grgurić, udovica klobučara Tome Grgurića, plati 5 % kamate na posuđenu glavicu (1933.). Slijedi pismo u kojemu odvjetnik Ivo Politeo objašnjava odvjetniku Ljudevitu Zimpermannu sitnu nepodudarnost koja se potkrala u njegovu iskazu u slučaju Gorup – Glarc A. G. (1939.).

Dio je korpusa i molba Stanislava Cvetića Hrvatsko-njemačkomu paritetnom povjerenstvu za Hrvate povratnike u Donjoj Štajerskoj za izdavanjem potvrde o državljanstvu NDH (1942.) te naposljetku odluka Državnoga ureda za oblikovanje cijena i nadnica o povećanju plaće ravnatelju tvornica tt. Plešivica u Samoboru Dragutinu Winkleru (1943.).

2. Jezik i stil hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova od 1901. do 1945.

Slovopis

Slovopisna odstupanja od suvremenoga stanja nisu česta. Uočavamo mjestimično bilježenje fonema /ʒ/ dvoslovom <dj>, npr. *sudjeni* (Z₃), *pravosudje* (Z₁), *dogodjaja* (G₁), *prosudjivati* (G₂), *naledjnik* (P₄), *utvrđen* (Zp₂), *djubišta* (Zp₃), *gradjana* (Z₈), *medjunarodni* (Z₁₀) itd. Premda je slovo <đ> uveo Brozov *Pravopis* 1892., tek se u tekstovima iz vremena Banovine Hrvatske uočava njegova sve češća uporaba te supostojanje s dvoslovom <dj>, kao i u tekstovima iz vremena NDH, kako je vidljivo iz potvrda: *otuđivanju*, *presuđenje* (Z₅), *izradjuju* (Zp₃), *određenu* (Z₇), *priređene* (Z₁₄), *pravosuda*, *osuđen* (M₃), *posuđivati* (G₅), *djubrenje*, *priredjivanjem*, *odredjenom* (Z₉), *poslovdja* (P₇) itd.

Nadalje, već u naslovu gospodarskoga djela iz 1903. *Austro-Magjarija i naša ekonomska podređenost* nalazimo zapis fonema /ʒ/ dvoslovom <gj>, a u tekstu i potvrdu *Magjari* (G₁).

U djelu Alberta Bazale *Etika i narodno gospodarstvo* (1915.) potvrđen je zapis *evangjeoskoga* (G₂), a u zapisniku JNU-a (Jugoslaven-skoga novinarskog udruženja, kasnije Hrvatskoga novinarskog društva, 1935.) nalazimo isti dvoslov u jednome imenu i dvama prezimenima, *Gjuro*, *Gjokić*, *Gjurić* (Zp₂).

Do 1918. godine i(j)ekavski se odraz jata katkad zapisuje dvoslovom <ie>, kako dugi: *Osieku*, *podniet* (Z₃), *liekovi*, *cielom* (Z₁), *Rieku*, *pamtivieka*, *smiešan* (G₁), tako i kratki: *nerazgoviestno* (Z₃), *riešenjem* (Z₁), *usieva*, *dielokruga* (G₁). U razdoblju od 1941. do 1945. dvoslov je najčešći zapis i(j)ekavskoga refleksa jata, i u dugim slogovima: *korienskom*, *iekavskoga* (Z₁₄), *liekova* (Z₁₆), *vieku* (G₅), *ciena* (P₈), *obaviest* (D₁), *uslied* (D₃), *poriekla* (I₃), i u kratkim: *slie-deceg* (Z₁₆), *sviestni* (Zp₄), *izviestaj* (D₁).

Strane se riječi zapisuju neujednačeno, katkad grafijski neprilagođeno i s hrvatskim nastavcima na stranu osnovu, poput *bureaua*, *subventionirana* (G₁), *budgetu* (G₄), *insistira* (P₅), *sinthezu* (P₆), *milieu-a* (G₅), a mjestimično i s udvojenim slovima, u primjerima *succesivnog* (G₁) i *brutto* (P₇).

Pravopis

Premda se niječnica uz glagol uglavnom piše rastavljeno, nalazimo i primjere sastavljenoga pisanja, tijekom cijele prve polovice stoljeća: *neda* (G₁), *nezna* (P₅, Zp₃, G₃), *netreba*, *nemože* (Zp₃), *nebi* (G₃, U₅). Uz glagol *htjeti* niječnica se piše rastavljeno u 3. l. jd i 1. l. mn., u potvrdama *ne će da obavi* (Z₂), *ne ćemo* (...) *podvojiti* (G₁), *ne će se odmjeriti* (Z₂₅), *ne će krasti* (G₅), *ne će primiti* (I₄). Niječnicu također nalazimo zapisanu rastavljeno u riječima u kojima je *ne-* dio osnove, u glagolu: *što ne dostaje* (Z₁), vremenskome prilogu: *ne rijetko* (G₂), a u potvrdi *ne-čovječnosti* (G₂) zapisana je sa spojnicom.

Uz rjeđe potvrde sastavljenoga pisanja složenih priloga oni se pretežno pišu rastavljeno tijekom cijeloga proučavanog razdoblja: *u koliko* (Z₁, Zp₂, D₄), *u obće* (Z₂), *na žalost* (G₁), *pri tom* (Z₃), *na jesen*; *nada sve* (G₂), *na ovamo* (G₃), *u vis* (G₄), *i onako* (P₆), *za uvijek* (Z₅, Z₂₃), *za redom* (Zp₂), *do nedavna* (G₅), *do sada*; *na bolje* (D₂), *u glavnom*; *na to* (D₃), *u buduće* (Z₉, U₄), *na večer* (Zp₄).

Zanimljiv je primjer sastavljenoga pisanja veznika *kaošto* (I₃), premda nije rijetkost naći potvrde rastavljenoga pisanja veznika, npr. *s toga* (G₁), *i ako* (G₂), *ma da* (G₄), *što više* (G₅), *šta više* (D₄), *za to jer je slobodno* (G₅). Suprotno

potonjemu primjeru sastavljeno se piše prijedlog za + pokazna zamjenica *to, imamo u našoj domovini zato sjajan primjer* (G_1). Dok se u suvremenome jeziku čestica *li* piše sastavljeno jedino s veznicima, u korpusu je potvrđeno nekoliko primjera rastavljenoga pisanja, *kamo li* (G_1), *nego li* (G_2 , G_4).

Složenice se pišu rastavljeno, kako se vidi iz sljedećih potvrda: *ново otkrivene* (G_2), *опће znanstvenog* (G_3), *mnogo poštovani* (P_6), *ново postavljeni* (Z_7), ili sa spojnicom, kako je u potvrdama: *jugo-zapadne Ugarske* (U_1), *veliko-srpske vlade* (U_2), *tamno-zelene boje* (Z_{20}), a polusloženice nedosljedno, npr. *narodnogospodarstveni*; *narodno gospodarska*; *dva tri* (G_2), *velekapitalističko* (G_3), *malo pomalo* (G_4), *pred tri, četiri godine*; *pred mjesec, dva* (D_2).

Prilična je nedosljednost prisutna i u zapisivanju brojeva riječima, poput: *hiljadu devet sto i druge* (Z_1), *Šest deset sedam tisuća šest sto osamdesetosam kruna* (Z_{p1}), *Godine tisućudevetstotina četrdeset i druge* (Z_{22}), *dvadesetpet* (Z_{23}). Zapisane brojem, godine se 1930-ih i 1940-ih pokatkad pišu bez točke, npr. *od 1928* (G_3), *15 studenoga 1940 g.* (Z_6), *Mjeseca lipnja 1941* (P_7). Zanimljiv je zapis vremena početka sastanka u zapisniku Hrvatskoga novinarskog društva iz 1943., *oko 1/2 8 h* (Z_{p4}).

Kratice se razlikuju od suvremenih, *n. pr.*; *kgr.* (G_3), *t. zv.* (Z_{p3}), *i t. d.*; *ov. mj.* (D_3), *o. mj.* (D_2), *na pr.* (Z_{11} , Z_{16} , Z_{24}). Katkad se kratice sklanjaju i tada se najčešće pišu bez točke, npr. *dru Anti Starčeviću*; *k dru. Anti Starčeviću* (G_1), *dra Valentekovića* (Z_{p2}), *gospodina dra Mirka Puka* (M_3). Mjestimično se dugi nazivi zapisuju internim kraticama, napose ako se u tekstu višekratno ponavljaju, npr. *kr. brv.-slav.-dalm. zem. vladu* (Z_1), *kr. sveučilišta* (Z_3) i sl. Pokrate se ne sklanjaju, npr. *beogradska sekcija JNU*; *s obzirom na zaključak CU* (Z_{p2}), *izmirenje sa VMRO* (D_2) itd.

U pisanju intervokalnoga *j* prevladavaju zapisi u kojima je zabilježen suglasnik /j/, uz

pokoji primjer u kojemu je izostavljen, npr. *triumfirajući* (G_1), *svoih* (P_2), s početka stoljeća, te *akademia*, *akademii* (Z_{12}), *socializam*, *materialistički*, *variabilni* (G_5), *higienu* (Z_{16}), *tantieme* (Z_{27}) iz vremena NDH.

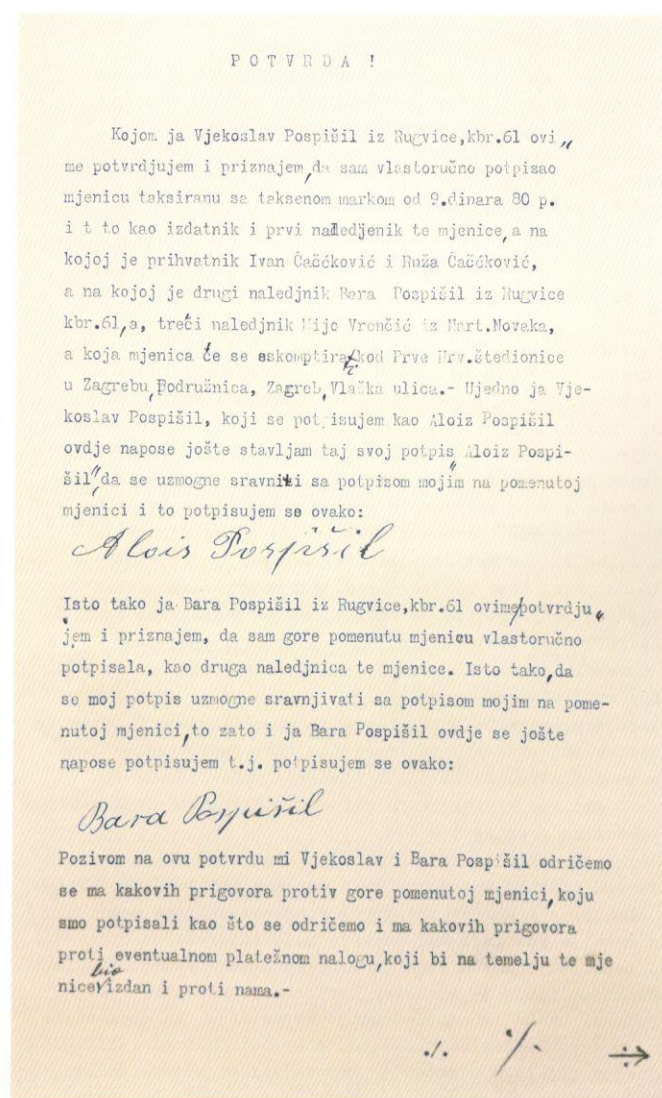
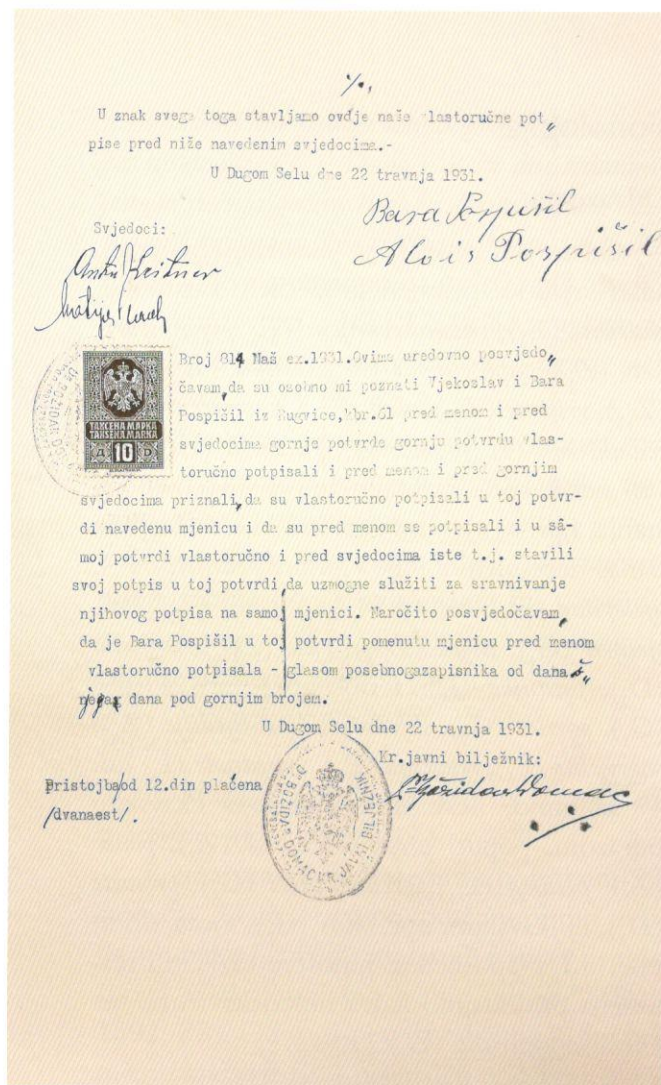
U pisanju velikoga i maloga početnog slova postoje brojna odstupanja i nedosljednosti, npr. *sredozemnom moru* (G_1), *židovima* (G_2), *Narodno Vijeće* (U_1), *Banska Vlast*; *banovine Hrvatske* (Z_5), *savske banovine*; *Savez Hrv. seljačkih zadruga* (Z_{p3}), *100 Kuna* (Z_{13}), *radnički Dom* (Z_{22}), *Ustaškim načelima* (Z_{p4}), *odan Caru*; *Carevo povjerenje* (D_2), *Knez Kiril*; *Anglo-amerikanaca* (D_3), *Svim Gradskim poglavarstvima* (I_1), *sv. Pisma* (Z_{23}), *Narodno-oslobodilačkom Vojskom*; *Gorskog Kotara*; *Hrvatskog Primorja* (U_2), *Partizanskih Odreda* (U_4) itd.

U Zborniku zakona i naredaba NDH imena udruženja i organizacija pišu se dvojako: *ministarstva zdravstva* (Z_{16}), *ministarstvo za obrt, veleobrt i trgovinu*; *Zajednica za mljekarstvo*; *Hrvatskom seljačkom gospodarskom zajednicom* (Z_{18}).

Kad je riječ o prenošenju stranih imena, treba upozoriti na toponim zapisan prilagođen hrvatskomu fonemskom i grafijskom sustavu, no ipak bliži izgovoru u jeziku izvorniku nego u hrvatskomu, *u Budapešti* (Z_1). Također, unatoč preporuci važećega pravopisa: „Krajnje č slavenskih prezimena ne mijenja se u ć” (Boranić 1930: 50), u zapisniku Jugoslavenskoga novinarskog udruženja iz 1935. rusko je prezime zapisano s -ć, *Sergej Mironović Golovčenko* (Z_{p2}).

U Hrvatsko-njemačkom državnom ugovoru iz 1942. sklanjaju se i hrvatska i njemačka osobna imena te hrvatska prezimena, ali su gramatički morfemi od osnove odijeljeni spojnicom, dok se njemačka prezimena ne sklanjaju: *Dra Mladen-a L o r k o v i ć - a*, *gospodina August-a M a r i ć - a*, *gospodina Siegfried-a K a s c h e*, *gospodina Kurt-a von K a m p h o e v e n e r* (Z_{23}).

U sljedećim je primjerima, također iz doba NDH, spojnicom odijeljen gramatički morfem

[Potvrda kojom Vjekoslav i Bara Pospisil potvrđuju da su potpisali mjenicu Prvoj hrvatskoj štedionici], Zagreb, 1931., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-570 Prva hrvatska štedionica.

od osnove u stranim prezimenima, a u prvome se osobno ime ne sklanja: *g. Onni Talas-a* (M_2), *Darré-a* (G_5), dok posljednji primjer u kojemu se ne sklanja hrvatsko prezime, *Dragutinu Winkler* (P_8), svjedoči o šarenilu raznih inačica.

Spojnica se još rabi u pisanju polusloženi- ca, npr. *takseno-krivičnog* (Z_6), *poviestno-jeziko- slovni*; *filozofsko-pravni* (Z_{15}), *zemljišno-knjižni* (Z_9), potom posvojnih pridjeva, *zaklade Mari- ja-Terezijanske* (Z_1), kao i za sklanjanje simbo- la koji zamjenjuju općepoznate pojmove u tek- stovima zakona, *prenesene su §-om*; *§-a 8. zako- na* (Z_4). Sa spojnicom se pišu i riječi od kojih

se samo druga sklanja, a obje imaju naglasak: *po nalogu Engels-instituta* (G_5), *odgaja* (...) *če- lik-značajere* (Z_{24}) – u prvome je slučaju takav način pisanja zamjenjiv posvojnim pridjevom, a u drugome opisnim.

Pravopis objavljen 1930. donio je novost u pisanju zavisnih rečenica: „Ako se na glavnu rečenicu navezuje više dopunskih rečenica koje zavise jedna od druge, one se ne odvajaju zare- zom” (Boranić 1930: 69). To je pravilo prekr- šeno u sljedećem primjeru: *Štampane su novča- nice, koje su glasile i na dinare i na četverostruki iznos u krunama, tobože da se narod ne dosjeti prevari, koja je nad njim izvršena.* (G_4). S druge

šeste, izvanredne, sjednice upravnog odbora JNU sekcije Zagreb, održane 18. X 1935 u sekcijским prostorijama u Novinarskom domu, u 8.30 sati na večer, s ovim dnevnim redom:

1) Izvještaj o sjednici Centralne uprave u Novom Sadu i tekući poslovi,

2) Pitanje revizije članstva.

P r i s u t n i: Jutriša, dr. Sokolić, Smolčić, Stojanović, Majer, dr. Vinković, dr. Andrić, dr. Kojić, Gršković, Pupiće, dok se je K. Peharc ispričao.

I.

Pretsjednik S. Jutriša otvara sjednicu, konstatuje kvorum i određuje prelaz na dnevni red.

Tajnik Majer izvješćuje o važnijim odlukama sjednice CU u Novom Sadu, održane 12 i 13. o. m. j. Uz prihvrat pravilnika o članstvu poslije izvjesnih izmjena i s odlukom, da ljubljanska sekcija ima izraditi jedan nešto kraći pravilnik, uz prihvrat nekih primjedaba xprojektu uredbe i osim rasprave o zakonu o štampi, bilo je na sjednici CU u prvom redu govora o tekućim pitanjima udruženja. Uvažene su žalbe Milana Matića i Ive Bogdana na rješenje naše sekcije, te su prema tome obojica primljeni u pripravno članstvo. Za zadovoljstvom je primljeno na znanje, da je zagrebačka sekcija prema CU izvršila sve svoje materijalne obaveze i blagajnik CU obećao je potvrditi primitak svih dosadašnjih novčanih pošiljaka. Dogotovljene su društvene legitimacije, te nam već i dostavljene. Rok za traženje željezničkih legitimacija utvrđen je s 1. novembra. CU će tražiti i od privatnih saobraćajnih institucija kolektivne povlastice za novinare. Za reviziju članstva ostavljen je rok do 21. decembra o. god. do kad se imaju primati u članstvo stari novinari bez obzira na propise § 9 t. 4.

Pretsjednik Jutriša izvješćuje, da je saznao, da je beogradska sekcija JNU dobila koncepciju za štampanje telefonskih imenika za cijelu zemlju, a u korist potpornog fonda beogradske sekcije. Beogradska sekcija pokazuje već otprije malo interesa za opći novinarski penzionirni fond, a sada je dobivši ovu koncesiju sasvim mimošila Penzionirni fond. Na sjednici Centralne uprave bilo je već govora o potrebi da se ishode koncesije za edicije, za dopisnice, glašivanje u vagonima željeznica itd, a korist od toga išla bi u Penzionirni fond cijeloga udruženja. Beogradske bi kolege morali biti toliko obzirni, da se sada sporazumiju s ostalim sekcijama i da dohodak od telefonskih imenika recimo na teritoriju naše sekcije ima naša sekcija itd. ili da se cio dohodak daje Penzionirnom fondu.

U vezi s ovim izvještajem konstatuje dr. Sokolić, da su delegati beogradske sekcije i na posljednjoj sjednici CU JNU naglasili, da od 1. I 1936 njihov potporni fond postaje penzionirni fond, te da se mora paziti zbog toga, kome će u ruke doći raspolaganje s novcem općeg penzionirnog fonda kao i to, da ne nastane pometnja

Zapisnik šeste, izvanredne, sjednice upravnog [!] odbora JNU sekcije Zagreb, Zagreb, 1935.

strane, u brojnim se tekstovima ne poštuje pravilo o razdvajanju nezavisnosloženih suprotnih rečenica, kako je u sljedećim primjerima: *Ako kandidat (...) umre poslije zaključka ukupnog glasavanja ali prije proglašenja konačnoga posljedka izbora* (Z₃), *da su ne samo trgovinom već i kulturom bili na istom stupnju s najvećim narodima* (G₁), *kad je čovjek sticao da bi živio a nije živio da bi sticao* (G₃).

Fonologija

Odras jata

Odras jata u većini je tekstova i(j)ekavski, kako svjedoče primjeri kroz cijelo razdoblje: *obaviesti* (Z₃), *razumijevanjem* (G₁), *vjeroispovijesti* (Z₄), *zaplijenjena* (Z₅), *uslijed* (Z₆), *riječ* (Z₁₁), *vrijeme* (Z₁₃), *rieči* (Z₁₄), *zapriečen* (Z₁₅), *redosljedom* (Z₁₆), *poviest* (G₅), *tijelu* (U₃). Zapisi nekih riječi razlikuju se od suvremenoga stanja, npr. s <je> su zapisane riječi u kojima danas zapisujemo <ije>, npr. *podnjeti* (P₁), *djelovima* (U₁), *zapovjed* (Zp₁), *poslje* (Z₂), *procjenjen* (G₄), *uvijek* (Zp₃), *rješi* (Zp₄), *izvjestio* (D₂), *bjednike* (I₃), i obrnuto, npr. *svjetsko* (G₁), *ogrijev* (G₃), *sljedeće* (Z₅), *sljeduje* (Z₆), *pogriješne* (P₅), *riješenju* (P₈), *vrijednote* (I₁) itd.

Iznimno, neke riječi dolaze s ekavskim odrazom, poput: *prepis*, *unapred* (Z₃), *poneo* (Z₁), *predlog* (U₁), *prelaz*, *preći* (G₃), *prosvete* (D₂), ili ikavskim, npr. *bđiti* (G₁), *sticao*, *uticaj* (G₃) itd. Naposljetku, mnoštvu različitih realizacija pridodajmo i dva hiperjekavizma: *sjegurno*, *osjegurana* (G₁).

Završno -l

Vokalizacija završnoga -l provedena je u cijelosti. Redovita je u muškome rodu jednine glagolskoga pridjeva radnoga, npr.: *sastao* (Zp₁), *utvrdio* (I₁), *zadovoljio* (Z₁₃), itd., zatim u imeničnim izvedenicama od osnove -dio-, poput *odio* (Z₁), *dioničtva* (M₃) te u pridjevu *cio* (Zp₂). Izostala je jedino u pridjevu *trul* (G₁) nađenome u gospodarskome djelu *Austro-Magjarija i naša ekonomska podređenost* s početka stoljeća, dok je u primjeru *Kućan Andjeu* (Zp₃) izostavljeno -l u dativu.

Ostale samoglasničke promjene

U zakonima s početka stoljeća nalazimo genitiv imenice *dan* u kojemu je samoglasnik *a* nepostojan. Iz primjera je vidljivo da se taj oblik rabi prilikom datacije zakona, npr. *Dano*

u Budapešti dne šestoga veljače godine hiljadu devet sto druge. (Z_1), Dano u Beču dne sedamnaestoga siečnja godine hiljadu devetsto šeste. (Z_2). Izdan i razposlan dne 6. lipnja 1916. (Z_4). Zanimljivo je napomenuti da su isti oblik dubrovački književnici u 16. i 17. stoljeću uglavnom rabili za postizanje osmeračkoga sloga u pjesmama.

Od ostalih samoglasničkih promjena spomenimo zamjene jednoga samoglasnika drugim, $a > e$, nastojenjem (G_2), potom $a > i$, udaljivao (G_2), oglašivanje (Zp_2), pošumljivati, pošumljivanja (Zp_3), naseljivanja (G_5), zatim $a > o$, dogodjaja (G_1), nadalje $i > u$, surovinu (G_1) te $u > a$, savremeno (Zp_3).

Jotacije

Jekavska je jotacija potvrđena u primjerima: *njeki, njeko, nekog* (G_1).

Prema pravopisu važećemu početkom 20. stoljeća: „U govoru a po tome i u pismu treba da se umeće *l* između suglasnih *b m p v* i suglasnoga *j*, ako suglasno *j* nije od *-je-*” (Broz 1892: 33). Od toga pravila odstupa jedini primjer, *bogoštovje* (Z_1) pronađen u *Zakonu o prisilnom uzgoju nedoraslih s početka stoljeća*.

Umekšano *l* nalazimo u potvrđama: *Mljetke, Spljet, Pulj, da odolje* (G_1), *povrtljarstvo* (Zp_3).

Šćakavski odraz praslavenske skupine **stj* ($> \text{šč}$) nalazi se u potvrđama: *utočišće, obraščena* (G_1), *neiskorišćene* (G_3), *izvješćuje* (Zp_2), *ovlašćen* (Z_{10}), *obavješćujući* (Z_{15}), *izkorišćavanju* (G_5), *obavješćuje* (P_8), *ovlašćenju* (D_4) te *povlašćenog* (I_1). Praslavenska skupina **skj* dala je *št* u primjeru *ište* (G_1).

Ostale suglasničke promjene

Pored mnoštva potvrda provođenja druge palatalizacije, iz kojih izdvajamo npr. *zadruzi* (Z_3), *prisezi* (Z_7), *snazi* (M_2) itd., iznimno je potvrđen jedan primjer njezina izostanka: *snagi* (Zp_3) u zapisniku sa sjednice Banskoga vijeća iz 1938. godine.

Depalatalizaciju nalazimo na granici korijenja i sufiksa u pridjevima *dalnja, dalnjih* (P_3) i *dalnjem, dalnje* (Zp_3) te u glagolskoj imenici *preselenja* (D_3).

Kada je riječ o jednačenju suglasnika po zvučnosti, uočavamo da se ono u najranijim tekstovima uglavnom ne bilježi, npr. *sgodnim, podkivačkoj* (Z_1), *podpune, abstrahirajući* (G_1), *razposlan, mužki, svjedočbe* (Z_3), uz iznimku *zgodnu* (Z_1), dok je u tekstovima od 1910. do 1918. češće zabilježeno, kako svjedoče potvrde: *vjeroispovijesti, besplatno, ženidbene* (Z_4), *ispituje, uopće* (G_2), *isplate* (P_1), *društvena* (P_2) itd.

U vremenu nakon 1918. nađena je samo jedna potvrda nebilježenja jednačenja, *šesdeset* (G_3). U petome izdanju Boranićeva pravopisa nema spomena odstupanju od jednačenja prilikom kojega se *d* ispred *s* i *š* ne mijenja u *t* pa se kao primjeri promjene zvučnoga suglasnika „ispred bezvučnoga u bezvučni s kojim je u paru” (Boranić 1930: 28) navode primjeri: *slatko, otcijepiti, natčovjek, otčušiti, pretsjednik*. U našem se korpusu mogu pronaći sljedeći primjeri: *pretstavnika* (Zp_2), *potstreka, pretstavke* (Zp_3). U suglasju su s Boranićevim pravopisom iz 1930. i primjeri iz 1940-ih, potvrđeni u odlukama AVNOJ-a: *potčinjenih* (U_4), *otcjepljenje* (U_5).

U istome pravopisu, u poglavlju *Gubljenje suglasnika*, čitatelju se nude tri primjera gubljenja suglasnika *t* u oblicima futura za 2. i 3. lice jednine koji se pišu sastavljeno: *daću, nosiću, pašćeš* (Boranić 1930: 33). U našem korpusu takvih primjera nije bilo moguće naći. Naime, izvan fokusa ostali su tekstovi napisani na srpskome jeziku kao jedini mogući izvornici za zakonske tekstove, međunarodne ugovore, diplomatske tekstove i ustave iz vremena Kraljevstva/Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije. U ostalim tekstovima toga razdoblja, kojih je onda osjetno manje nego iz drugih razdoblja, nije bilo primjera futura I. u kojima infinitiv na *-ti* dolazi prije oblika pomoćnoga

2. Seljački posjed u kapitalizmu

Između starog feudalnog poretka i seljačkog gospodarstva postoji neka suglasnost. Ona je bar u tome da su oba ova oblika društvene i gospodarske organizacije izrasla i razvila se na terenu naturalne privrede, u pretkapitalističkom periodu, u vremenu kad je čovjek sticao da bi živio a nije živio da bi sticao. Feudalno gospodarstvo kao ni seljačko gospodarstvo nisu tečevinska poduzeća. Seljačko gospodarstvo sračunjuje sa feudalnim uređenjem, prilagođava se njemu i uspijeva u njemu. Feudalni odnosi su slični današnjim napoličarskim odnosima u poljoprivredi. Gospodar zemlje ima interesa na gospodarskom uspjehu seljaka, jer to znači i njegov uspjeh. Što više bude imao seljak, više će imati i gospodar. Gospodar nema interesa da uništi seljaka, jer onda nebi imao tko zemlju da radi za gospodara. U feudalnom uređenju učvršćuju se seljački domovi i seljački rodovi. Dok traje naturalno stanje privrede i dok se feudalni gospodar zadovoljava sa službama seljaka i sa proizvodima seljačkim u naturi, i dok se potrebe dvora feudalnog gospodara ne povećavaju, život za seljake je snošljiv. To je vrijeme kad još ne postoje velika razlika između potreba feudalnog gospodara i potreba seljaka. Ovaj sklad u siromaštvu počinje da se ruši, kad se povećaju potrebe feudalnih gospodara zemljišta. Tada oni moraju ili nabaviti (dobiti od kralja) nova zemljišta, ili moraju njihovi seljaci da im pružaju veću rentu, ili oni prelaze na nov način gospodarenja, dajući zemlju pod zakup, kao u Engleskoj, Francuskoj i Italiji, ili uzimaju obradu zemlje (upravu imanja) u svoje ruke i svoju režiju, sileći seljake da obrađuju njihovu zemlju u njihovu korist, kako je to bilo u istočnoj Njemačkoj. Tako nastaje novi tip feudalizma, gdje seljaci postaju bespravni radnici. To je već kraj feudalizma i početak kapitalizma.

Cilj kapitalističkog gospodarenja je **dobit**. U poljoprivredi to je čist prinos, koji ostaje, kad se pokriju svi troškovi proizvodnje. Zemljoposjednik koji daje zemlju pod zakup dobija tu čistu dobit, pošto odbije od zakupne cijene troškove koje ima oko imanja, za održanje zgrada ili inventara. Zakupnik dobija čist prinos ili dobit pošto pokrije sve troškove proizvodnje u jednoj godini, pošto plati radništvo, zakup, i odbije troškove za izdržavanje svoje obitelji. Sve to mora on da izračuna, da vidi da li mu se zakup rentira ili isplaćuje, da li mu novac koji ulaže u poljoprivrednu proizvodnju donosi veći prinos tu, ili bi mu donosio veći čisti prinos, t. j. dobit, da ga uloži zajedno sa svojim radom u neko drugo zanimanje, ili da ga daje u banku, i da vuče interes, t. j. prihod bez rada, kako vuče prihod bez rada i zemljoposjednik koji izdaje zemlju pod zakup.

U tome baš je duboka nesuglasnost između kapitalističkog gospodarstva i seljačkog gospodarstva. Po svojoj prirodi seljačko gospodarstvo proizvodi da bi seljačka obitelj imala dovoljno hrane za cijelu godinu, dovoljno odijela i drugih potreba. Ono radi za bruto prinos, za opći naturalni prinos u proizvodima za ljude i stoku, a ne za čist novčani prinos. Zato je seljačko gospodarstvo doma, u svom elementu, u naturalnoj privredi, kad može lonac da kupi tako što će lonac napuniti pšenicom ili kukuruzom i tom količinom proizvoda platiti lončara, što je opančaru ili šilcu (krojaču) vratio nadnicu nadnicom u naturi, što će feudalnog gospodara, patricija ili agu, popa i zvonara isplatiti starićem pšenice, uskršnjim jagnjetom ili sirom ili mješinom vina i dok može u dućanu nabaviti »jaje petroleja« ili »jaje soli« a u mlinu samljati za »mlivo« ili »melju« koji će platiti u zrnju ili brašnu.

Mijo Mirković, Seljački posjed u kapitalizmu, 2. poglavlje u knjizi *Održanje seljačkog posjeda*, str. 20–21, Hrvatska naklada, Zagreb, 1937.

glagola, pa onda ni onih napisanih u skladu s novim pravopisnim pravilom.

Morfonološki pravopis koji je za NDH bio na snazi pretpostavlja nezapisivanje jednačenja po zvučnosti, npr. *promičba* (Z_{10}), *drugčije*, *sbog* (Z_{13}), *priobćuje* (Z_{15}), *farmakognožkom* (Z_{16}), *susbijanja* (Z_{17}), *razpodjeljuje* (Z_{18}), *krunitbena* (Z_{20}), *podmladka* (Zp_4), *francuzkom* (G_5), *izpitao* (P_8), *društava* (D_1), *ulazka* (D_3), *odputovati* (D_4), *sgrade* (I_3), *podpisana* (I_4) itd.

Odstupanja su češća prije objavljivanja *Ministarske naredbe o hrvatskom pravopisu* (lipanj 1941.) i *Zakonske odredbe o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu* (kolovoz 1941.), poput: *obrascu*, *otklonio* (Z_7), *isteka* (Z_9), *društva*, *optuženi*, *supotpisuje* (Z_{10}) itd. Ipak, kolebanja su prisutna i poslije, što potvrđuju primjeri: *opću* (D_2), *podruštvljenje* (G_5) itd.

Nebilježenje jednačenja po mjestu tvorbe nalazimo znatno rjeđe, do 1918. godine tek

u dvama tekstovima, u primjerima: *izstupiti* (Z_2), *razstavljaju*, *obežčastiti* (G_1). Nakon 1941. potvrda je više, poput: *izseljeništvo* (Z_{10}), *uzstrojbama*, *uzstrajati* (Z_{18}), *razsudi*, *činbenika* (Z_{22}).

Ispadanje suglasnika nije se bilježilo u primjerima prije 1918. godine: *otčinskom*, *častnici* (Z_3), *mjestnog* (Z_1), *učestnici* (Z_2), *početci*, *odvisan*, *odsuditi* (G_1) te u vrijeme NDH: *povijesnom* (Z_{14}), *godišnjega*, *svetčanu* (Z_{15}), *Središnjice*, *djetce* (Z_{16}), *odtisak* (Z_{20}), *sviestni* (Z_{P_4}), *zemljišna*, *srđcu* (G_5), *prečastni* (I_3), uz poneke iznimke, češće prije već spomenutih odredbi, poput: *zemljišnim* (Z_8), *vlasnika* (Z_9), *očvo* (Z_{13}), no i kasnije: *savjesnog* (D_2), *nužno* (G_5) i sl.

U *Ministarskoj naredbi o hrvatskom pravopisu* kaže se sljedeće: „Kod riječi muškoga roda, koje se svršavaju na **-tak** i **-dak** s nepostojanim a, suglasnici t i d ostaju ispred e bez promjene” (1941: 210) za što nalazimo potvrde: *izvadci* (Z_9), *primitcima*, *izdatcima* (Z_{10}), *podatci* (Z_{24}). U primjeru *podatcima* (G_4) Rudolf Bičanić već 1938. tradira nefonološku pravopisnu praksu.

U tekstovima do 1918. godine bilježimo brojne potvrde staroga suglasničkog skupa *-čt-*, poput: *štitničtvom*, *skrbničtvom* (Z_3), *odvjetničtva* (Z_1), *vlasništva*, *štitništvo* (G_1) te manji broj odstupanja: *vlasništvo* (G_2), *zapovjedništva*, *siromaštva* (Z_3). Situacija je ista u vremenu od 1941. do 1945., veći je broj potvrda: *podpredsjedništva*, *oružništva*, *pripadništvo* (Z_{10}), *povjereništva* (Z_{16}), *dušobrižničtvu* (Z_{23}), *priupadništvo* (Z_{28}), *vlasništva*, *najamničtvu*, *siromačtvu* (G_5), te je nešto više iznimaka: *vlasništva*, *vlasništvom*, *predstojništva* (Z_8) *povjereništvo* (Z_7) i *pristaštvo* (Z_{24}).

Upravo je u tome razdoblju u jednome poslovnom pismu riječ zapisana fonetski, *brcke* (P_7), a u gospodarskome je priručniku *Kratko saopćenje o razvoju socializma* nađena potvrda ispadanja suglasnika, *porasao* (G_5).

U administrativno-poslovnim tekstovima nastalima tijekom prve polovice 20. stoljeća nalazimo brojne suglasničke zamjene, poput: *c > s*, *finansijskim* (G_3), *ć > t*, *obuhvata* (Z_1), *zahvata* (G_3), *ć > št*, *sveštenika* (Z_1), *d > t*, *standart* (G_1), *g > k*, *eksistenciju* (G_2), *h > k*, *monarkiji* (G_1), *patrijarkalni* (G_2), *j > v*, *vjerovatno* (G_3), *s > š*, *spašenje* (G_5) te *š > s*, *česko-bugarskog* (D_2).

Protezu nalazimo u primjerima: *svezama* (G_1), *spisati* (Z_3), *nuzgrednim*, *spao* (G_3), potom epentezu u potvrdama: *lahko* (G_1), *jagnjetom* (G_3), *nekoje*, *nekoji* (D_3), a paragoga je prisutna u sljedećim primjerima: *tuj*, *pako*, *jerbo*, *tekar*, *iliti* (G_1), *jošte* (P_4).

Tijekom cijeloga razoblja potvrđeni su oblici imenica u kojima su završni suglasnički skupovi *-kt*, *-nt* i *-pt* od osnove odvojeni samoglasnikom *-a-*, poput: *ekscerpat*, *elemenat* (G_1), *talenat* (G_2), *elemenat*, *efekat* (Z_{P_3}), *momenat* (Z_6) i *elemenat* (G_5).

Među posebnim pravilima o pisanju <ie>, <je> i <ije> u *Hrvatskome pravopisu* autora Franje Cipre i Bratoljuba Klaića iz 1944. nalazimo i ovo: „Iza r, pred kojim je još jedan suglasnik, redovito prema *ie* ne dolazi kratko *je*, nego samo *e*; na pr. *vrieme* – *vremena*, *brieg* – *bregovi*, *priek* – *preči*; *prienos* – *prenositi*. U nekim slučajevima ostaje *je*, i to u rieči *ogrjev* (*ogrjevni*) [!] i u izvedenicama od rieči *grieh*: *grjehota*, *grješnik*, *pogrješka*, *pogrješan*, *nepogrješiv...*” (1944: 35). U korpusu je nekoliko primjera u kojima „ostaje *je*” iza pokrivenoga r: *pogrješna*, *grješka* (G_5), *pogrješno* (M_3), *povrjedu* (Z_{10}) te potvrda s početka stoljeća, *pogrješno* (Z_3).

U korpusu nalazimo nekoliko primjera alternacije suglasničkih skupova *sp/šp* i *st/št*, u riječima stranoga podrijetla npr. *apostolski* (Z_4)/*apoštolski* (Z_1), *instituta* (G_5)/*inštituciju* (G_1), *studirao* (G_5)/*študirao* (P_7).

5. Poglavlje.

UREĐENJE VALUTE I HRVATI.

1. Oduzimanje 20% krunskih novčanica.- 2. Zamjena novčanica 4 kruna za 1 dinar.- 3. Inflacija i faktična stabilizacija dinara.

Prvo veliko razočaranje, koje su Hrvati i svi prečani doživjeli u novoj državi, bil je na valutnom polju. Danas, kad je od toga vremena prošlo skoro dvadeset godina, i kad se stvari mogu da prosude mirno i objektivno, jasno je, da je prelaz na dinarsku valutu bio već prvog početka tako zamišljen i izveden, kako se bi se oštetili prečanski krajevi na korist Srbije.

Ponajprije nije spriječeno obaranje vrijednosti krune iz inozemstva. Onda je od imaoa kruna oduzeto 20%. Nakon toga je vrijednost krune oborena još i dalje, te je u takvom stanju izmjenjena sa dinarom u relaciji 4:1. Konačno je i takav smanjeni odnos inflacijom izgubio vrijednost.

1. Oduzimanje 20% od krunskih novčanica.

Nastankom nove države moralo se pristupiti ustanovljenju jedne valute za cijeli teritorij države. Na njemu je u godini 1918. bilo u cirkulaciji pet valuta: austrijske krune, bugarski levi, njemačke marke i crnogorski perperi. Najveći je bio opticaj kruna. Kada je u jesen 1918. Austro-Ugarska banka u Beču počela provoditi naglu inflaciju, onda su države nasljednice nastojale obilježiti krune svaka na svom području. Kod nas se to obavilo na vrlo primitivan i nevješt način žigosanjem.

Svega je žigosano prema službenim podacima 5323 milijuna kruna i to :

U Hrvatskoj	1.949 mil. K.
u Vojvodini	1.669 " "
u Sloveniji	603 " "
u Bosni i Hercegovini	512 " "
u Srbiji	421 " "
u Dalmaciji	163 " "
u Crnoj Gori	6 " "

Ovo žigosanje izvršeno je do 31. siječnja 1919. Međutim, kako je čitav posao izveden nevješto i nije postigao prave svrhe t.j. da se spriječi unošenje krunskih novčanica s područja Austrije i Mađarske, to je 5.XI.1919. zaključeno markiranje novčanica sa posebnim markicama. Taj puta je svega markirano 5.687 milijuna kruna ili za 364 milijuna više. Prigodom markiranja oduzeto je svakom imaoa krunskih novčanica 20%, kao deflaciona mjera, navodno da se smanji opticaj kruna. Oduzeto je svega 922 milijuna kruna. Međutim te krune nisu povučene iz prometa, nego ih je država opet dala u promet, za pokriće svoga deficita, prouzrokovanog najviše izdatcima oko obnove Srbije. Prema tome je oduzimanje 20% tekućeg novca odnosno blizu 1 milijarde kruna, bila jedna jednostrana mjera i nepravedan porez. Tim je oduzeto i ono jedino opravdanje,

Morfologija

Imenice

U korpusu je moguće pronaći nekoliko imenica koje u N jd. supstoje kao imenice muškoga roda s gramatičkim morfemom *-Ø* i kao imenice ženskoga roda s gramatičkim morfemom *-a*, odnosno kao imenice *a* i *e* sklonidbe. Takve su imenice *kâzan/kazna* i primjeri: *u osudi izricati kazan* (Z_1), *istoj kazni* (Z_4), *redovne (...) kazne* (Z_6), *propisati i kazne* (Z_{14}), potom *pojav/pojava* s potvrđama: *sporadički pojavi* (G_1), *navedenih pojava* (G_3), *oblici pojave; poviestna pojava* (G_5), zatim *osnov/osnova* u primjerima: *na jednome osnovu* (G_2), *u osnovi* (Z_3), *na kapitalističkoj osnovi* (G_3), *na zadružnoj osnovi* (G_5), *na demokratskoj osnovi* (U_3) te *kamat/kamata*, kao što je u potvrđama: *sa (...) kamatima* (P_1), *u kamatima* (G_5), *godišnju kamatu* (G_3), *kamate (...) pripadaju* (Z_{27}), premda se potonja imenica nalazi u Rječniku Cipra-Klaićeva *Pravopisa* uz sljedeću natuknicu: „**kamata**, te kamate (*ne* kamat, ti kamati)” (1944: 236).

Imenice muškoga roda sklanjaju se po paradigmi za ženski rod, npr. *veliki su formaliste* (G_1), *Moraliste su često podcjenjivali važnost gospodarskih prilika* (G_2), *drugog socialiste* (G_5) i sl.

Potvrđeno je nekoliko primjera danas stilski obilježene kratke množine neuobičajene u administrativno-poslovnim tekstovima: *prigodnim slučajima* (Z_2), *vidljivim znacima* (Z_9), *višci čistog prihoda; viške prihoda* (Z_{25}).

Dvojina je potvrđena u primjerima *posljednjih dviju alineja* (Z_4) i *u toku triju narednih godina* (Z_{23}).

U dvama tekstovima s početka stoljeća pronađeni su primjeri imenica koje u G mn. završavaju na novoštokavski morfem *-a*, kojemu je dočetak *-h* označavao duljinu: *kralj kraljevinah* (Z_3), *o godišnjoj povišici cienah* (G_1). Također su potvrđeni stari nesinkretizirani morfemi u D i I mn., npr. D mn., *platiti Magjarom; milim pokojnikom* (G_1), *ovim oblastim*

(Z_4) te I mn. *žuljevi i trudom stekao; Hrvatska Hrvatom* (G_1).

Imenicama *e* vrste koje završavaju na *-a* genitiv množine češće je na *-a* nego na *-i*, npr. *ekonomsko-proizvodnih tvrdka* (G_1), *ima (...) dužnosti i norma; raznosmjernih težnja* (G_2), pored *tvrdki* (Z_{26}).

Zanimljiva je sklonidba poimeničenoga pridjeva *studen*, umjesto po pridjevnoj, sklanja se po imeničnoj sklonidbi, 28. *studena 1917.* (P_2).

Za vršitelja radnje znatno je češći sufiks *-telj*, napose od 1941. do 1945. godine. npr. *upravitelja, nadziratelja* (Z_1), *voditeljima* (Z_{13}), *predsjedatelj* (Z_{18}), *proizvoditelja* (Z_{21}), *ravnatelj* (D_2) itd., dok sufiks *-lac* nalazimo u sljedećim imenicama: *imaoca* (G_4), *donosiocu* (Z_5), *donosilac* (Z_{16}), *nosioci* (Z_{20}), *držalaca, držaocima* (Z_{21}), *čitaocu* (G_5). Posebno je zanimljiv primjer *borioci* (G_1), od *borilac*, čiji suvremeni nominativ glasi *borac* i tvoren je sufiksom *-ac*.

Potvrđen je zamjetan broj glagolskih imenica tvorenih sufiksima *-enje* i *-jenje*, poput: *smještenja* (Z_1), *oplovljenjem* (G_1), *presuđenje* (Z_5), *uskladenje* (Z_{26}), *provedenje* (Z_8), *nepoloženje* (Z_7). Također je zamjetna množina od glagolnih imenica nastalih sufiksalsnom tvorbom, sa sufiksom *-ba* kakve su: *izvršbi* (Z_3), *rješitbe* (Z_3 , Z_1), *raspoložbe* (Z_5), *promičba* (Z_{10}), *uručba* (Z_{23}), *izručbi, dovedba* (M_3), *djelidba, činidbe* (G_5). Odglagolne imenice s *-Ø* sufiksom ilustriraju primjeri: *učina* (Z_1), *učin* (M_3) i *nastan* (Z_{25}), a sa sufiksom *-aj* potvrde: *odnošaj, udešaj, uredjaj* (G_2).

Pridjevi, zamjenice i brojevi

U korpusu su potvrđeni brojni primjeri pridjeva na *-ioni*: *reklamacionog, revizionih* (Z_3), *komunikacionih* (G_1), *investicione* (G_3), *penzionih* (Z_{p2}), *regulacioni, melioracioni* (Z_{10}), *desinfekcije, desinsekcione, multiplikacioni* (Z_{16}), *reprodukcioni, inflaciono* (G_5) itd.

U zaglavlju zakonskih tekstova s početka stoljeća može se naći majestetično *Mi* prilikom

Broj: 55949/VII dana 8. listopada 1940.

Temeljem čl. 5 st. 5 Naredbe, kojom se protežu odredbe Uredbe o mjerama u svrhu opskrbe stanovništva i vojske kruhom na području banovine Hrvatske Odjel za obrt, industriju i trgovinu Banske Vlasti određuje ovime kao obvezatne za područje banovine Hrvatske uzorke za pšeničnu krupicu, pšenično Og i pšenično brašno Og kao i za krušno brašno, koje je ovaj Odjel utvrdio uz suradnju Ureda za nadzor cijena i Povlaštenog gospodarskog d.d. banovine Hrvatske kod Zagrebačke burze za robu i vrijednote u Zagrebu.

Zapečaćeni primjerci ovih uzoraka nalaze se pohranjeni kod ovog Odjela, a otvoreni ovi uzorci nalaze se kod Zagrebačke burze, gdje ih mogu svi zainteresirani dobiti u količini od 10 kg svake vrste uz naplatu od Din 40,- i poštarine za čitavu kolekciju.

Ovi uzorci važe od dana izdanja ovog rješenja dalje i to teko dugo dok ovaj Odjel prema eventualno ukazanoj potrebi ne odredi ponovno ustanovljenje uzoraka ili dok se u smislu čl. 5 st. 4 gore citirane Naredbe ne izmijeni način jednolične mjereve.

Odjelni predstojnik
u z.

Dr. Cabasa v.r.

BANSKA VLAST BANOVINE HRVATSKE U ZAGREBU
Odjel za seljačko gospodarstvo

Broj: 61255-IV-1940. Zagreb, 25. listopada 1940.
Predmet: Uzorke brašna i ostaveve

Svim Banskim načelnicima
Svim Gradskim poglavarstvima
osim Ispostave
Ispostavi Banske Vlasti- S p l i t

Dostavljaju se gornje odredbe pozivom, da se savjesno i točno izvršuju.

Šef odsjeka:

M. Kalac

[Izvjestje Josipa Cabasa, odjelnoga predstojnika Odjela za obrt, industriju i trgovinu, Banskoj vlasti], Zagreb, 1940., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-163 Banovina Hrvatska, Odjel za obrt, industriju i trgovinu.

obraćanja vladara podanicima: *Mi Franjo Josip prvi* (Z_3).

Posvojne zamjenice za 3. lice sklanjaju se i po pridjevnoj i po imeničnoj sklonidbi, npr. *od načelnika ili njegova zamjenika* (Z_3), *čuvši glas* (...) *njegova učitelja* (Z_1), *potrebe njegovog sreza* (Z_{p_3}), *onaj dio njihovog proizvoda* (G_5), *u njihovom radu* (Z_{10}), *u njihovu radu* (Z_{24}) i sl.

U sklonidbi odnosne zamjenice *koji* za ne-živo došlo je do izjednačenja genitiva i akuzativa, kao što pokazuju primjeri: *Omišaljsko jezero i Lug, kojeg bi trebalo u prvom redu sušiti*

(Z_{p_3}) te u zemljoradničkom savezu, kojeg je vodio zajedno sa Gičevom (D_2).

Potvrđena su oba oblika G mn. neodređene zamjenice *svi*: *svih njenih naroda* (U_3), *svih njezinih sastanaka* (Z_{15}), *ciene svih liekova* (Z_{16}), *popis sviju službenika* (Z_7) *posjedi sviju lica* (Z_9).

Bilježimo mnoštvo potvrda proširene osnove pridjevnih zamjenica u potvrdama: *neka-kove* (...) *pogodnosti*; *kojekakovo proricanje*; *ikakovog burzovnog tečaja* (G_1), *takovih je dobara* (G_2), *nikakove riječi* (G_4), *kakovu primjedbu* (Z_{p_4}), *ovakovog karaktera* (D_2) itd.

Na početku razdoblja zabilježeni su zamjenični oblici *taki, kaki* (G_2) te *svak* (G_2), a na njegovu kraju potvrđen je genitiv zamjenice *što/šta* koji glasi *česa* (G_5).

U primjeru *pred menom* (P_4) stari /ə/ nije nestao u tzv. „slabome položaju”, nego je od njega nastalo /e/, što je obilježje kajkavskoga.

Genitiv brojevnice riječi *obje* katkad glasi *obih*, kao što se vidi u potvrdama: *između obih država* (M_2), *prema pravu obih Stranaka* (M_3). Zamjetna je učestalost brojevnice riječi *obadva* u svim rodovima, npr. *obadvije polaze*; *obadvima su* (...) *dobra*; *na obadvije strane* (G_2), *obadva su jednako valjana* (M_1), *pišu se obadvije riječi* (Z_{10}) itd.

Nesklonjive vrste riječi

Prilozi načina često se tvore sufiksom *-ice*, *dogodice* (Z_1), *namjerice* (G_4), *obrtimice* (Z_{18}), *primjerice* (Z_{25}), *djelomice* (G_5).

Prijedlog *s/sa* nalazimo u oba zapisa, u svim položajima, *sa zemaljskim* (Z_1), *sa žaljenjem*; *sa aktima* (Z_{p_3}), *sa svrhom*; *sa ministarstvom*; *s ministarstvom* (Z_{10}), *sa sv. arhijerejskim saborom* (Z_{23}), *s Čečenom* (D_4), *s čvrstom voljom* (U_3) itd.

U korpusu nalazimo i složeni oblik prijedloga *radi*, npr. *poradi nadzora*; *poradi nabavljanja liekova* (Z_{16}).

Pored učestaloga oblika prijedloga *protiv* (Z_2), u korpusu nalazimo i nekoliko potvrda oblika *proti*, uz koji uvijek stoji imenska riječ u dativu, *proti izključenju pojedinog člana* (U_1),

proti nama (P₄), proti Grgurić Jelki (P₅), Utoci
proti odlukama i prizivi proti osudama (Z₂₃), pro-
ti Marxovoj gospodarskoj nauci (G₅).

U administrativno-poslovnim tekstovima
iz vremena Banovine Hrvatske potvrđen je
poprijedloženi prilog *glede* (Z₅), češći u vre-
menu prvoga petogodišta 1940-ih: *glede ove*
naknade (Z₉), *glede imenovanja*; *glede organi-*
zacije rada (Z₂₄).

Veznik *pak* potvrđen je i u obliku *pako* (G₁,
I₄). Pored češćega *jer*, nalazimo i oblik *jerbo*
(G₁). Učestalije je *tek*, no moguće je naći i po-
tvrdu *tekar* (G₁). Pored uobičajenoga *ili* u kor-
pusu se katkad može naći i oblik *iliti* (G₁).
Češće je *još*, no nalazimo i *jošte* (P₃).

Glagoli

Rijetke su potvrde infinitiva bez završnoga
-i: *bit* (G₂) te *ugovoriti* (Z₂), a u primjeru *posti-*
zavati (G₅), infinitivna je osnova glagola proši-
rena infiksom -av-.

Neki glagoli tvore prezent prema vrsti ko-
joj glagol ne pripada. Tako glagoli IV. vrste *do-*
zvoliti, *izvršiti*, *odraziti*, *proglasiti*, *razjasniti*, *ra-*
zriješiti, *uvažiti* itd. tvore prezent po VI. vrsti,
dovoljuje (Z₃), *izvršuju* (Z₁₅), *proglašuju* (Z₈),
razjasniju, *uništuju* (G₁), *uvažuju*, *upozoruju*
(G₂), *naglasuje*, *naglašuje* (Zp₃), *saopćuju* (Z₆),
izpunjuju (Z₂₇), *završuju*, *upotrebljuju*, *zaposlu-*
ju (G₅). Po 4. razredu V. vrste prezent tvori
glagol 2. razreda III. vrste, *zadržati*, u potvrdi
zadržaje (Z₁₆) te glagoli 1. razreda V. vrste,
obećavati i *održavati*, u primjerima: *obećaje*, *odr-*
žaje (G₂). Glagoli VI. vrste, *očekivati* i *darivati*,
prezent tvore prema 1. razredu V. vrste, u pri-
mjerima *očekivam* (G₁) i *darivam* (Z₂₂).

Neki glagoli 1. razreda V. vrste imaju liko-
ve s dvojnim osnovama. Prezent glagola *znati*
glasi: *znam*, *znaš...* i *znadem*, *znadeš...* Potonji
je potvrđen primjerima u potvrdnome obliku:
znadem sjegurao; *sve to znadu* (G₁), *kao što zna-*
demo (G₅), *znadu li* (Z₂₄), a također i u niječ-
nome: *ne znadem* (P₆). Prezent glagola *imati*

divanju trgovačkih, industrijskih i zanat-
skih poduzeća i njihove imovine od 28. li-
stopada 1940. god. broj 61.801-VII-1940.

Broj 63.401-VII-1940.

30. listopada 1940.

Zagreb.

Ban:

Dr. Ivan Šubašić v. r.

BANSKA VLAST BANOVINE HRVATSKE

Odjel za financijske poslove Br. 47.276
-XI-1940.

NAPLATA TAKSA NA PODRUČJU BANOVINE HRVATSKE*)

Ministarstvo Finansija, odeljenje poreza
svojim dopisom broj 57.303-1940. od 25 ru-
jna 1940. dostavilo je Banskoj Vlasti slije-
deće:

Primiećeno je da su se pojavila razna
pitanja kao sporna u pogledu pripadnosti
izvjesnih taksa državnoj ili banovinskoj ka-
si i to:

1. Da li je za navedenu pripadnost od-
lučujući momenat taksene obaveze, nastale
do 31. ožujka 1940., ili pak momenat do-
spjelosti plaćanja takse do istog datuma i
kako treba razumjeti pojam »dospjelosti
takse za plaćanje«.

*) Objavljeno u »Narodnim novinama«
br. 252 od 15 studenoga 1940 g.

Naplata taksa na području Banovine Hrvatske,
Uredbe o Banovini Hrvatskoj, IV. svezak, str. 27,
Zagreb, 1940.

glasi *imam*, *imaš...* i *imadem*, *imadeš...* Potonji
nalazimo u potvrdnome obliku: *imademo eko-*
nomsko-trgovački stalež (G₁), *imadem dojam*;
imade dosta neprijatelja (D₂), *imadu iskustva*
(Zp₄), *imade svoj vrhunac* (G₅) itd. Niječni se
oblik javlja u obliku bez umetnutoga suglasni-
ka -d-: *ne ima*, *ne imaju* (G₁). Naposljetku, i
prezent glagola *dati* također ima dvojne oblike
te glasi *dam*, *daš...* i *dadem*, *dadeš...*, a primjeri
s proširenom osnovom potvrđeni su i u po-
tvrdnome obliku: *dade svome susjedu* (G₁), *dade*
neki doprinos; *da se (...) dadu sredstva* (Zp₃),
dade u zakup (Z₉), *da dadu svoje sugestije* (Zp₄),
a također i u zanižkanome obliku: *ne dadu*
(G₁). Istu paradigmu potvrđuje primjer glago-
la *priznati*, *o svim pitanjima, koja (...) izaslanici*
priznadu (U₁).

PROVEDBENA NAREDBA

Poglavnikova povjerenika za unutarnje poslove k zakonu o prisezi vjernosti Državi Hrvatskoj

§ 1.

Osobe po zakonu o prisezi Državi Hrvatskoj obvezane na položenje prisege, dužne su položiti propisanu prisegu neodvlačno a u neprekoračivom roku od tri dana od proglašenja navedenog zakona u Narodnim novinama. Dužne su to na temelju samog proglašenja zakona ne čekajući, da budu na to pozivane, vodeći same brigu, da toj dužnosti udovolje.

Glavari državnih i samoupravnih ureda i svih ustanova, čiji su službenici odnosno članovi na polaganje prisege obvezani, dužni su svom hitnošću se pobrinuti, da se odredbama zakona odmah, a svakako u roku zakonom određenom udovolji.

§ 2.

Svako lice na prisegu po zakonu obvezano ima položiti prisegu kod one ustanove, kod koje je u službi, odnosno po čijem članstvu je na prisegu obvezano. Glavar ustanove položiti će prisegu pred službenikom od njega po rangi najstarijim, a svi ostali pred glavarom. Polaganju prisege treba da prisustvuju dva svjedoka građana. To ne mogu biti službenici ni članovi te ustanove.

Svaka na prisegu obvezana osoba položiti će prisegu zasebno.

§ 3.

O prisezi sastavlja se zapisnik u tri jednaka primjerka, kog uz pečat te ustanove potpisuje osoba, koja je prisegu položila, osoba, pred kojom je prisega kao glavarom odnosno njegovim zamjenikom položena, dva prisutna svjedoka i perovoda.

Ako osoba na prisegu obvezana otkloni položiti prisegu, sačiniti će se o tome zapisnik u dva primjerka.

Oblik zapisnika sastavlja se prema priloženom obrascu.

§ 4.

Jedan primjerak zapisnika o položenoj prisezi šalje se odmah neposredno povjereništvu, kojemu je podčinjena ustanova,

ZAKONSKA ODREDBA

o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske.

I. ODSJEK.**Sastav vlade.****§ 1.**

Državnu vladu Nezavisne Države Hrvatske sačinjavaju: predsjednik vlade, podpredsjednik vlade i ministri.

Kao posebna ustanova u sklopu državne vlade postoji zakonodavno povjerenstvo s predsjednikom na čelu, koji je po činu ministar.

§ 2.

Predsjednika vlade, podpredsjednika vlade i ministre imenuje i skida Poglavnik. Odredbe o njihovom imenovanju i skidanju supotpisuje predsjednik vlade.

Predsjednik vlade, podpredsjednik i ministri prije nastupa službe polažu pred Poglavnikom zakonom propisanu prisegu, potpisuju iskaz imovine svoje i svoje obitelji te izjavu, pozivom na ustašku prisegu, da se cijeloga vremena dok god budu vršili dužnosti službe, povjerene im po državi, neće baviti nikakvim drugim privrednim poslom, i da neće primati nikakve nagrade i naplate u bilo kojem obliku, osim plaće, koju im država za rad podjeljuje.

§ 3.

Državna vlada donosi svoje odluke u sjednicama, kojima predsjedava Poglavnik, njegov zamjenik ili predsjednik odnosno podpredsjednik vlade.

II. ODSJEK.**Nadležnost.****§ 4.**

Državna vlada vrši državnu upravu, koja se obavlja u: predsjedništvu vlade, podpredsjedništvu vlade i u slijedećim ministarstvima: ministarstvu vanjskih poslova, ministarstvu hrvatskog domobranstva, ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja, ministarstvu unutarnjih poslova, državnoj riznici, ministarstvu prometa i javnih radova, ministarstvu nastave, ministarstvu zdravstva, ministarstvu seljačkog gospodarstva, ministarstvu obrta, veleobrta i trgovine, ministarstvu šumarstva i rudarstva te ministarstvu udružbe.

Provedbena naredba Poglavnikova povjerenika za unutarnje poslove k zakonu o prisezi vjernosti Državi Hrvatskoj, Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, god. I., sv. I. – XII., br. 4., odlomak, Zagreb, 1941.

Zakonska odredba o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske, Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, god. I., sv. I. – XII., br. 286., odlomak, Zagreb, 1941.

Glagolu 1. razreda III. vrste *živjeti* potvrđen je morfem *-u* za 3. l. jd. u potvrdama *koji živu u Hrvatskoj* (U_1), *baš ovi hrvatski židovi živu* (G_1) i *da živu slobodnije i ugodnije* (G_2). Bilježimo i primjere *nijesam* (G_1) i *nijesu* (G_1 , G_2) nepravilnoga glagola *biti*.

U gramatičkim se priručnicima ne spominje alternativni oblik prezenta glagola *počimati* i *pozivati* kakav nalazimo u korpusu u potvrdama *pozivlje u reklamaciji* (Z_3), *počimlje se (...)* *pridizati* (G_1).

U prezentu je osnova glagola proširena infiksom *-av-* u primjerima: *izdavaju iz ljekarna* (Z_{16}), *jedna drugoj priznaju* (M_2), *koji se samo „nadomještava“* (G_5).

Zanimljiva je tvorba pluskvamperfekta aoristom pomoćnoga glagola *biti* u potvrdi i *biše prevedeni* (G_5).

U korpusu nisu rijetkost primjeri neispuštanja završnoga *-i* kad infinitiv na *-ti* dolazi prije oblika pomoćnoga glagola, napose na početku i na kraju razdoblja, npr. *odrediti će* (Z_1), *položiti će* (Z_7), *imati će*; *izraditi će se* (Zp_4).

Izniman je i skraćeni kondicional I., *rek bi* (G_1), za čiju inačicu napisanu sastavljeno, u kojoj je došlo do jednačenja po zvučnosti, *regbi*, Tomo Maretić predlaže zamjene: *rekao bih* i *rekao bi čovjek* (1924: 125).

Umjesto očekivanoga prezenta u zahtjevu i prijedlozima jednoga vijećnika u Banskome vijeću Banovine Hrvatske nalazimo kondicional I., što vidimo iz primjera: *Traži, da bi se povećao broj poljoprivrednih škola*; *Predlaže, da bi banska uprava izdavala jedan časopis za poljoprivrednice* [!]; *predlaže, da bi se u Vinkovcima osnovala poljoprivredna škola* (Zp_3). Kondicionalom umjesto prezentom završava i tjedno izvješće poslanika u Sofiji Nikole Rušinovića Ministarstvu vanjskih poslova NDH: *Drugih značajnijih momenata ne bi bilo za istaći*. (D_3).

Češća odstupanja od norme razumljiva su u potkorpusu poslovnih pisama pa tako nalazimo tvorbu 1. lica jd. kondicionala I. s

aoristom pomoćnoga glagola *biti* za 2. i 3. lice, *Sada bi (...) htio reći* (D_2).

U najranijim tekstovima mogu se pronaći primjeri glagolskoga priloga sadašnjega bez završnoga *-i*, npr. *računajuć* (Z_3), *putujuć* (G_1), *buduć* (G_1 , Zp_1) itd.

Glagolski pridjevi trpni katkad su tvoreni nastavkom *-t*, umjesto očekivanoga *-n*, poput: *imenovati od predsjednika, odbitim* (Z_3), *razvito* (G_1 , G_2), *odjelit* (Z_1), *data* (Z_6), *privitih* (P_5), *izdate* (Z_{16}). Nešto je manje potvrda za tvorbu nastavkom *-n*, umjesto *-t*, kao što su: *izračunani* (Z_{16}), *proračunani* (Z_{25}) i *zaračunanih* (Z_{27}).

Od glagola čiji infinitiv završava nastavkom *-ovati* tvoreni su sljedeći glagolski pridjevi trpni: *organizovanih* (Z_3), *specijalizovanog* (G_3), *prouzrokovano* (G_4). Taj je sufiks tipičan za srpski jezik dok u hrvatskome jeziku njime završava tek manji broj glagola VI. vrste, poput *trgovati*, *razlikovati*, *vjerovati*, *napredovati* i dr.

Sintaksa

U korpusu administrativno-poslovnih tekstova distribucija određenih i neodređenih pridjeva nedosljedna je pa nalazimo sljedeće primjere: *aktivnoga izbornog prava* (Z_3), *osobita obzira vriednim slučajevima* (Z_2), *na razan način* (G_2), *prije kratkog vremena* (Zp_3), *u gotovu novcu* (Z_{19}), *viencem stiliziranog lovora* (Z_{20}), *po načelima uzornog gospodarstva* (Z_{21}) itd.

U korpusu se mogu naći potvrde u kojima odnosni pridjevi stoje u postpoziciji, kao npr. *cesar austrijanski*; *kralj česki* (Z_1), *roda ljudskoga* (G_1), *pogled čovjekov*; *od dobrote mesarove* (G_2), *Duha Svetoga* (Z_{23}) i sl.

Zamjenice u funkciji atributa uglavnom su upotrijebljene u prepoziciji, no u tekstovima do 1918. katkad su zapisane i u postponiranome položaju, poput: *zahtjev njegov* (Z_3), *dužnosti svojoj*; *namještanju njegovu* (Z_1), *namjeru svoju*; *roditelja svojih* (Z_2), *sreću svoju*; *srce naše*; *darovima svojim* (G_2) itd.

Ukoliko uz imenicu stoje odnosni i/ili opisni pridjev te zamjenica, njihova distribucija nije određena, kako je u potvrdama: *njihova izbornog kotara* (Z_3), *vojničko uređenje* (G_2), *cielom življenju njihovu* (Z_1), *njihovo primjereno izdržavanje* (Z_4), *neutjerani njezin dio* (Z_{29}), *njezinih državnih pripadnika* (M_3) i sl.

Na mjestu N jd. stoji G jd., *gdje je govora o zajmu* (P_6), na mjestu G jd. stoji A jd., *mimo ljudsku dušu* (G_2), na mjestu D jd. stoji G jd., *unatoč toga* (Z_{P_2}) te A jd., *onu ravnotežu smetali* (G_2), a na mjestu I jd. stoji G. jd., *u vezi našeg jučerašnjeg telefonskog razgovora* (P_6).

Na mjestu D mn. stoji G mn., *vlastna je obvezana lica oprostiti nametnute im dužnosti* (Z_1).

Predikatni instrumental nije rijetkost u administrativno-poslovnim tekstovima prve polovice 20. stoljeća: *Ne mogu se nadalje izabrati narodnim zastupnicima* (Z_3), *Ugovorne Stranke će ostaviti netaknutima prava trećih osoba* (M_3), *ako podjedno nije i predstojnikom njegovim* (Z_{15}), *t. j. postaju nezaposlenim* (G_5), *postao narodnim zastupnikom* (D_2), *mogu biti još predmetom kaznenoga progona* (G_2).

Često se rabi posvojni genitiv umjesto posvojnoga pridjeva, kako je u potvrdama: *ruke države* (Z_{P_3}), *u središtu gospodarske nauke Lasalla; iz grješke Ricarda; zakoni Darré-a* (G_5). Posvojnost se katkad izriče i posvojnim dativom, kao što je u sljedećim primjerima: *zakoniti mu zamjenik* (Z_3), *nadležno mu obćinsko poglavarstvo* (Z_1). Iznimno je posvojnost za živo iskazana genitivom i prijedlogom *od*, npr. *jedan od suradnika od pokojnog Stambolijskog* (D_2). Rijetki su primjeri izricanja posvojnosti odnosnom zamjenicom *koji* umjesto posvojnomo čiji, *Samo čovjek, u kojega duši nalazi se u pravoj balansu egoizam i altruizam* (G_2), *u kojega prijestolje narodi upiru oči* (D_5).

Potvrđen je i slavenski genitiv, npr. *ako nemaju nikakva kućvnoga uzgoja* (Z_3), *koji nemaju prava na držanje priručne ljekarne* (Z_{16}).

U tekstovima nalazimo dopune glagolima koje ne postoje u stilski neobilježenoj uporabi u suvremenome hrvatskom jeziku npr. *s kojega izbornik uživa izbornu pravo; zatraži za pomoć; dodju k proglašenju* (Z_3), *ima da na vjerenike (...) upravi kratki govor* (Z_2), *na čem nije zainteresiran* (G_2), *nije Marx polazio sa Ricarda, nego sa Hegela* (G_5), *koji sastoji iz stan. kuće, štala i zemlje* (P_7), *koja je došla na vladu* (D_2), *oprosteni su od biljegovanja* (Z_9) itd.

Česta je pojava u mnoštvu zakonskih članaka i odredbi dekomponirani predikat, u kojemu je samoznačni glagol zamijenjen suznačnim i odglagolnom imenicom, npr. *vršiti očinsku ili tutorsku vlast* (Z_1), *preduzeti vjenčanje* (Z_2), *Država je vršila plaćanja* (G_4), *vrši nečasne poslove* (Z_{P_2}), *Brojenje vrši predsjedajući* (Z_{23}), *preuzeo vršenje daljnje uprave* (Z_{P_4}) i sl.

Veznik *pošto* rabi se i u uzročnome značenju, u tekstovima gospodarskih priručnika i zapisnika, ne i u tekstovima zakona: *pošto Belgija izvozi otprilike onoliko poljoprivrednih proizvoda i sirovina, koliko ih uvozi* (G_3), *pošto je potrebno, da se što prije članovima dostave društvene legitimacije* (Z_{P_2}), *Pošto Marx vrijednost dobara svodi jedino na već prije, „unapried” izvršeni rad* (G_5) i sl.

Umjesto prijedloga *tijekom* potkraj razdoblja je uvriježena uporaba prijedloznoga izraza *u toku*, *u toku sljedećih 15 dana* (Z_9), *u toku triju narednih godina* (Z_{23}), *u toku koje od poslovnih godina* (Z_{25}), *u toku trogodišnje zajedničke narodno-oslobodilačke borbe* (U_5) itd.

Prijedlog *iza* rabi se i u vremenskome značenju, što pokazuju potvrde: *koje su nastale iza sastavka izbornih listina; iza kako je predsjednik izjavio odbor konstituiranim* (Z_3), *iza pravomoćnosti odluke* (Z_2), *a iza toga biva ustoličenje patrijarha* (Z_{23}), *iza proglašenja u Narodnim novinama* (Z_{25}).

Administrativno-poslovni tekstovi prve polovice 20. stoljeća nastavljaju tradiciju uporabe za slavenske jezike karakteristične dvostruke

negacije, poput: *Feudalno gospodarstvo kao ni seljačko gospodarstvo nisu tečevinska poduzeća*. (G_3), *nije ništa dala* (G_4), *nikada ne zlorabiti oružje*; *nije nikada na bilo koga prenio* (Z_{24}), *da nikad više nebi postala domenom* (U_5), *ne može izvući nikakav idealni sadržaj* (G_5).

U korpusu je potvrđeno mnoštvo pasivnih rečenica kakve su: *mase su tada (...) bile vrlo bijedno hranjene* (G_3), *Svako je oglašavanje popusta zabranjeno*. (Z_{16}), *Kad patrijarh bude imenovan* (Z_{23}), *koje su oproštene od plaćanja tečevine* (Z_{25}), *ili bude nasilno odveden* (Z_{28}) itd.

Pasiv se tvori i konstrukcijom *od* + genitiv, navodimo izabrane potvrde: *reklamacije, koje budu od neovlaštene osobe (...) podnesene*; *treba da je potvrđen od izbornika* (Z_3), *koji nisu od ministarstva zdravstva odobreni* (Z_{16}), *podpisan od predsjednika* (Z_{23}) i sl.

Rjeđe su pasivne rečenice tvorene konstrukcijom *po* + lokativ, *ako budu po dušobrižniku (...)* *zamoljeni* (Z_2), *Odkrićem Amerike po Kristofu Kolumbu i oplovljenjem Afrike po Vascu da Gami* (G_1), *po meni sastavljene tužbe* (P_6), *o prisvojenju (...)* *rada i to ne samo po poduzetniku* (G_5).

Konstrukcija modalni glagol + *da* + prezent višestruko je potvrđena u korpusu administrativno-poslovnih tekstova prve polovice 20. stoljeća: *moraju (...) da im pružaju veću rentu* (G_3), *kad se stvari mogu da prosude mirno* (G_4), *da bi voćarstvo moglo da se lijepo razvija u Lici* (Z_{P3}), *treba da je nazočna bar polovica svih pravih članova* (Z_{15}), *treba da prisustvuju* (Z_7) itd.

U istoj se mjeri pojavljuje njezin sintaktički ekvivalent, modalni glagol + infinitiv, npr. *se (...) mora razložito držati* (Z_1), *kako treba postupati* (Z_6), *treba pisati* (Z_{11}), *treba istoga dana obrazložiti* (Z_{24}), *mora imati svoj arhiv* (Z_{27}), *mora sadržavati izjavu obvezanika* (Z_{28}), *moraju upisati u kazneni upisnik* (M_3) itd.

Nije neuobičajena konstrukcija *ima* (*imadu/imaju*) + (*se*) + infinitiv kojom se izriču naredba i modalnost: *imademo zahvaliti* (G_1), *imade se izplaćivati* (P_8), *se (...) imadu upisivati*

Broj 363

ZAKONSKA ODREDBA

o Hrvatskoj akademii znanosti i umjetnosti.

§ 1.

Osniva se »Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti« u Zagrebu.

»Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti« u Zagrebu prestaje današnjim danom postojati.

Sva prava i obveze, cijela pokretna i nepokretna imovina »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« prelaze na Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Prijenos svih prava upisanih u gruntovnici s imena »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« na Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu ima se obaviti po uredovnoj dužnosti bez svake pristojbe.

§ 2.

Poglavlak će imenovati između dosadašnjih članova ukinute »Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti« u Zagrebu prvih deset članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti a jednoga od njih pročelnikom. Njihova je dužnost, da izrade i podnesu Poglavlaku na potvrdu pravila akademije, da mu predlože na potvrdu članove Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i da do izbora i potvrde predsjednika i častništva vode poslove akademije. Broj članova ustanovljuje se najviše na četrdeset i pet.

§ 3.

Kada Poglavlak odobri pravila i potvrdi izbor daljnjih predloženih članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,

* Proglašeno u broju 77. Narodnih novina od 16. srpnja 1941. pod (426).

Zakonska odredba o Hrvatskoj akademii znanosti i umjetnosti, Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, god. I., sv. I. – XII., br. 363., odlomak, Zagreb, 1941.

(I₂), imaju napustiti (I₄), ima se imenovati (G₅), ima se (...) upotrijebiti (Z₁₈). Bilježimo i zanižekani oblik ove konstrukcije: njima se nemaju dostaviti društvene legitimacije (Zp₂), Prema tome se razloži (...) nemaju tražiti u glavama ljudi (G₅).

Nalazimo i veći broj potvrda konstrukcija s upitnim *da + li*, npr. *da li može namirivati svoje vlastite potrebe*; *da li je danas (...) ustrojstvo naših oblasti slobodna uredba* (G₁), *da li mu se zakup rentira* (G₃), *da li je došlo do kakvog efekta* (Zp₃), *da li imade tko kakovu primjedu* (Zp₄), *da li se ovi naši Primorci priznaju Hrvatima* (D₁) itd.

Višestruko su potvrđene konstrukcije u kojima je riječ o „zavisnoj atributnoj surečenici s imenskim predikatom čija je leksička jezgra sama zamjenica koji” (Hudeček 2006: 216), npr. *u občinama, kojih područje spada na dva izborna kotara* (Z₃), *supotpisivanje svih rješenja Pojavnika, kojih izvršenje ne spada u nadležnost samo pojedinog ministra* (Z₁₀), *ne će se vršiti kod recepta, kojih izplata pada na teret države* (Z₁₆) itd.

Umjesto za nijekanje surečenica, simetrični se veznici *nit...**iti* u primjerima: *nit u vanjskom nit u nutarnjem ekonomskom djelokrugu* (G₁), *Narodna banka nije ništa dala (...) nit državi, a nit imaocima krune* (G₄) rabe uz imenske riječi.

Rastavne rečenice povezuju se veznicima *bud(i)...**bud(i)*, kako pokazuju primjeri: *kojima će se bud potvrditi, bud izključiti ono, što reklamant tvrdi* (Z₃), te veznicima *koli...toli*, kako je u potvrdama: *koli po visoku dinastiju, toli po monarkiju pribavio; koli u Hrvata, toli u Mađjara* (G₂), oboje potvrđeno u tekstovima prije uspostave Države SHS.

Zanimljiva je pogodba izrečena upitnom negacijom: *Nije li bilo moguće čuti roditelje ili tutore prije stvaranja odluke (§. 5.), mogu oni predložiti nadležnomu tutorstvenomu sudu, da se postupak obnovi* (Z₁).

Konstrukcija *s obzirom na + A* u Odluci Drugog zasjedanja AVNOJ-a kojom se kralju

Petru zabranjuje povratak u Jugoslaviju više-kratno se rabi lišena prijedloga *s*, npr. *obzirom na to, da je kralj Petar davao povjerenje takvim „vladama”*; *obzirom na to, da su se sve izbjegličke takozvane „jugoslavenske vlade” (...) držale neprijateljski* (U₄) itd.

Za suvremeni administrativno-poslovni stil karakteristična konstrukcija *u svrhu +* odglagolna imenica višestruko je potvrđena u korpusu: *u svrhu procjenjivanja* (Zp₃), *u svrhu frankiranja službenih pošiljaka* (Z₁₉), *u svrhu nadzora nad količinama* (Z₂₁), *u svrhu poništenja i ponovnog sklapanja* (U₄).

Isti je slučaj s konstrukcijom *u cilju +* odglagolna imenica, npr. *u cilju uništenja narodno-oslobodilačke vojne sile* (U₄), *u cilju da ono s njime uspostavi izravnu vezu* (D₄).

Zanimljiva je konstrukcija *putem +* živo, u primjerima: *putem advokata* (Zp₂), *putem potrošača* (G₅), *putem opunomoćenika* (Z₂₁).

Iznimna je potvrda uporabe futura II. u atributnoj rečenici: *i o konačnoj odluci, koju budu izrekle o dotičnom predmetu* (Z₂₃).

Podrijetlo glagolskoga priloga sadašnjega od aktivnoga participa prezenta te njegovu staru pridjevnju funkciju vidimo u potvrdi: *službujući (...) činovnici* (Z₃).

U 3. licu jednine perfekta povratnih glagola često se ne ispušta nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola *biti*, *Tako se je našlo* (G₄), *dok se je K. Peharc ispričao* (Zp₂), *jer se je (...) upustio u parnicu* (P₅), *počela se je provadjati komasacija* (Zp₃), *jer se je smatralo potrebnim* (Zp₄), *Po smrti mogega oca (...) se je po drugi put udala* (P₇), *s kojim se je zadržao* (D₃) itd.

Stilski obilježen, inverzan red riječi u rečenici nalazimo u potvrdama: *kojima budu presuđeni na nošenje troškova povedena protiv njih postupka* (Z₂), *posvjedočavam, da su osobno mi poznati Vjekoslav i Bara Pospisil* (P₄), *Propusti kažnjavat će se* (Z₇), *Poviest shvaćao je kao kasnije Marx*. (G₅), *Na to je Knez Kiril upleo se u razgovor* (D₃) i sl.

listopada 1941., te s tom izmjenom, da će potrebna autentična tumačenja davati državni rizničar, u sporazumu s ministrom za obrt, veleobrt i trgovinu i s ministrom pravosudja i bogoštovlja.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.*

Zagreb, dne 14. kolovoza 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj CCXLVII-1062-Z. p.-1941.

Državni rizničar
Dr. Vladimir Košak v. r.
Ministar za obrt, veleobrt i trgovinu
Marijan Šimić, v. r.
Ministar pravosudja i bogoštovlja
Dr. Mirko Puk, v. r.

Broj 531

ZAKONSKA ODREDBA

**o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći
i o pravopisu.**

Članak 1.

Jezik, što ga govore Hrvati, jest po svom izvoru, po povijestnom razvitku, po svojoj razprostranjenosti na hrvatskom narodnom području, po načinu izgovora, po slovničkim pravilima i po značenju pojedinih rieči izvorni i osebujni jezik hrvatskog naroda, te nije istovjetan ni s jednim drugim jezikom, niti je narječje bilo kojega drugog jezika ili bilo s kojim drugim narodom zajedničkog jezika.

Zato se zove »hrvatski jezik«.

Članak 2.

Hrvatski je jezik javno dobro hrvatskog naroda, pa ga nitko ne smije izkrivljivati niti nagrđivati. Stoga je zabranjeno u izgovoru i u pisanju upotrebljavati rieči, koje ne odgovaraju duhu hrvatskog jezika,

* Proglašeno u broju 102. Narodnih novina od 14. kolovoza 1941. pod (591).

a u pravilu rieči tudice, posuđene iz drugih pa i sličnih jezika.

Iznimno se mogu upotrebljavati rieči, koje su već zadobile posebno značenje, te se mogu samo teško ili nikako nadomjestiti domaćim riečima.

Članak 3.

Zabranjuje se davati nehrvatska imena i nazive trgovinama, poduzećima, zavodima, društvima i bilo kakovim ustanovama, a isto je tako zabranjeno izvješavati i postavljati javno bilo kakove nadpise koji stoje u protimbi s ustanovama ove zakonske odredbe.

Članak 4.

Hrvatski službeni i književni jezik jest štokavsko narječje jekavskoga odnosno iekavskoga govora. Gdje je u ikavskom govoru kratko »i«, ima se pisati i izgovarati »je«, a gdje je u ikavskom govoru dugo »i«, ima se izgovarati i pisati »ie«.

Članak 5.

Na književnim djelima napisanim na bilo kojem narječju ili govoru ima se na istaknutom mjestu vidljivo označiti, da je napisano na odnosnom narječju.

Članak 6.

Mjesto neodređenog glagolskog oblika ne smije se u budućem vremenu upotrebljavati »da« sa sadašnjim vremenom.

Članak 7.

Na hrvatskom se jeziku ima pisati po korienskom, a ne po zvučnom pravopisu

Članak 8.

Ministarstvo će nastave postaviti naredbenim putem povjerenstvo, koje će odrediti sve potrebno, da se ustanove ove zakonske odredbe privedu u djelo, i koje će se brinuti, da se hrvatski jezik očisti, a pravopis ustali u duhu ove zakonske odredbe, te će ujedno propisati i kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa.

Članak 9.

Dok povjerenstvo, spomenuto u čl. 8, ne izradi konačna pravila hrvatskoga pravopisa u duhu ove zakonske odredbe, moći će se privremeno u školama upotrebljavati knjige priredene na temelju ministarske odredbe o pravopisu od 23. lipnja 1941.

VT broj 145/42.

Sofija, dne 13. travnja 1942.

Predmet: Nova vlada Pilov.

Gospodin

Dr. Mladen Lorković
ministar vanjskih poslova,

Z a g r e b

Vrlo poštovani gospodine ministre!

U večer 11.o.mj., sastavljena je nova vlada Pilov i to onako, kako sam Vam to već javio u mom izvješću od 11. om., VT 141/42.

Sada bi - radi Vaše informacije - htio reći nekoliko riječi o novim ministrima.

Najznačajnija ličnost koja je došla na vladu jest, nema sumnje general Mihov, koji je do sada bio načelnik prve bugarske armije i glavar sofijskog garnizona. On je prošle godine bio zapovjednik bug. vojske u Makedoniji, te je vrlo brzo stekao opću obljubljenost i pokazao da je ne samo dobar vojni nego i dobar državnik. Prije nekoliko godina on je bio ravnatelj vojne škole. U nacionalnom pogledu potpuno je ispravan. Imade dojam da je iskreni prijatelj Hrvata. Vrlo je prijazan i vrlo privlačiv čovjek. Poznato je, da je odan Caru, te da uživa potpuno Carevo povjerenje. Njegovo stanovište spram zloglasne "vojne lige" je negativna. Čita va bugarska javnost pozdravila je imenovanje generala Mihova za ministra vojske. Vjerujem da će se njegovi nazori znatno razlikovati od nazora generala Daskalova / o čemu sam Vam svojedobno izvjestio / Imade mnogo ljudi u Sofiji koji kažu, da jedina prednost nove vlade što je Mihov postao ministar.

G. Nikola Zaharijev postao je ministar trgovine. On je jedan od nekadašnjih prvaka u "zemljoradničkom savezu" te je jedan od suradnika od pokojnog Stambolijskog, a žena mu je kćerka sada već pokojnog Aleksandra Dimitrova "željeznog čovjeka" u zemljoradničkom savezu, koji se je kao član kabineta Stambolijskog najviše isticao u progonima protiv VMRO, te koga je VMRO ubila još prije prevrata 9.VI.1923. Poslije 9.VI.1923 Zaharijev je pobjegao iz Bugarske u Srbiju, te je u godini 1925/6 učestvovao sa puškom u ruci u jednom banditskom oružanom napadaču emigranata komunisti i zemljoradnika na oblasno mjesto Godeč. Zaharijev sa ostalim napadačima došao je iz Srbije, ali napadači su bili odbijeni, te su neki poginuli, dok je Zaharijevu uspjelo da pobjegne natrag u Srbiju.

Kasnije je Zaharijev bio amnestiran, te se je oko 1927 godine vratio u Bugarsku, te postao jedan od glavnih čimbenika u zemljoradničkom savezu, kojeg je vodio zajedno sa Gidevom. Negdje god. 1928 ili 1929 predlaže Zaharijev vodstvu zemljoradničkog saveza izmirenje sa VMRO. U izborima godine 1931 bio je izabran za narodnog zastupnika u trnovskom kraju, a kad je "narodni blok" gog. 1931 sa Malinovom i Mušanovom došao na vlast, Zaharijev je izabran za prvog podpredsjednika Narodnog Sobraanja. Nakon zloglasnog 19.V. 1934 postaje Zaharijev u zloglasnoj vladi Kimona Georgijeva ministar željeznica, dakle u vladi koja je raspustila VMRO i bila podložna Srbima. Nakon pada Kimona Georgijeva, Zaharijev se odmah priklanja protivnicima Kimona Georgijeva. Zatim je provodio politiku zbliženja sa Srbijom i Jugoslavijom, te je postao predsjednik bugarsko-jugoslavenskog društva i u to vrijeme Kioseivanova. Za ovo predsjedničko mjesto, Zaharijev je vodio borbu sa Dr. G.M. Dimitrovom, poznatim pouzdanikom Koste Todorova, te jednim od vodja "Pladnenaca", koji je nedavno u poznatom procesu in contumaciam osuđen na smrt. Dostora se je Zaharijev približio Kioseivanovu, te je u izborima

pred tri, četiri godine postao narodnim zastupnikom, a onda doskora prvim podpredsjednikom Sobraanja. Zaharijev je inače poznati demagog, a posljednjih godina priklanjao se je Caru. Još pred nekoliko godina bio je siromašan čovjek, a onda se je počeo baviti vanjskom trgovinom i sada je bogat čovjek. Zbog ovakvog karaktera, on je omražen u Bugarskoj, a već sam Vam imao prilike pisati koliko ga prezire prof. Vladikin. Njegovo imenovanje za ministra izazvalo je veliko negodovanje.

G. Konstantin Partov postao je ministar pravde. On je bio prije državni odvjetnik, a u posljednje vrijeme podpredsjednik višeg upravnog suda. Politički je uopće nepoznat ali mu se priznaje da je dobar Bugarin, dok u pravničkim krugovima uživa glas vrlo savjesnog, vrlo spremnog i vrlo sposobnog suca i pravnika. Uspoređujući ga sa Mitakovim, mora se konstatirati, da on u pravničkim krugovima uživa bolji glas, te ugled ozbiljnijeg i vrijednijeg radnika.

G. prof. Boris Jecov postao je ministar prosvete, koju je dužnost već zapravo i do sada vršio. On je sveučilišni profesor za slavistiku, filolog, poznat kao slavenofil i veliki prijatelj Čeha, te je bio predsjednik česko-bugarskog društva, a kad je izbio rat između Njemačke i Poljske, simpatije Jecova bile su otvoreno na strani Poljske i na strani demokracije. Prof. Jecov imade dosta neprijatelja, koji za njega kažu da je ambiciozan čovjek, da teži za položajima, da je pri lagodiv prilikama i da nije baš sjajan karakter. Činjenica je da je prof. Jecov politički beznačajan. Poznato je da je on vrlo dobar prijatelj Pilova. Nedavno je izdan jedan letak u kome je napadan, pa je Jecov tvrdio da su taj letak izdali "Bratnici" odnosno prof. Konzulov. Na svaki način moram konstatirati, da je prof. Jecov bio vrlo ljubazan i susretljiv sa mnom i sa našom komisijom prigodom pregovora za kulturnu konvenciju. On je bio član bug. komisije i predsjednik bug. komisije. Prof. Jecov je vrlo dobar prijatelj Dr. Pisska.

Ing. Hristo Patov postao je ministar zemljodjelstva. On je pričuvni časnik, a neko vrijeme je bio tehnički ravnatelj ugljenokopa "Pernik", dok je unatrag nekoliko mjeseci sofijski oblasni direktor. Nema nikakve političke filozofije, pa je političkoj javnosti uopće nepoznat.

Ing. Radoslavov postao je ministar željeznica. On je bio u posljednje vrijeme ravnatelj ugljenokopa "Pernik" te je poznat kao dobar stručnjak, ali političke posve bez značenja i uopće nepoznat.

Obzirom na ovu novu vladu podsjećam na ono, što su mi o toj budućoj vladi već pred mjesec, dva govorili razni ljudi kao na pr. Lukov i Kantardžijev.

Općenito uzeti smatraju ljudi ovu vladu kao neki napredak prema prošloj vladi, dakle kao evoluciju napred, - dakako sa iznimkom Zaharijeva.

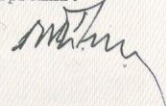
Tako mi je na pr. Krapčev izričito rekao da smatra tu vladu za evoluciju na bolje.

Kako se vidi položaj Pilova znatno je sada ojačan.

Ja sam već imao prilike novim ministrima čestitati, a dakako ovih dana posjetiti ću ih, te ću Vam o razgovorima s njima, te o daljnjim komentarima o toj vladi poslati izvješćaje.

Primite, gospodine ministre, moje srdačne pozdrave odani Vam

Za Dom spremni!

[Tjedno izvješće poslanika veleposlanstva u Sofiji Vladimira Židovca Mladenu Lorkoviću], Sofija, 1942., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-233 Veleposlanstvo Nezavisne Države Hrvatske Sofija.

Također je u tekstovima moguće naći mnoštvo primjera nesročnosti, poput: u nazočnosti dviju punoljetnih svjedoka (Z_2), još ne postoje velika razlika (G_3), Prijave za registraciju dionica ne podleže plaćanju takse (Z_5), da je do sada (...)

poslano četiri opomene (Z_{P_2}), Sve molbe, njihovi prilozi i službene potvrde, koje se podnašaju odnosno izdaju po propisima ove zakonske odredbe, ne podleže nikakvoj državnoj ni občinskoj biljegovnoj niti drugoj pristojbi. (Z_{28}) itd.

Leksik i stil

Nazivlje

U leksiku administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća zaživjelo je nazivlje iz raznih područja života, što se nastavilo i u prvim dvama desetljećima 20. stoljeća. Tako u našem korpusu nalazimo nazive raznih vrsta poreza kakvi su: *zemljarina*, *kućarina*, *tecivarina*, *dobodarina* (Z_3), potom pravne termine, primjerice: *utok* 'žalba', *izberivost* 'svojstvo onoga koji može biti izabran', *zavjerenje* 'prisega', *dokazalo* 'dokaz', *posljedak* 'posljedica' (Z_3), ekonomsko nazivlje: *kamatnjak* 'kamatna stopa', *dugovina* 'dug' (P_3), *dospjetak* 'dospijeće' (P_1), *tezulja* 'vaga' (G_1), *lihva* 'posudba uz prekoračenje maksimalno dopuštene kamatne stope' (G_2) itd.

Korpus u razdoblju od 1918. do 1941. godine obiluje pravnim terminima poput *porezovnik* 'porezni obveznik' (G_4), *izdatnik* 'osoba koja izdaje mjenicu', *prihvatnik* 'glavni mjenični dužnik', *naledjnik* 'prenositelj prava, žirant' (P_4), *kupovna* 'kupnja', *platež* 'isplata' (P_5), a potvrđena su i dva naziva poreza: *pašarina*, *drvarina* (Zp_3). Nalazimo i pravni termin iz srpskoga jezika, kao npr. *pravosnažan* (Z_6).

Sukladno zabrani uporabe riječi koje, prema *Ministarskoj naredbi o hrvatskom pravopisu*, „ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika” (1941: 425), u razdoblju od 1941. do 1945. godine naglasak je stavljen na hrvatsko nazivlje, novostvoreno i oživljeno, primjerice vojno: *Poglavnik*, *Postrojnik*, *Tabornik*, *Logornik*, *vojnica*, *zdrug*, *tabor*, *logor*, *stožer* (Z_{24}), a nalazimo i nekoliko naziva civilnih zanimanja, kao: *pjestinja* 'njegovateljica, dadilja', *zabavilja* 'dadilja' (Z_{10}), *živinar* 'veterinar' (Z_{16}).

Nadalje, potvrđeno je hrvatsko nazivlje iz područja tehnologije, kao: *krugoval* 'radio', *slikopis* 'film', *tiskopis* 'tisak' (Z_{10}), *brzoglas* 'telefon' (Z_{19}). U korpusu nalazimo nekoliko administrativnih termina, poput: *tvorivo* 'građa' (Z_{29}), *propisnik* 'pravilnik' (Z_{24}) te nešto

ekonomskih, kakvi su *pjeneznica* 'državna blagajna' (Z_{10}), *tečevina* 'imanje', *porezovnik* 'porezni obveznik' (Z_{25}).

Ipak, srbizme učestale u prethodna dva i pol desetljeća nije moguće izbjeći u potpunosti pa nalazimo sljedeće potvrde: *naučnim* (G_5), *ličnost* (D_3), *učestvovati* (D_2), *blagosloven* (D_5) i sl.

Zastarjelice

U tekstovima do 1920-ih mnoštvo je zastarjelica, npr. imenica: *dignuće* 'podizanje', (P_1), *bezkorist* 'beskorisnost', *boljak* 'boljitač', *probit* 'probitak', *okopavine* 'ono što se okopava (primjerice krumpir)', *zator* 'istrebljenje', (G_1), *ravnorješje* 'ravnoteža', *poticalo* 'poticač' (G_2), *podavanje* 'davanje' (Z_2) i sl. Brojni su i pridjevi kakvi se više ne rabe u stilski neobilježenoj uporabi, poput: *zemski* 'zemaljski' (G_2), *kućevni* 'kućni', *vlastan* 'ovlašten' (Z_1 , Z_4), *težatni* 'radni', *perovodni* 'pisarski', *poglavit* 'glavni' (Z_3), zatim glagoli: *sokoliti* 'hrabriti' (G_1), *uzraditi* 'angažirati se oko čega' (Z_2), *pobilježiti* 'zabilježiti' (Z_3), *glavničiti* 'pripisivati glavnicu, oročiti' (Z_1), a nalazimo i nekolicinu zastarjelih priloga načina, primjerice: *bezodvlačno* 'neodgodivo', *pospješno* 'ubrzano', *podjedno* 'ujedno' (Z_3), *najprešnije* 'najhitnije' (G_1) te vremena, kakvi su *negda* 'nekad' (G_2) i *vazda* 'uvijek' (Z_3).

Također i u razdoblju Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca te dviju Kraljevina nalazimo brojne riječi koje se više ne rabe u stilski neobilježenoj uporabi, npr. imenice: *svježost* 'svježina' (P_6), *uzina* 'uskoća' (Zp_3), *starić* 'mjerna posuda za pšenicu' (G_3), zanimljiva je i zaboravljena jednorječnica *nemarnjak* 'nemaran čovjek' (Zp_3), danas zamijenjena sintagmom, te glagolske imenice tvorene sufixima *-uće* i *-eće*: *dignuće* 'dizanje', *preuzeće* 'preuzimanje' (P_5), *podignuće* 'podizanje', *ukinuće* 'ukidanje' (Zp_3). Od zastarjelih glagola nalazimo *izjaviti se* 'izjasniti se', *podijeliti* 'dodijeliti' (Zp_3), a od pridjeva *imućstven* 'imovinski' (G_3) i *parben* 'parnični' (P_5).

Za vrijeme NDH upotrebljavaju se mnoge danas zastarjele imenice, npr. *nepismenjak* 'nepismen čovjek' (Z₁₃), *lovornik* 'koji je ovjenčan lovorom, laureat' (Z₂₇), *priupadništvo* 'povrat, recidiv' (Z₂₉), *protivština* 'suprotnost' (G₅) i sl. Zamjetna je učestalost odglagolnih imenica tvorenih sufiksom *-ba*, kakve su: *rješitba* 'rješenje' (Z₂₃), *izradba* 'izrada', *udružba* 'udruga' (Z₁₀), *preradba* 'prerada' (Z₁₆), *obradba* 'obrada', *razpodjelba* 'raspodjela' (Z₁₈), *razsudba* 'procjena', *razpoložba* 'raspolaganje' (Z₂₅) te *provedba* (M₃). U *Zborniku zakona i naredaba NDH* česte su glagolske imenice tvorene sufiksalsnom tvorbom od glagolskoga pridjeva trpnog na *-t-*, poput: *oduzeće* 'oduzimanje' (Z₁₇), *izminuće* 'istek' (Z₂₄) itd.

Od drugih vrsta riječi koje se više ne rabe u stilski neobilježnim tekstovima izdvajamo pridjeve: *iznovičan* 'ponovni' (Z₁₅), *zaniman* 'kojega se što tiče' (Z₂₅), *vatroobranben* 'koji brani od vatre, vatrogasni' (Z₂₇), *vremenit* 'vremenski' (Z₁₇), *zamjenben* 'zamjenski' (G₅), potom glagole: *začlanjivati* 'učlanjivati' (Z₂₄), *uslužbiti* 'zaposeliti' (P₇), *usloboditi* 'osloboditi, usuditi' (I₄) te priloge: *listom* 'redom' (I₃), *istom* 'tek' (Z₁₅) *neodvlačno* 'neodgodivo' (Z₇) i *izcrpljivo* 'iscrпно' (Z₂₇).

Posuđenice

Kad je riječ o posuđenicama, u tekstovima s početka stoljeća nalazimo mnoštvo latinizama, poput: *debitor* 'dužnik', *kreditor* 'vjerovnik, zajmodavac', *konsekvenca* 'posljedica', *derivativan* 'izveden, proizašao iz nečega', *fundiran* 'potkrijepljen, utemeljen', *karitativan* 'milosrdan, darežljiv' (G₁), *fatum* 'sudbina', *tonzura* 'striženje, šišanje' (G₂), *agitovati* 'korteširati, zagovarati čiji politički program', *skrutinij* 'brojenje glasova i utvrđivanje rezultata izbora' (Z₃), *kondicija* 'nagodba, uvjet' (P₃), *erarski* 'koji se tiče državne blagajne' (Zp₁) itd.

Također se ističu leksemi koje danas doživljavamo kao srbizme: *decenija* (G₁),

učestvovati (U₁), *nauka*, *naučanja*, *provejava* (G₂), *konstatovano*, *dovoljuje* (Z₃), *sveštenik*, *naukovnoj*, *uslovi* (Z₁) itd. Ostalih je posuđenica znatno manje, slijede grecizmi: *uhar* 'korist' (G₁), *hipertrofija* 'prekomjerno povećanje', *paraboličan* 'prenesena značenja, alegoričan' (G₂), galicizmi: *abonement* 'pretplata', *financijski* 'koji se tiče novčanih sredstava' (G₁), *sankilotski* 'koji se odnosi na revolucionara u vrijeme građanske revolucije' (G₂), talijanizmi: *kartel* 'udruženje istorodnih tvrtki konkurenata s ciljem stvaranja monopola' (P₃), germanizmi: *tandlerski* 'staretiarski' (G₁), *kobold* 'demon' (G₂) te rijetki turcizmi, poput *melem* 'lijek' (G₁).

Od posuđenica u periodu od 1918. do 1941. godine nalazimo mnoštvo latinizama, primjerice: *judikat* 'pravorijek, presuda' (P₅), *depozicija* 'iskaz pred sudom', *atestirati* 'potvrditi, posvjedočiti' (P₆), *intabulacija* 'uknjižba u zemljišne knjige', *konjunktura* 'stjecaj okolnosti' (G₃), *sanacija* 'ozdravljenje, poboljšanje', *komasacija* 'zaokruživanje razbacanih zemljišta', *kancelarija* 'ured', *propagirati* 'širiti ideje', *eminentan* 'ugledan, vrstan' (Zp₃), *deflacioni* 'koji se odnosi na smanjivanje količine papirnoga novca u svrhu povišenja njegove kupovne moći', *likvidacija* 'prekid djelatnosti (npr. poduzeća)' (G₄), *permanentno* 'neprekidno' (Zp₂).

Ostale su posuđenice prilično rijetke, poput nekolicine galicizama: *garancija* 'jamstvo' (Zp₃), *grosist* 'veletrgovac', *kotirati* 'određivati burzovnu cijenu vrijednosnica, strane valute ili robe' (Z₅), maloga broja turcizama, kao: *jagma* 'grabež, pljačka', *sokak* 'ulica' (G₃), a pronađena je samo jedna potvrda germanizma, *balast* 'višak' (Zp₃), grecizma, *amalgamirati* 'sljubiti dvije kovine' (P₆) te talijanizma *štampan* 'tiskan' (G₄).

U razdoblju monarhističke Jugoslavije srpske su riječi i oblici sve izraženiji, poput: *obezbjedenje* (Z₆), *procenat*, *djubrište*, *sabiralište*, *čas*, *vanredan* (Zp₃), *mašina*, *vještački*, *finansijski*, *vjerovatno* (G₃), *izuzetak* (Zp₂). U leksiku

UGOVOR

O TRGOVINI I PLOVIDBI

IZMEĐU
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
I REPUBLIKE FINSKE

Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske i Predsjednik Republike Finske, u želji da urede i razviju gospodarske odnose između obih država, odlučili su zaključiti ugovor te su u tu svrhu imenovali svoje opunomoćenike:

Njegova Preuzvišenost **POGLAVNIK**
Nezavisne Države Hrvatske

g. Mirka Lamera,
državnog tajnika ministarstva za obrt,
veleobrt i trgovinu,

Njegova Preuzvišenost **PREDSJEDNIK**
Republike Finske
g. Onni Talas-a,

izvanrednog poslanika i opunomoćenog ministra,
koji su se nakon izmjene svojih punomoći, za koje su ustanovili da su izpravne, složili u sljedećim odredbama:

Članak 1.

Državljeni i poduzeća koja su pravne osobe svake od Ugovornih Strana-

* Proglašeno u br. 275 Narod. novina od 3. prosinca 1942. pod (1113).

Ugovor o trgovini i plovidbi između Nezavisne Države Hrvatske i Republike Finske, Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, god. II., sv. I. – XXXVII., br. 1338., odlomak, Zagreb, 1942.

TRAITÉ

DE COMMERCE ET DE NAVIGATION

ENTRE LA RÉPUBLIQUE DE FINLANDE ET L'ÉTAT INDÉPENDANT DE CROATIE:

Le Président de la République de Finlande et le Poglavnik de l'Etat Indépendant de Croatie, désireux de régler et de faire développer les relations économiques entre les deux Etats ont résolu de conclure un traité et à cet effet ont nommé leurs Plénipotentiaires:

Son Excellence le **PRÉSIDENT**
de la République de Finlande

M. Onni Talas,
Envoyé Extraordinaire et Ministre
Plénipotentiaire

Son Excellence le **POGLAVNIK**
de l'Etat Indépendant de Croatie
M. Mirko Lamer,

Secrétaire d'Etat au Ministère du Commerce et de l'Industrie
lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs et reconnus en bonne, sont convenus des dispositions suivantes:

Article 1.

Les ressortissants et les entreprises ayant personnalité juridique des chacu-

UGOVOR O IZRUČBI

između

NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
i
NJEMAČKOG REICHA

Nezavisna Država Hrvatska i Njemačko Reich sporazumjeli su se, da ugovorom urede izručbu kažnjivih osoba i pružanje ostale pravne pomoći u kaznenim stvarima.

* Proglašeno u broju 169 Narodnih novina od 28. srpnja 1943. pod (462).

AUSLIEFERUNGSVERTRAG

ZWISCHEN

DEM DEUTSCHEN REICH UND DEM
UNABHÄNGIGEN STAAT KROATIEN

Das Deutsche Reich und der Unabhängige Staat Kroatien sind übereingekommen, die Auslieferung straffälliger Personen und die Leistung sonstiger Rechtshilfe in Strafsachen durch einen Vertrag zu regeln.

Ugovor o izručbi između Nezavisne Države Hrvatske i Njemačkog Reicha, Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, god. III., sv. I. – XXXVI., br. 571., odlomak, Zagreb, 1943.

Broj: 4104-III-1943.

Zagreb, dne 19. svibnja 1943.

U predmetu molbe tt. "PLEŠIVICA" industrija tekstilne robe d.d. Zagreb od 10. svibnja 1943. za odobrenje veće plaće odgovornom namješteniku, Državni ured za oblikovanje cijena i nadnica na temelju § 2. zakonske odredbe o osnivanju i djelovanju državnog ureda za oblikovanje cijena i nadnica od 19. studenoga 1941. broj CDIV-2038-Z-1941 savezne s toč. III. odluke ovog ureda od 27. siječnja 1943. broj 18049/42 izdaje ovu

O D L U K U :

I. tt. "PLEŠIVICA" industrija tekstilne robe d.d., Zagreb odobrava se veća plaća ravnatelju tvornica u Samoboru Dragutinu Winkler te se ista povisuje od Kuna 11.250.- na 1n 23.000.- brutto mjesečno.-

II. Povišena plaća pod toč. I ove odluke odobrava se na temelju toč. III. odluke ovog Ureda od 27. siječnja 1943. broj 18049/42 kao odgovornom namješteniku, a imade se izplaćivati od 1. siječnja 1943.

III. Ova odluka zadobiva pravnu moć danom dostave moliteljici.

R A Z L O Ž I :

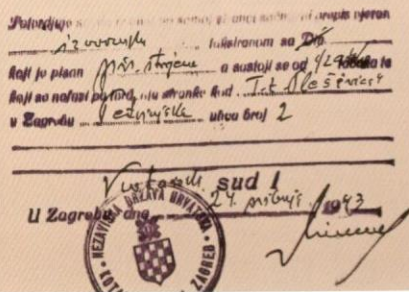
Državni ured za oblikovanje cijena i nadnica izpitao je navedene molbe i ostale činbenike oblikovanja cijena i nadnica, te je odlučio kao gore,-

O tom se obavješćuje:

- 1/. tt. "PLEŠIVICA" industrija tekstilne robe d.d., Zagreb Petrinjska ul. 2/II
- 2/. Velika župa Prigorje, pričašno nadzorništvo, Zagreb

Upravitelj državnog ureda
za oblikovanje cijena i nadnica
u.z. / Franjo Schöpfer/
zamjenik upravitelja
Schöpfer v.r.

/ M.P. /

[Odluka Državnog ureda za oblikovanje cijena i nadnica], Zagreb, 1943., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-224 Ministarstvo obrta, veleobrti i trgovine Nezavisne Države Hrvatske.

ovoga vremena mogu se naći glagoli koji završavaju na *-isati*, *kategorisati* (Zp_2), *regulisati* (Z_5), a također na *-ovati*, poput *konstatuje* (Zp_2 , Zp_3).

Kako je već zamijećeno, leksički se purizam u vrijeme NDH svodio na zaustavljanje ili usporavanje usvajanja novih posuđenica u hrvatski jezik (Samardžija 1993b: 7). Da ih je bilo nemoguće u potpunosti izbaciti iz optjecaja, svjedoče potvrde nekolicine latinizama: *inflacija* 'prekomjerno povećanje papirnoga novca u optjecaju' (G_5), *evolucija* 'razvitak' (D_2), *regentstvo*

'kraljevsko namjesništvo', *audijencija* 'službeno primanje kod osobe na visokome položaju' (D_3), *konfinacija* 'kućni zatvor' (I_3), potom galicizama: *garnizon* 'stalno uporište vojske' (D_2), *agrement* 'odobrenje vlade prilikom primanja novoga diplomatskog predstavnika druge države' (D_3) te grecizama, npr. *amnestiran* 'pomilovan', *demagog* 'obmanjivač naroda' (D_2). Unatoč nastojanjima ni srbizmi nisu izostali, iako ih ima razmjerno malo, poput: *procentualno* (G_5), *postepenom* (Z_{21}) itd.

Usporedo s endehazijskom administrativno-poslovnom tekstnom produkcijom objavljene su odluke AVNOJ-a dijametralno suprotne jezične politike kad je riječ o posuđenicama. Tekstovi triju ustavnih odluka nevelika opsega obiluju grecizmima: *autonomija* 'politička nezavisnost, samouprava' (U_2), *demokratski* 'koji se tiče vlasti naroda' (U_3), *monarhija* 'kraljevina, carevina' (U_4), *hegemonistički* 'koji se tiče prevlasti, prevladavanja' (U_5) i latinizmima: *okupator* 'neprijatelj koji je vojnom silom zauzeo zemlju', *nacionalni* 'narodni, narodnosni' (U_3), *federativni* 'koji se tiče sastavnica u zajedničkoj državi' (U_5) uz pokoji galicizam: *suverenitet* 'vrhovno pravo' (U_3), *dome na* 'posjed' (U_5). Očekivano, srbizama ima priličan broj: *stepen* (U_3), *inostranstvo*, *vazduhoplovstvo*, *komandant*, *komanda*, *sistematski*, *otadžbina*, *armijski*, *oficir* (U_4).

Kontaktne sinonimi

Značenjske pojačivače, kontaktne sinonime, nalazimo tijekom cijele prve polovice 20. stoljeća, no u znatno manjoj mjeri u doba Austro-Ugarske i prve Jugoslavije. Malobrojni primjeri s početka stoljeća redovito su građeni od posuđenice i hrvatske istoznačnice: *uhar i probit* (G_1), *akomodaciji (prilagodjenju)*; *sredstva (medija)*; *opterećenja (Tragfähigkeit)* (G_2), a jedina dva pronađena primjera iz jugoslavenskoga vremena iz gospodarskoga su priručnika Mije Mirkovića iz 1937. godine i oba

supostavljaju hrvatske istoznačnice: „mlivo” ili „melju”; šilcu (krojaču) (G₃).

Sinonimni parovi iz petogodišta 1941. – 1945. pokazuju jasnu tendenciju da se hrvatskome nazivu da prednost, a da se strani naziv, samo kao dodatno pojašnjenje, stavi u zagradu. Primjerima obiluje Zakonska odredba o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske, npr. radovi vodopisni (hidrografski), sreditbeni (regulacioni), poboljšnji (melioracioni); državna navjera (kredit); društveno (socijalno) zdravstvo; poljsko gospodarska brojidba (statistika); živinoznanstvo (zoologija); zemljišna preinaka (agrarna reforma); spajanje i zaokruživanje posjeda (komasacija); naselivanje (kolonizacija); putničarstvo (turizam) (Z₁₀) itd. I u drugim zakonskim tekstovima nalazimo mnoštvo primjera: širokoj vrpci (lenti) (Z₂₀), župnik (paroh); samosvojna (autokefalna); predloženika (kandidata) (Z₂₃), o razredbi (klasifikaciji) (Z₂₅), pozorničku (scensku) umjetnost; naknadu (tantiemu) (Z₂₇), slikopisne tjednike (filmske žurnale) (Z₂₉), običnu vodu (Aqua fontana); destilirana voda (Aqua destilata) (Z₁₆) i sl. Jedini pronađeni primjer u kojemu je jedna hrvatska riječ objašnjena drugom, kozja dlaka (kostrijet) (Z₂₁), potječe iz naredbe objavljene 1942. kojom se regulira prodaja ovčje i kozje dlake.

Administrativizmi

U administrativno-poslovnome stilu često se poseže za raznim zamjenskim sredstvima umjesto višekratnoga imenovanja i predstavljanja predmeta o kojemu je riječ. Najčešće je u pitanju pridjev *isti*, u sva tri gramatička roda i oba broja, primjerice: *ako se ogriješ protiv propisa istih paragrafa* (Z₂), *mogu isti izbornici (...) imenovati (...) po dvojicu pouzdanika* (Z₃), *na ponovnu razpravu istom eparhijskom sudu* (Z₂₃), *uz iste navode* (M₃), *istom društvu je odmjeren minimalni porez* (Z₂₅).

U istu se svrhu rabe i drugi pridjevi, kakav je *odnosni/a/o*, npr. *dodavat će ili odbijati*

odnosna ustanova razliku (Z₁₆), *koji ima doprijeti službenu potvrdu o odnosnoj činjenici* (Z₂₈), *zatim gornji/a/o*, npr. *pred svjedocima gornje potvrde* (P₄), *Savezno Vašem gornjem dopisu* (D₄), *potom dotični/a/o*, npr. *ima pravo na pregled retaksiranih recepata nakon retaksacije u dotičnoj ustanovi* (Z₁₆), *što osvjetljuje dotični slučaj* (Z₂₄) *te prednji/a/o*, npr. *Diobu navedenu u prednjem §-u* (Z₉), a također i *prethodni/a/o*, npr. *Pripravicima, navedenim u prethodna tri stavka ovog člana* (Z₁₆) *te prenaveden: svih pokrajinskih sabora prenavedenih zemalja* (U₁).

Istu ulogu imaju i dvočlane sintagme koje čine mjesni prilog i glagolski pridjev trpni, kako je u potvrdama: *u gore citiranim njezinim pismima* (P₅), *molim gore imenovano povjerenstvo* (P₇) *te ustanovljeni na napred opisani način* (Z₉).

Pridjev *isti/a/o* poimeničen je u potvrdama: *kad isti (...) otkriju (...) kakav takseni predmet* (Z₆), *pred svjedocima iste* (P₄), *te se ista povisuje* (P₈), *iskorišćivanja vodnih snaga i nadzor nad istima* (Z₁₀). Zanimljivo je i poimeničenje pridjeva *dotični* u primjeru *iz koje dotičnik smjera izstupiti* (Z₂). Također je poimeničena i pokazna zamjenica *ovaj/a/o*, npr. *koji budu na temelju ove izdani* (Z₁₈), *Ova nije postignuta* (G₅), *Episkop može ovima imenovati zamjenike* (Z₂₃), *da fizičkim istrebljivanjem ovih stvore uvjete za osnivanje Velike Srbije* (U₄).

Administrativizme prvenstveno nalazimo u zakonima tijekom cijele prve polovice stoljeća.

Stilska sredstva

U korpusu tekstova administrativno-poslovnoga jezika prve polovice 20. stoljeća nalazimo nekoliko tropa, posebice metafora: *nije tako sjajno cvala trgovina*; *zaronite mišlju*; *jer je sam narod njihov spomenik*; *prestaje i čovjek biti močvarom i nezdravom pustinjom* (G₂), *Gosp. Gorup jaše na tome* (P₆), *potom poredbi: ali ne sličnu neobuzdanom vjetru* (G₁), *Blagoslovljeni žar rada je kao oganj* (G₂), *upiru oči, kao u visove* (D₅), *sinegdoha: Tutorstveni će sud (...) čuvši*

HRVATSKOM NARODU

Odluka o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj

Narod Istre, Hrv. Primorja, Dalmacije i svih Jadranskih otoka u zajednici s junačkom Narodno-oslobodilačkom Vojskom Hrvatske oslobodio je svoje krajeve ispod jarma talijanskih tlačitelja. Vlast u tim krajevima prešla je u ruke **Narodno-oslobodilačkih Odbora** -- jedinih organa demokratske narodne vlasti, koju naš narod priznaje.

Na osnovu tih činjenica, kao i na osnovu načela o samoodređenju naroda, što su ga proklamirali naši veliki saveznici, **Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države**, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske donijelo je sljedeće **zaključke**:

1. Proglašuju se **ništavnim** svi ugovori, paktovi i konvencije, koje su razne veliko-srpske vlade sklopile s Italijom, s kojima su hrvatski krajevi **Istra, Rijeka, Zadar, Lošinj, Cres, Lastovo i ostali Kvarnerski otoci** predani Italiji.

2. Proglašuju se **ništavnim** svi ugovori, paktovi i konvencije, sklopljene između izdajnika hrvatskog naroda Pavelića i talijanske vlade, kojima su dijelovi **Gorskog Kotara, Hrvatskog Primorja, Dalmacije i Dalmatinski otoci** predani Italiji.

3. Svi spomenuti hrvatski krajevi, t. j. **Istra, Rijeka, Zadar, anektirani dijelovi Hrvatskog Primorja, Gorskog Kotara, Dalmacije i svi Jadranski otoci** (uključujući ovamo i Lastovo, Cres, Lošinj i druge), **priključuju se matici zemlji - Hrvatskoj, a preko nje novoj demokratskoj, bratskoj zajednici naroda Jugoslavije**, za koju se naši narodi bore.

4. Talijanskoj nacionalnoj manjini, koja obitava u ovim krajevima, **zajamčuje se autonomija**.

5. O gornjoj odluci obavještavaju se vlade savezničkih zemalja: **Saveza Socijalističkih Sovjetskih Republika, Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država**, kao i čitava svjetska javnost.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

20. rujna 1943.

Zemaljsko Antifašističko Vijeće
Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Odluka o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i
ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj,
20. rujna 1943.

*glas roditelja, (...) izreći obrazloženu odluku (Z_1), teče u džep bogataša (G_2), metonimiju: obzirom na to da su pod zastavom kralja i monarhije vršena i da se još vrše gnjusna izdajstva (U_4) te simbol: on je duševnim načinom riješio taj gordijski čvor (G_1). Od figura misli nalazimo dvije personifikacije: **Zakon ovaj staje na snagu (Z_2)**, želudac traži svoje pravo (G_2) te isto toliko antropomorfizacija, od kojih je prva i frazem: **ako li je vlada vezanih ruku (G_1)**, kad bi imovne općine prešle u ruke države (Zp_3).*

Stil je korpusa dopunjen poslovicama: *ako boćeš da nadješ sebi najvriednieg slugu, služi sebi sam; Što mi je u srcu, to i na jeziku. (G_1), ako se bogatstvo utapa u obilju svome, siromaštvo se prodaje rad nevolje svoje (G_2), frazemima: dok mu na*

ODLUKA

Drugog zasjedanja Antifašističkog Vijeća Narodnog
Oslobođenja Jugoslavije

O IZGRADNJI JUGOSLAVIJE NA FEDERATIVNOM PRINCIPU

Na osnovu prava svakog naroda na samoodređenje uključujući pravo na otcjepljenje ili na ujedinjenje s drugim narodima, i u skladu s istinskom voljom svih naroda Jugoslavije, posvjedočenom u toku trogodišnje zajedničke narodno-oslobodilačke borbe, koja je skovala nerazdruživo bratstvo naroda Jugoslavije, Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije donosi sljedeću

o d l u k u:

1. Narodi Jugoslavije nikada nisu priznali i ne priznaju raskomadanje Jugoslavije sa strane fašističkih imperijalista i dokazali su u zajedničkoj oružanoj borbi svoju čvrstu volju da ostanu i dalje ujedinjeni u Jugoslaviji.

2. Da bi se ostvario princip suverenosti naroda Jugoslavije, da bi Jugoslavija predstavljala istinsku domovinu svih svojih naroda i da nikad više nebi postala domenom bilo koje hegemonističke klike, Jugoslavija se izgrađuje i izgradit će se na federativnom principu, koji će osigurati punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca

36

Odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji
Jugoslavije na federativnom principu, *Drugo*
zasjedanje AVNOJ-a, izdanje tiskano latinicom i
hrvatskim jezikom, 29. studenoga 1943.

koncu konca ne umine glas (G_1), dok su im stotine i tisuće robova bili na ruku; dok se posudjivalo na riječ ili na čestit brk (G_2), stavit će izborni odbor izborne spise pod pečat (Z_3), kako ste to ispravno uzeli u vid; a što sam mu i ja izbio iz glave (P_6) te zanimljivom parolom: Ne ćemo da ljude učinimo stolarima, nego stolare ljudima. (G_2).

Potrebno je naglasiti da je većina stilskih sredstava, poslovice, frazema i parola iz vremena do 1941., a iznimno su rijetki primjeri iz zakona. Žanrovsko je ograničenje razumljivo, stilskim figurama, frazama i gnomskim izrazima nema mjesta u legislativi, a i vremenska limitacija ide sličnim tragom: puristička nastojanja za čišćim jezikom ne ostavljaju prostora koketiranju s literarnošću.

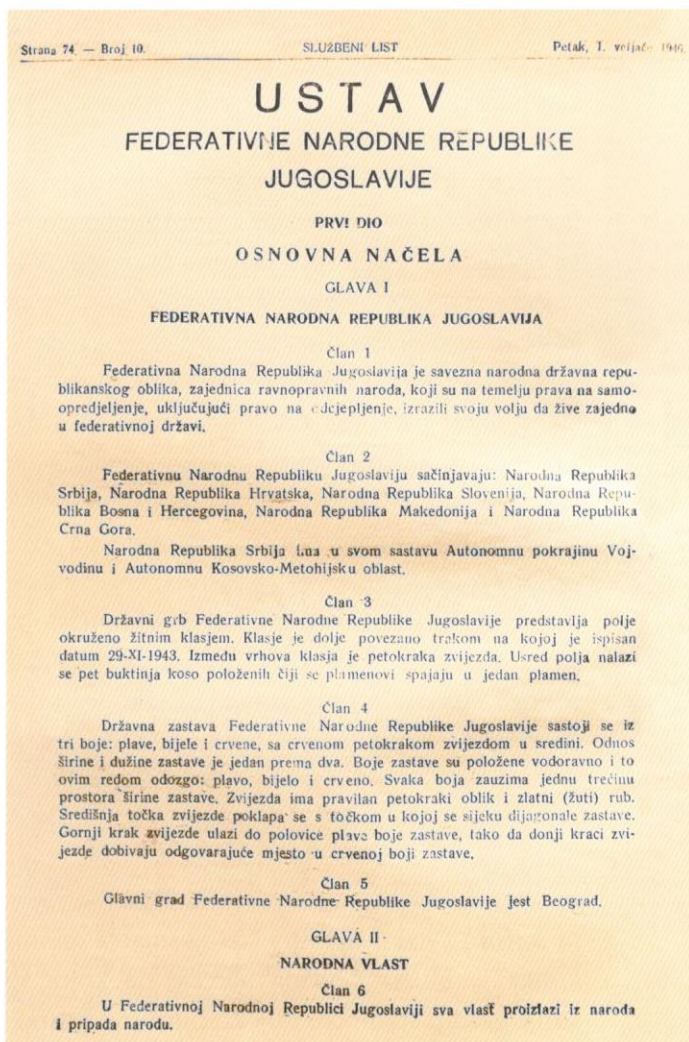
3. Hrvatski administrativno-poslovni tekstovi od 1945. do 2000.

Dvije ravnopravne sastavnice, administrativna i poslovna, i u drugoj su polovici stoljeća podijeljene na osam potkorpusa.

Ustavi i državotvorne odluke

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije donesen 1946. godine prvi je od triju ustava avnojske Jugoslavije. Ovim je ustavom potvrđen federativni ustroj novoosnovane države, a status nacija dobili su Makedonci i Crnogorci. Njime je zaživjela podjela državnih organa na organe državne vlasti i državne uprave. *Ustav Socijalističke Republike Hrvatske* iz 1974. jedan je od najdužih ustavnih tekstova u svijetu. Njegova su 432 članka trebala u pisanoj formi predložiti „zrelo socijalističko upravljanje”, pomiriti vrlo različite ideologije i interese te stvoriti privid idealne državne tvorvine nastale na klimavoj i prisilnoj uniformnosti. Prema *Ustavu SRH* Hrvatska je država hrvatskoga i srpskoga naroda te narodnosti koje u njoj žive.

Prvi *Ustav Republike Hrvatske* proglašen je 22. prosinca 1990. Prema temeljnim odredbama Hrvatska je jedinstvena, demokratska i socijalna država. Najviše su vrednote ustavnoga poretka: sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštovanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav. *Ustavnom odlukom o suverenosti i samostalnosti* Republika

**Ustav Federativne Narodne Republike
Jugoslavije, Službeni list FNRJ, br. 10., str. 74,
Beograd, 1946.**

Hrvatska proglašena je suverenom i samostalnom državom. Ovim je dokumentom pokrenut postupak razdruživanja od drugih republika SFRJ-a.

Zakoni, uredbe, naredbe i pravilnici

Prilikom odabira zakonskih tekstova nastojali smo zahvatiti sva područja života te prikazati zakonsku regulativu najširega mogućeg spektra. Odabrani su zakoni šaroliko i prilično zanimljivo štivo. *Zakonom o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju* (1945.) željelo se spriječiti neodgovorno upravljanje podržavljenom imovinom koja se našla u rukama ustanova i pojedinaca koji nisu prijavili imovinu. *Naredba o otkupu i prevozu vina i rakije od strane lokalnih ugostiteljskih otkupitelja* (1949.) definira područje otkupa, postotak otkupljenoga alkoholnog pića koji otkupitelj smije zadržati za sebe, način financiranja i vođenja evidencije otkupa, način skladištenja, ugovorne kazne i sl. *Pravilnik o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu* (1949.) jasno definira moguće kandidate za izvanredno studiranje, obveze, dužnosti i prava izvanrednih studenata, rokove koje moraju poštovati, a također i organizaciju izvanrednoga studiranja. *Zakon o fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti* (1961.) ponajprije se bavi financijama fonda i upravljanjem njime, dok se *Zakonom o uvjetima za izgradnju stambenih zgrada i gospodarskih objekata u selu* (1961.) definira što se smatra selom, kolika je nužna veličina parcele na kojoj se smije graditi stambeni objekt, odnosno gospodarska zgrada, kakvu infrastrukturu moraju imati itd. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* (1967.) izjava je hrvatskih kulturnih i znanstvenih ustanova o nezadovoljavajućoj jezičnoj praksi uvednoj *Ustavom* iz 1963. s prijedlozima novih formulacija jezičnih članaka kojima bi se osigurao ravan pravan položaj hrvatskomu književnom jeziku.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji prijevoza u cestovnom saobraćaju (1968.) donosi izmjene koje se tiču najduljega

dopuštenog trajanja vožnje, novih uvjeta za izdavanje dopuštenja za vožnju i sl. *Ugovor o socijalnom osiguranju samostalnih debatnih stenografa* (1971.) regulira uvjete rada stenografa, njihovo zdravstveno i mirovinsko osiguranje te regulira stjecanje mirovine i doprinose koje moraju plaćati. *Zakonom o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija* (1974.) regulira se izvršenje kazni, definiraju se uvjeti u ustanovama u kojima se kazne izvršavaju, unutarnja organizacija ustanova, dužine trajanja kazni i pomilovanja itd. *Zakon o dokazivanju stečene školske spreme* (1976.) bavi se uvjetima pod kojima osoba dokazuje stručnu spremu ukoliko ne može predložiti dokument kojim se ta stručna sprema dokazuje, a *Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana* (1982.) razlučuje društvene organizacije od udruženja građana te propisuje uvjete pod kojima jedni i drugi djeluju. *Zakon o Nacionalnom parku i spomen području Brioni* (1983.) definira sve njegove sastavnice: otoke koji ga čine te objekte na njima, potom način upravljanja parkom uz najavu budućega prostornog plana, što je zadaća Sabora. Iz sfere privrede je *Pravilnik o mjerama zaštite od požara pri izvođenju radova zavarivanja, rezanja, lemljenja i srodnih tehnika rada* (1988.) koji propisuje materijale kojima se izvode radovi, sprave kojima se to čini, stručnu spremu ljudi koji obavljaju itd.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske (1993.) dopunjava prethodnim zakonom postavljene uvjete koje mora ispunjavati zastupnik, iz kojih se redova bira, sastav povjerenstva za izbor, trajanje mandata i sl. Naposljetku *Zakon o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja* (1997.) definira sadržaj i trajanje oplemenjivačkoga prava kao i eventualne pravne nesuglasice većega broja uzgajivača koji se spore oko oplemenjivačkoga prava iste sorte.

Na temelju čl. 8. i 9. Uredbe o snabdijevanju stanovništva (»Službeni list FNRJ« br. 12/48.), izdajem

NAREDBU

O OTKUPU I PREVOZU VINA I RAKIJE OD STRANE LOKALNIH UGOSTITELJSKIH PODUZEĆA

1) Državna ugostiteljska poduzeća lokalnog značaja mogu vršiti otkup vina i rakije neposredno od proizvođača na temelju ugovora zaključenog sa republičkim direkcijama za promet alkoholnih pića ili njihovim otkupnim poduzećima.

2) Ugovor koji zaključuju ugostiteljska poduzeća sa republičkim direkcijama za promet alkoholnih pića i njihovim poduzećima treba sadržavati:

a) ugovoreno pravo na otkup vina i rakije neposredno od proizvođača;

b) područje na kome će se vršiti otkup;

c) postotak otkupljenog vina i rakije koji ugostiteljsko poduzeće ima pravo zadržati za svoje potrebe;

d) obavezu poduzeća da će voditi urednu i točnu evidenciju i dostavljati redovne izvještaje o zaključenim ugovorima, o otkupljenim količinama i o primljenim i izvršenim dispozicijama;

e) smještaj i čuvanje otkupljenih pića do otpreme po dispozicijama;

f) način financiranja otkupa;

g) ugovorne kazne; i

h) nadležnost državne arbitraže za rješavanje sporova.

3) Ugostiteljsko poduzeće može vršiti otkup na području kotara svoga sjedišta.

U slučaju potrebe ugostiteljsko poduzeće može vršiti otkup i u susjednim kotarevima, što se mora posebno predvidjeti ugovorom.

4) Pri otkupu vina i rakije ugostiteljska poduzeća držat će se postojećih cijena koje će dobiti od kotarske uprave za otkup odnosno od republičke direkcije za promet alkoholnih pića ili njezinih poduzeća.

5) Ugostiteljsko poduzeće ima pravo da zadrži za potrošnju u svojim radnjama 20% ukupno otkupljenih količina vina i rakije.

Po odobrenju ministar trgovine i snabdijevanja narodne republike može se ugovoriti i veći postotak.

Naredba o otkupu i prevozu vina i rakije od strane lokalnih ugostiteljskih poduzeća, Službeni list FNRJ, br. 24., str. 338, Beograd, 1949.

Međunarodni ugovori

Većina je međunarodnih ugovora iz jugoslavenskoga razdoblja napisana na srpskome jeziku i objavljena samo u *Službenome listu* jer su se ticali državnih pitanja, a ne i republičkih. Tek potkraj 1970-ih nekoliko ih je na hrvatskome jeziku objavljeno u *Narodnim novinama*, pa je u ovaj potkorpus odabrana *Uredba o ratifikaciji Sporazuma o kulturnoj suradnji između Vlade Socijalističke Federativne Republike*

PRAVILNIK

o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu

Upisi i polaganje ispita

Član 1.

Na Sveučilište u Zagrebu mogu se kao izvanredni studenti upisati osobe koje su završile srednju školu ili srednju stručnu školu, ali uslijed zaposlenosti u državnim nadležstvima, ustanovama i poduzećima, u zadružnoj službi, sindikatima ili drugim društvenim organizacijama nisu u mogućnosti da redovno pohađaju predavanja i vježbe na Sveučilištu.

Član 2.

Za upis izvanrednog studenta potrebno je da student podnese potvrdu svog nadležstva, ustanove, poduzeća, zadruga, sindikata ili druge društvene organizacije o svom zaposlenju i o nemogućnosti redovnog pohađanja predavanja i vježbi te sudjelovanja u drugom školskom radu.

Ova potvrda podnosi se prilikom upisa u svaki semestar.

Osim toga prilikom prvog upisa na Sveučilište kao i prilikom prijelaza s redovnog studiranja na izvanredno, izvanredni student dužan je podnijeti ovjereni prepis-akta, kojim se osniva njegov radni odnosno službeni odnos.

Član 3.

Izvanredni studenti ne mogu biti istodobno upisani na dva ili više fakulteta odnosno odsjeka, grupa ili struka istog fakulteta.

Prelaženje na drugi fakultet odnosno odsjek, grupu ili struku nije u pravilu dopušteno.

Član 4.

Osobe sa svršenom srednjom stručnom školom mogu se, u pravilu, upisati kao izvanredni studenti samo na fakultet odnosno na odsjek, grupu ili struku fakulteta,

Pravilnik o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu, Narodne novine, br. 21., str. 1, Zagreb, 1949.

Jugoslavije i Vlade Australije (1978.) kojom se dvije države obvezuju na suradnju na obrazovnome, znanstvenome, kulturnome i sportskom području.

Iz vremena samostalne Hrvatske potječe *Zakon o potvrđivanju Sporazuma o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije (1996.)*. U cilju normalizacije odnosa dvije se strane obvezuju nastaviti rješavati neriješena teritorijalna pitanja, provoditi Erdutski sporazum, kazneno progoniti

počinitelje ratnih zločina itd. Posljednji je *Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stole i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima* (1997.), popularniji kao *Vatikanski ugovori*. Njime Republika Hrvatska i Katolička Crkva definiraju međusobne odnose, ponajprije u vezi s podizanjem crkava na tlu Hrvatske, crkvenih sloboda i ingerencija te vlasničkih prava Crkve.

Diplomatski dokumenti

Diplomatski segment korpusa čini devet pisama koja je Franjo Tuđman uputio: Momiru Bulatoviću (1991.), Hans-Dietrichu Genscheru (1991.), papi Ivanu Pavlu II. (1991.), Helmutu Kohlu (1992.), Borisu Jeljcinu (1993.), Williamu (Billu) Clintonu (1994.), Jacquesu Chiracu (1995.), Aliji Izetbegoviću (1995.) i Francescu Cossigi (1997.). U pismu predsjedniku Predsjedništva Republike Crne Gore Tuđman objašnjava da je zbog ratnih zbivanja proizvodnja nafte pala na polovinu prijeratnih vrijednosti te INA ne može opskrbljivati Crnu Goru. U sljedećemu pismu Tuđman zahvaljuje njemačkomu vicekancelaru na dotadašnjemu angažmanu te naglašava važnost što skorijega međunarodnog priznanja Hrvatske. Tuđman se obraća papi kako bi molio njegov utjecaj na što skoriji prekid oružanih aktivnosti u Hrvatskoj, a Kohlu kako bi ga izvijestio o masovnim silovanjima hrvatskih i muslimanskih žena u Bosni. Prigodom oružanoga napada na ruski Parlament Tuđman izražava potporu ruskomu predsjedniku, Clintonu zahvaljuje na podršci u svijetu te na ojačavanju bilateralnih odnosa, a Chiracu čestita na izboru za predsjednika te ga moli da se založi za Hrvatsku na skorom sastanku u Halifaxu, uz višekratno naglašavanje hrvatske

suverenosti. Aliji Izetbegoviću Tuđman se obraća kako bi ga privolio na kompromisno rješenje u vezi s amandmanom u Ustavu koji se tiče Mostara te kako bi ga izvijestio kako će hrvatska strana ipak sudjelovati na izborima u Bosni i Hercegovini. Napokon, kurtoazno obraćanje doživotnomu senatoru Cossigi tiče se skoroga Tuđmanova odlaska u Italiju i njegove želje da se tom prigodom njih dvojica susretnu.

Izvjешća

Iz mnoštva izvješća iz različitih područja života u drugoj polovici 20. stoljeća odabrana su tri teksta, dva iz razdoblja od 1945. do 1990. te jedno iz posljednjega desetljeća 20. stoljeća.

Izvještaj Općinskog odbora o radu organizacije Socijalističkog saveza od IV–V konferencije (1964.) detaljan je i realističan prikaz svega postignutoga između dviju konferencija na području općine Velika Gorica. Uspjesi su pobrojani po poglavljima: privredni rad komune, društveni standard, mjesne zajednice, ideološko-politička aktivnost te „organizacioni” razvoj Socijalističkoga saveza. Pored uspjeha kritički se govori i o neuspjesima i previdima kako se ne bi ubuduće ponavljali. *Izvještaj o ostvarivanju programa izgradnje objekata kirurških djelatnosti u Općoj bolnici Osijek za period I–XII 1988. god.* (1988.) detaljno nabraja izvore financiranja I., II. i III. faze izgradnje kirurških objekata te raščlanjuje izvršenje programa njihove izgradnje u osječkoj bolnici.

Izvješće o djelatnosti društava za osiguranje i reosiguranje u Republici Hrvatskoj u 1993. godini (1994.) analizira rezultate poslovanja jedanaest osiguravajućih društava u 1993. godini u Republici Hrvatskoj.

ŠUMSKO VELEOBRTNO
DIONIČARSKO DRUŠTVO
BELIŠĆE

BELIŠĆE, dne 18. srpnja 1946.
Brezolovi: VELEOBRTNO, Belišće
Telefon: Valpovo br. 3

Naš znak: I/1-He/GP

MINISTARSTVO INDUSTRIJE I RUDARSTVA NRH
odjel za drvenu i građevnu industriju

Vaš znak: Vaša obaveznost od:

Predmet:

Z a g r e b

Priloženo dostavljamo Naslovu pismo, koje je uputila našem poduzeću barunica Mia Gutmann, supruga Ernesta Gutmanna, jednog od bivših glavnih dioničara, te bivšeg člana uprave S.H.Gutmann d.d., koji je za vrijeme okupacije poginuo u koncentracionom logoru.

Radi se o slijedećem:

Imenovana je prilikom svog odlaska iz Belišća, što je uslijedilo još godine 1939 ili 1940. imala pohranjeno u svom stanu svoje lične stvari (odijela, posteljinu, rublje, posudje itd.), koje su bile spakovane u 4 velika drvena sanduka, te u 3 putnička kovčega. Osim toga imali su u svom stanu i neke predmete pokućstva, koji su bili privatno vlasništvo njezino odnosno njenog muža. Kada je 1941.godine Ernest Gutmann odveden u koncentracioni logor, sve te stvari imao je na pohrani Viktor Gutmann, koji je još neko vrijeme ostao u Belišću. Kada se je i Viktor Gutmann odselio iz Belišća, te su se stvari nalazile na pohrani kod poduzeća i to zaključane u jednoj tavanskoj sobi upravne zgrade.

Još za vrijeme dok su se stvari nalazile na pohrani kod Viktora Gutmann bila je izvršena jedna veća kradja, koja je odmah prijavljena žandarmeriji, ali se ukradene stvari nisu mogle pronaći. Kasnije kada su se stvari nalazile na pohrani u upravnoj zgradi poduzeća izvršena je i druga kradja, kojom prilikom su obijeni kovčezi, te odnešeni razni predmeti. Ta je kradja također odmah prijavljena žandarmeriji, koja je istragom utvrdila, da je kradju izvršio bivši podvornik poduzeća, koji je u međuvremenu napustio svoju službu, te se odselio u Njemačku. Nekoji od ukradenih predmeta

[Pismo šumskoga veleobrotnoga dioničarskog društva iz Belišća Ministarstvu industrije i rudarstva NRH], Belišće, 1946., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-282 Ministarstvo drvene industrije Narodne Republike Hrvatske.

Zapisnici

Među zapisnike smo uvrstili zapisnik sjednice Sabora iz 1948. godine te *Zapisnik redovite glavne godišnje skupštine Numismatičkog društva* iz 1950. U saborskom je zapisniku riječ o predlaganju i izglasavanju razrješenja s dužnosti te izbora novih saborskih zastupnika, članova Prezidijuma i sl., odobravanju nadležnosti tijela vlasti, izglasavanju potpore podnesenim izvještajima itd. Članovi Numizmatičkoga društva usvajaju izvješća tajnika, blagajnika i Nadzornoga odbora na odlasku, izabiru novi Nadzorni odbor i Časni sud te lamentiraju o opasnostima od eventualnoga spajanja s Povijesnim društvom.

Gospodarski udžbenici i priručnici

Potkorpus gospodarskih udžbenika i priručnika čini osam tekstova. Pod naslovom *Provođenje odluka 2. plenuma CK KPJ o zadacima Partije na selu* (1949.) Dragutin Saili piše o zadružarstvu, ponajprije o svim opasnostima njegove implementacije. U tekstu *Još o nacionalizaciji i prelaznim mjerama* (1950.) Vladimira Bakarića čitamo o povijesnome razvoju nacionalizacije, a pod naslovom *Proces potrošnje u socijalizmu* (1976.) Alica Wertheimer-Baletić raščlanjuje tipove potrošnje u socijalizmu, objašnjava povezanost proizvodnje i potrošnje te definira potrošnju kao cilj proizvodnje u socijalizmu.

Ekonomski modeli (1991.) Mate Babića iscrpno su štivo o vrstama ekonomskih modela, njihovim elementima i načinima izgradnje, a Vilim Gorenc u tekstu *Poduzeće u privatnom vlasništvu, radnja i poljoprivredno gospodarstvo* (1992.) jasno razlikuje ova tri oblika poslovnih subjekata, a napose razlučuje poduzeće u privatnome vlasništvu od vlastitoga poduzeća

strane osobe. Mijo Novak i Pere Sikavica analiziraju *Organizacijske vrste* (1993.) prema: opsegu, načinu provođenja, načinu rukovođenja, trajanju rada na organizaciji i prethodnom (ne)postojanju poduzeća. U tekstu *Strategijski management i ljudski potencijali* (1995.) Svete Marušića prikazan je menadžment u tržišnom gospodarstvu: razložen je cilj poduzeća, uporaba resursa, dužnosti menadžera, tipovi upravljanja itd. I konačno, Barbara Jelčić u tekstu *Javno dobro* (1997.) suprotstavlja javno, privatno i mješovito dobro, razlaže ponudu javnoga dobra te analizira meritorno dobro.

Poslovna pisma

Poslovnih je pisama iz druge polovice 20. stoljeća ukupno šest. U prvome (1945.) građevinski poslovođa Ante Sokolić kao karakterni svjedok svjedoči u korist svoga bivšeg poslodavca Berislava Odića. U pismu šumskoga veleobrtinoga dioničarskog društva iz Belišća Ministarstvu industrije i rudarstva Narodne Republike Hrvatske (1946.) riječ je o povratu imovine Miji Gutman nakon smrti njezina supruga u koncentracijskome logoru. Slijedi očitovanje Olge Kodrnje o darovanju svoga vlasništva gotovo u cijelosti Josipi Gabron nakon smrti (1952.), pa prigovor Jerka Gadže na optužbu da je Ivanu Tomaševiću fizički i financijski pomogao pobjeći preko državne granice (1954.).

Iz posljednjega je desetljeća rješenje o obustavi ostavinskoga postupka nakon smrti Ante Fabulića i prihvaćanju nasljedstva obitelji Sorić (1990.) te obraćanje načelnika općine Bakar Marijana Losa direktoru poduzeća Automotor iz Rijeke, Radovanu Smokvini, kratkim dopisom čiji bi predmet trebao biti komunalna naknada, a zapravo je reakcija na neuljudnu pismenu komunikaciju adresata (1995.).

4. Jezik i stil hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova od 1945. do 2000.

Slovopis i pravopis

U poslovnim se pismima druge polovice 20. stoljeća fonem /*ʒ*/ bilježi dvoslovom <dj>, npr. *gradjevni, otidjite, međjutim, radja* (P₉), *posudje, međjuvremenu* (P₁₀), *takodjer* (P₁₂). Moguć je razlog tomu nepostojanje grafema <đ> na pisaćim strojevima kojima su natipkana rješenja, očitovanja, svjedočenja, žalbe i sl.

Strane se riječi katkad zapisuju grafijski neprilagođene hrvatskomu jeziku, npr. *konsultacije* (Z₃₁), *conzalting* (I₆), *numismatičkog, konservatora* (Zp₆), *index* (I₇), *explicitno* (G₉), *managementa, manageri, imageu, Taylorizma* (G₁₂), *konsekvencije* (G₁₃) itd.

Prema preporuci devetoga izdanja Boranićeva pravopisa (Boranić 1947: 47) zaniijekani se prezent glagola *htjeti* piše rastavljeno, što vidimo iz primjera: *ne će se (...) ovjeriti* (Z₃₁), *ne ću navoditi* (Zp₆), *ne ćemo da budemo prvi; ne će (...) zadovoljavati* (G₆).

Premda prevladava sastavljeno pisanje složenih priloga, tijekom cijele druge polovice 20. stoljeća moguće je pronaći potvrde rastavljenoga pisanja, poput: *u ime* (Z₄₀), *u jesen* (G₆), *u kratko; po tom; u koliko; u toliko; na čistu; i onako; na veće; u glavnom* (Zp₆), *prije podne* (P₁₂), *pri tome* (G₆, I₇), *pri tom* (Z₃₇, G₉), *s desna; na lijevo; na dohvat* (G₁₂) itd.

Iznimne su potvrde rastavljenoga pisanja neodređene složene zamjenice, npr. *po koju sliku* (Zp₆) te veznika *i ako* (Zp₆). Nasuprot tomu, sastavljeno su zapisani neodređeni prilozi *kad god* i *gdje god* u potvrdama: *kadgod to sud zatraži* (Z₃₈), *gdjegod je mogao* (P₉) te prijedlog *za* + pokazna zamjenica *to*, npr. *jer sam zato (...) bio upućivan; je (...) zato doznao* (P₉), *pred zato zamoljenim svjedocima* (P₁₁).

Deseto izdanje Boranićeva pravopisa donosi promjene u pisanju složenih pridjeva – premda preporuča sastavljeno pisanje, autor dopušta i rastavljeno pisanje: „Pored mnogopoštovâni govori se i nesloženo mnogo poštovâni; malôvrijedan i mălo vrijedan” (Boranić, 1951: 47). U korpusu smo pronašli sljedeće potvrde: *novo nastalim* (I₅), *novo upisanih; novo pridošlih; novo izdatih; novo izabranog* (Zp₆). U posljednjemu desetljeću 20. stoljeća nalazimo prilično šarolike zapise složenih pridjeva: *opće poznate; novostvorenih* (Z₄₄), *opće prihvaćenih* (U₈), *jednako-pravno; ustavno-pravno* (U₉), *državnopravni* (D₁₁). I ostale složenice odstupaju od suvremenoga stanja: *žiro-računa* (I₆), *radio aparat* (P₁₀), *para-entiteta* (D₁₂), *visoko humani; pod-poglavlje* (G₁₂).

Slično je i s polusloženicama, zapisane su na razne načine, a svi su primjeri do 1990-ih: *političkoteritorijalnih* (Z₃₄), *narodnooslobodilačkog* (Z₃₇), *ekonomsko političkog; Turopoljsko – posavskog; radničko – sportske; teritorijalno – društvena; društveno političkih; ideološko – političkom; organizaciono – kadrovsku; financijsko materijalnog* (I₅), *manje više* (Zp₆).

Odstupanja u korpusu u odnosu na današnje stanje ima i u zapisu velikoga i maloga slova tijekom cijeloga razdoblja, npr. *Republički sekretarijat* (Z₃₈), *Općinske skupštine* (I₅), *Narodno oslobodilačku borbu; švabe* (P₉), *donji grad* (P₁₁), *Taylorizma* (G₁₂), *u lijepu našu* (P₁₄), *drugoga svjetskoga rata; Habsburške dinastije* (U₈), *o hrvatskom podunavlju* (M₅).

Osobna se imena katkad ne sklanjaju, što vidimo iz potvrda: *iza smrti FABULECH ANHONY* [!] (P₁₃), *Henry George-a* (G₇), *do Baretić Stjepana* (P₉), *kod Viktora Gutmann* (P₁₀), *gospodinu Hans-Dietrich Genscheru; Vicekancelaru Genscher* (D₇) itd.

ZAPISNIK

REDOVITE GLAVNE GODIŠNJE SKUPŠTINE
NUMISMATIKOG DRUŠTVA ZAGREB

održane u petak, dne 31. ožujka 1950.

u 18 sati na večer,

u društvenoj prostoriji u Biblioteci Galerije slika grada Zagreba
»Benko Horvat«, Katarinski trg 2.

sa sljedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika i izbor zapisničara i dvojice ovjervitelja zapisnika,
2. Izvješće tajnika,
3. Izvješće blagajnika,
4. Izvješće nadzornog odbora,
5. Diskusija o izvješćima i podjela razrješnice dosadašnjem odboru
6. Koordiniranje propisa § 9. sa § 12./2 društvenih pravila,
7. Izbor upravnog odbora te nadzornog odbora i časnog suda,
8. Razno.

Prisutni:

a) članovi upravnog odbora:

Predsjednik:	Benko Horvat,
Podpredsjednik:	dr. Ivo Meixner,
Tajnik:	ing. Ante Segrc,
Blagajnik:	Aleksander Watzek,
Knjižničar:	dr. Kamilo Dočkal,
Čuvar društvene zbirke:	Dušan Plavšić

b) ostali članovi društva:

Bauer dr. Ante, Broz Petar, Colić Jerko, Deželić Vjekoslav, Faustenberger dr. Božidar, Fuksa Julio, Hartl Ivo, Kmoniček Viktor, Mikolji dr. Vinko, Pavletić Matija, Savić-Nossan Juraj, Virović Eduardo, Zmajić Bartol

c) delegati i gosti:

Sirotković Hodimir, Jeločnik Aleksander, Kovač Fabijan, Stoviček Vladimir, Stoviček Jaroslav

**Zapisnik redovite glavne godišnje skupštine
Numismatičkog društva, str. 3, Zagreb, 1950.**

Točka se rabi za zapisivanje tisućica, kako je u potvrdama: *osnovica osiguranja od 1.870, 2.050 ili 2.220 dinara* (Z_{37}), *oko 18.972 ha šuma* (I_5). Bez točke se mjestimice zapisuju godine, u glavnome tekstu: *1944 godine* (Z_{30}) ili u zgradama: (*1. prosinca 1918*); (*3. listopada 1929*) (U_8) te rimski brojevi: *uz javne puteve I i II reda* (Z_{33}), *II kategorije invalidnosti* (Z_{37}), *kirurških objekata I, II i III faze* (I_6). Umjesto točke iza rednoga broja katkad nalazimo zapise sa spojnicom i padežnim nastavkom: *6-sta ambulanta* (I_5), *70-ti rođendan*; *5-to godišnjice* (Zp_6). Potvrđeno je i jedno odstupanje u zapisivanju rednoga broja riječima, *dva-desetprvoj sjednici* (Z_{33}).

U pisanju zareza ima nedosljednosti, a to potvrđuju sljedeći primjeri: *Osim toga prilikom prvog upisa* (Z_{31}), *da otkloni nedostatke u roku, koji ne može biti dulji od tri mjeseca* (Z_{44}), *Bez sudbenoga naloga redarstvo može uz obvezu da je odmah preda sudu uhititi osobu; uređuju se njihovim statutom a u skladu sa zakonom.* (U_8), *Ipak odlučili smo se za njega* (G_{11}).

Brojne su potvrde nepisanja zareza ispred riječi *odnosno* u vezničkome značenju, kakve su: *koja mu je određena odnosno koja bi mu za odnosno razdoblje bila određena* (Z_{37}), *Izborna komisija izborne jedinice odnosno županijska izborna komisija* (Z_{43}), *u udjelu radno aktivnog stanovništva odnosno umirovljenika; postoji za državu potencijalna mogućnost odnosno potreba* (G_{13}) itd.

Kad je riječ o intervokalnome *j*, prevladavaju riječi u kojima se zapisuje suglasnik /j/, premda nalazimo i potvrde u kojima nije zapisan, kao što su: *miniature, Diecezanskog* (Zp_6), *o alibiu; Gašiem* (P_{12}), *Croatie* (I_7).

U administrativno-poslovnim tekstovima druge polovice 20. stoljeća kratice se ne sklanjaju, poput: *općinskog odbora SSRN; oboljenja od TBC pluća* (I_5), *normama OUN* (U_8), *Sporazum o suradnji s EU; izlazak UNCRO; provedba mandata UNCRO* (D_{12}), *za osiguranje od AO* (I_7), *u SAD* (G_{12}) itd. Neke su kratice zapisane drukčije od suvremenoga načina zapisivanja, npr. *č. hv.; grt. ul. br.* (P_{11}), *na pr.* (G_{12}).

Fonologija

Odraz jata pretežito je ijekavski, a prisutna su mjestimična odstupanja od suvremenoga zapisivanja: *riješava* (U_6), *primijenjuje* (Z_{38}), *svijesnog, griješaka* (G_6), *vrijedniji* (P_{10}), *sljedeće* (D_6), *procijenitelja* (G_9), *spriječavanje* (D_7), *zapovjednik* (D_8), *te u cjelosti* (I_5), *zapovjedajući, snabdjevanjem, Njemcima, izvjestite* (P_9), *povjesni* (D_8), *rječnog* (M_5) itd.

Ekavski je refleks jata potvrđen u sljedećim primjerima: *prevoz, prenos* (Z_{32}), *prede* (Z_{31}),

prelazne (Z_{34}), *izneo, podnesti* (Zp_6), *pređu* (G_6), *prenesti* (P_{11}), *prelazni* (G_{12}), dok njegovu ikavsku realizaciju svjedoče potvrde: *stiću, sticati* (Z_{38}), *sticao* (Z_{31}), *priliv, proistiću, uticaj* (I_5), *utiću* (G_6) te *inžinir* (P_9). Obje su realizacije znatno češće u tekstovima iz vremena druge Jugoslavije.

Potvrđen je stari genitiv imenice *dan* s nepostojanim *a*, u primjerima: *dne 13. II. 1950.* (Zp_6), *dne 13. srpnja o. g.* (P_{12}), uporabljen prilikom pozivanja na minule događaje.

Od samoglasničkih promjena zamjećujemo još zamjene vokala *a > e*, *aktuelno* (G_7) te *e > a*, *odabiramo* (G_9).

Šćakavski odraz praslavenske skupine **stj* (> šć) nalazimo u primjerima: *iskorišćuje, iskorišćavanje* (U_6), *korišćenje* (Z_{34}), *neovlašćeno* (Z_{30}), *ovlašćuje* (Z_{36}), *korišćenja* (Z_{31}), svi iz vremena od 1945. do 1990.

Uz dva primjera depalatalizacije, *preselenja* (I_5) i *dalnji* (Zp_6), nalazimo i dva primjera glagolskih pridjeva trpnih s palataliziranom osnovom, *donešeni* (I_5) i *odnešeni* (P_{10}).

Potvrđeno je nekoliko primjera nebilježnja jednačenja po zvučnosti, *odkrivanjem* (Zp_6) i *podpisano* (P_{11}), *promičbe* (Z_{43}). Nasuprot tomu, suprotno Boranićevu pravopisu prema kojemu se ne zapisuje jednačenje po zvučnosti kad se *d* nađe ispred *c*, *č*, *ć*, *s* i *š* (Boranić 1947: 24), u korpusu su potvrđeni primjeri zapisivanja jednačenja: *otcjepljenje* (U_7), *potcjenjivanje* (G_6), *potčiniti* (G_7), *Pretsjednik* (U_6), *otselio* (P_{10}).

U oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na skupine *-tak* i *-dak* u kojima je nepostojano *a* do 1990-ih redovito je nebilježnje glasova *-t-* i *-d-*, npr. *suca* (Zp_5), *izdacima* (Zp_6), *nedostaci* (P_{12}), *sucu* (P_{13}), *podaci* (Z_{44}), *gubici* (I_7), *Suce* (U_8), dok se potkraj stoljeća mjestimično bilježe, kao što je u potvrdama: *nedostatci, podatcima* (G_{13}).

Premda suvremeni pravopis ne dopušta jednačenje po tvorbenome mjestu ukoliko se suglasnik *n* ispred *p* ili *b* nalazi na granici dviju

OČITOVANJE

I.

Ja, OLGA KODRNJA, kućevlasnica iz Zagreba, Dubovačka ul.44 vlasnica sam nekretnina od 114 č.mv.upis. u grt.ul.br. 2020 p.o.Zagreb, donji grad sa na njima sagradjenom visokoprizemnicom sa mansardom, te dvorišnom prizemnicom u Dubovačkoj 44.

Ovim očitujem pri potpunoj svijesti i zdravom razumu, pred zato zamo- ljenim svjedocima, da sve moralne i materijalne usluge i koristi, koje sam dosada imala i uživala od JOSIPA GABRON, kućanica iz Zagreba, Dubovačka ul.44, i koje će do dana svoje smrti imati i uživati - JOSIPA GABRON rođj.Platzer, kućanica iz Zagreba, Dubovačka ul.44, može i smije odmah poslije moje smrti od navedenih nekretnina prenesti na svoje ime i u svoju korist uličnu zgradu visokoprizemnicu sa mansardom, a sve to pod uvjetom da me JOSIPA GABRON, rođj.Platzer do dana moje smrti njeguje, hrani, nabavlja potrebne lijekove i sve što je potrebno u mojoj bolesti, te da me uredno i odgovarajući dađe pokopati, konačno da ispiati dušove, koji bi ostali na moje ime.

II.

Ja, JOSIPA GABRON, rođj.Platzer kućanica iz Zagreba, Dubovačka ul.44 ovim prihvatom očitovanje OLGE KODRNJE, kućevlasnice iz Zagreba Dubovačka 44, te se obvezujem da ću OLGI KODRNJI dati kao i do sada, sve do njezine smrti njegovati i avoriti u njezinoj bolesti i pružiti joj sve, što joj bude potrebno u hrani i lijekovima, a po smrti dati je uredno pokopati.

III.

Na ostalim dijelom nekretnina tj.sa kućicom u dvorištu OLGA KODRNJA će još naknadno raspoložiti, ali se JOSIPA GABRON ovime obvezuje da će svak kom eventualnom kupcu ili nasljedniku dozvoliti prolaz iz ulice u dvorište i dozvoliti na taj prolaz grunтовnu zabilježbu.

IV.

Ovo očitovanje napisano je u dva primjerka za svaku stranku po jedno, pročitano i podpisano pred svjedocima.

U Zagrebu, 22.siječnja 1952.

OLGA KODRNJA v.r.

Svjedoci:
WOLFL KAZIMIR, tipograf v.r.
stan Vrhovec 7/br.leg. 33913/
Lah Dragutin, student v.r.
stan Dubovačka 45/br.leg.18.960/
SUHIC FRANJO električar v.r.
Oporovečka ul.111.br.leg.54090/

[Očitovanje Olge Kodrnje o darovanju svoga vlasništva nakon smrti], Zagreb, 1952., Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, HR-HDA-416 Odvjetnička pisarnica Ivo Politeo.

osnova, primjer *jedamput godišnje* (Z_{31}) u suglasju je s devetim i desetim izdanjem Boranićeva pravopisa u kojima se navodi upravo primjer *jedamput(a)*.

U drugoj je polovici 20. stoljeća potvrđen manji broj primjera suglasničkih zamjena, kao: *š > s*, *spasavanja* (M_6) te *v > j*, *pridobijanje* (G_6).

Rijetke su potvrde pisanja <je> iza pokri- venoga *r*, a ravnomjerno su raspoređene kroz cijelo razdoblje: *pogrješci, pogrješno* (Zp_6), *sprječavanje* (G_{13}).

U primjeru *ajde* (Zp_6) ispušteno je početno *b*, dok je u potvrdi *niko* (Zp_6) ispao suglasnik *t* iz sredine riječi.

U tekstovima administrativno-poslovnoga jezika 20. stoljeća potvrđeno je nekoliko primjera proteze: *sprovedbu* (D_{13}), *svezi* (G_{12}) kao i epenteze: *nepovredljivost* (U_6), *novaca* (Zp_6), *aktivizirati* (G_6), *nekoji* (P_{10}), *srebrnih* (U_8), *zanemarljivo* (G_{13}).

ZAKON

o Fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti

I. Opće odredbe

Član 1.

Osniva se Fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti (u daljnjem tekstu: Fond)

Sredstva Fonda upotrebljavaju se za podsticanje i pomaganje djelatnosti od posebnog značaja za razvitak kulturnog života.

Član 2.

Fondom se upravlja po načelima društvenog samoupravljanja.

Član 3.

Fond ima svojstvo pravne osobe.

Član 4.

Fond ima pravila kojima se bliže određuju organizacija i način poslovanja Fonda.

Član 5.

Odredbe Zakona o budžetima i financiranju samostalnih ustanova, koje se odnose na fondove politickoteritorijalnih jedinica, primjenjuje se i na ovaj Fond.

II. Sredstva Fonda i njihovo korišćenje

Član 6.

Izvori prihoda Fonda jesu:

— dio prihoda od poreza na prihode od autorskih prava koji se uplaćuju u Fond po savezним propisima;

— sredstva koja se dodjeljuju iz republičkog budžeta;

— dotacije i pokloni;

— kamate na sredstva Fonda uložena kod banke.

Sredstva Fonda drže se na računu kod banke preko koje se izvršuje republički budžet.

Zakon o fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti, Narodne novine, br. 46., str. 1, Zagreb, 1961.

Suglasnički su skupovi *-kt*, *-nt* i *-pt* od osnove odvojeni samoglasnikom *-a-* u potvrđama: *momenat* (G_6), *instrumenat* (G_8).

Vrlo su rijetke alternacije suglasničkih skupova *sp/šp*, poput: *spekulacije* (Z_{30}) vs. *špekulantskim*, *špekulativni* (G_6).

Morfologija

Imenice

U korpusu nalazimo nekoliko imenica koje se sklanjaju po *a* i *e* sklonidbi, odnosno koje su u N jd. zabilježene kao imenice muškoga roda s gramatičkim morfemom *-Ø* i kao imenice ženskoga roda s gramatičkim morfemom *-a*. Tu ubrajamo imenice *kvalitet/kvaliteta*: *kvalitet hrane* (Z_{38}), *političkim kvalitetama* (G_6), *kvalitete rada* (G_8), *kvaliteti poduzeća* (G_{12}), potom *osnov/osnova*, *na osnovu obrazloženog prijedloga* (Z_{31}), *na osnovu odluke* (I_5), *razvojem materijalne osnove* (U_7), *zajedničku lingvističku osnovu* (Z_{35}), *na osnovi pismenog zahtjeva* (Z_{42}), *o osnovama plana* (I_6), *te metod/metoda*, *metod rada* (I_5), *druga metoda* (G_6), *suremenim metodama* (U_7).

Pored stilski neutralnoga oblika *vrsta* u korpusu nalazimo i stilski obilježen oblik *vrst*, kako pokazuju primjeri: *jedna vrst* (G_6), *svih vrsti* (Zp_6) *te vrsta aparata* (Z_{42}), *vrstama osiguranja* (I_7) itd.

Nepoznavanje ili izbjegavanje mocijske tvorbe za načelno neproblematičan ženski parnjak imenice *osiguranik* ilustrira zanimljiv primjer iz *Ugovora o osiguranju samostalnih debatah stenografa* iz 1971. godine: *Naknada osobnog dohotka za vrijeme dopusta zbog trudnoće i porođaja pripada osiguraniku – ženi* (Z_{37}).

Najčešći je sufiks za izricanje vršitelja radnje *-lac*, npr. *izvršilac* (Z_{30}), *imalac* (Z_{36}), *usvojilac* (Z_{38}), *uživaocu* (Z_{37}), *podnosiocu* (Z_{40}), *davaocu* (Z_{42}), *tužilac* (P_{12}), *izvjestilac* (Zp_5), *platalac* (I_7), *nosilac* (G_{10}), *stvaraocu* (G_{11}) itd.

Rjeđi su primjeri sa sufiksom *-telj*, npr. *branitelj* (U_7), *učitelji*, *roditelji* (Z_{38}), *neprijatelj* (G_6), *voditelj* (D_{13}), *procijenitelj* (G_9), *rukovoditelj* (G_{12}), *predlagatelj* (Z_{43}), a izniman je sufiks *-ar*, npr. *funkcionare* (U_7).

Glagolska imenica *objelodavanju* (Zp_6) izvedena je iz glagola *objelodavati* umjesto *objelodaniti*, u primjeru *postizavanje* (Z_{38}), *osnova je*

proširena infiksom *-av-*, a u *preraštanje* (G_6) i *podnašanje* (I_5) palatalizirana je.

Zanimljiva je sklonidba poimeničenoga pridjeva *studen*, umjesto po pridjevnoj sklanja se po imeničnoj sklonidbi od 21. studena 1944 godine (Z_{30}).

Imenice *e* vrste koje završavaju na *-a* genitiv množine tvore na *-i* te na *-a*: *štetnih radnji* (U_7), *egzogenih varijabli*; *međuzavisnosti varijabla* (G_9), *onih gradnja* (P_9). Češći je genitiv množine na *-a* kod onih koje u genitivu množine imaju nepostojano *a*, npr. o *potvrdi uredaba* (Z_{p5}), *niz primjedaba* (I_5), *odgovarajućih odredaba* (Z_{37}), *njegovih odredaba* (U_8), *na temelju odredaba* (U_9), *zaštite sorata* (Z_{44}), dok su primjeri na *-i* znatno rjeđi, poput: *organiziranje izložbi ili priredbi* (Z_{34}), *nekoliko izložbi* (I_5), *o zaštiti sorti* (Z_{44}), *primjena odredbi* (U_8).

Umjesto proširka *-ov-* kakav dobivaju jednosložne imenice koje završavaju na nepalatal, u *potvrdi uz javne puteve* (Z_{33}) imenica *put* u L mn. dobila je proširak *-ev-* kakav dobivaju imenice kojima osnova završava na palatal.

Potvrđeni su oblici *polovina* i *polovica*, oba se rabe uz apstraktne i konkretne imenice: *održani su izbori za polovinu sastava Općinske skupštine* (I_5), *do polovine neprijavljene imovine* (Z_{30}), *polovina dijela naknade za rad* (Z_{38}), *do polovice plave boje zastave* (U_6), *da se druga polovica održi zimi* (G_6).

Premda nemaju sibiliziranu osnovu, one imenice vrste *e* kojima ona završava na *-ck*, *-sk*, *-zg*, *-čk* i *-čk*, potvrđen je primjer sibilizirane osnove imenice *točka* u *potvrdi: prema točki 2. dnevnog reda* (Z_{p6}) iz *Zapisnika redovite glavne godišnje skupštine Numismatičkog društva* (1950).

Potvrđen je genitiv *obih* brojevnice imenice *oba*, kao što vidimo iz potvrda: *koordiniranja rada obih društava*; *suradnji obih društava* (Z_{p6}).

Brojevnice imenicu *obadva* nalazimo u oba roda, u potvrđama: *zastupnici obadvaju domova* (U_6), *zavisi od obadvije* (G_9).

jednice u našem društvenom sistemu. Poslovi koje bi Općinska skupština mogla prenositi na organe mjesne zajednice su poslovi iz nadležnosti Općinske skupštine, a neophodni su za organiziranje života i rada unutar mjesne zajednice. Pri tome treba voditi računa da mjesne zajednice ne dobiju elemente političke vlasti i da

je ova institucija samo jedna od formi samoupravljanja u našem društvenom mehanizmu.

Danas još ne možemo dati ocjenu djelovanja mjesnih zajednica jer nema još nikakvih iskustava ali će trebati svakako ovaj formi društvenog samoupravljanja posvetiti punu pažnju. U prvom redu predložio zastupnik izrade statuta i ostalih akata.

IDEOLOŠKO POLITIČKA AKTIVNOST

Uspjeh u razvoju našeg socijalističkog društva ko je postizemo, rezultat su aktivnog zalaganja većine građana i društveno političkih organizacija a posebno Socijalističkog saveza. Aktivnim sudjelovanjem u rješavanju problema što ih je postavio naš razvitak, organizacija Socijalističkog saveza, učvršćivala se, proširivao se krug pitanja kojima se ona bavila, poboljšavao se njen sadržaj i metodi rada. Angažirajući se u rješavanju najrazličitijih problema, od osobnih pitanja građana do općedruštvenih, organizacija je širila svoj politički uticaj, sve više postajala sasavni dio mehanizma naše socijalističke demokratije, a time i sve značajniji faktor našeg razvitka. Znači, po ovom karakteru Socijalistički savez jeste jedan od najvažnijih oblika samoupravljanja u političkom i društvenom životu, najširi društveni i organizacioni oblik svih socijalističkih saveza.

Politička aktivnost organizacija Socijalističkog saveza nije se u ovom izvještajnom razdoblju ograničavala samo na važnija pitanja razvitka društvenih odnosa i jačanja materijalne baze naše komune, već je obuhvaćala razna područja organiziranja niz akcija, proslava, kulturno-zabavnog života naših ljudi.

Nesumnjivo je da sve veći ulogu brzog informiranja građana po svim pitanjima ima štampa, radio i televizija. Elektrifikacijom sela istovremeno su domaćinstva nabavila radio aparate, tako da danas velik broj domaćinstava na našoj općini posjeduje radio aparat i prati svakodnevno sva zbivanja. Televizora ima također velik broj i to više u društvenom nego u privatnom vlasništvu, osim Velike Gorice.

Sa dnevnim štampom i ostalom štampom situacija je nešto drugačija. Najviše novina se prodaje u Velikoj Gorici dok u ostalim selima ima mali broj pretplatnika, a nešto više prate štampu ljudi koji su zaposleni u Zagrebu ili ostalim većim mjestima.

Da bi građane naše komune informirali redovito o svim zbivanjima naročito na području komune, u izvještajnom periodu pokrenuli smo lokalni «Velikogorički list, kao organ Socijalističkog saveza a u izdanju Narodnog sveučilišta.

List izlazi od 1. 1. 1963. godine kao polumjesečnik. Iako je intencija lista dobro zamišljena ne možemo biti u potpunosti zadovoljni. Uspjelo se gotovo detaljno informirati o radu Općinske skupštine i općinskih društve no-političkih organizacija ali manje o životu i radu organizacija na terenu. U tome ima poteškoća jer nema dovoljan broj dopisnika na terenu koji bi mogli vrlo dobro informirati našu javnost o događajima u selu ili kraju. To su uglavnom poteškoće koje bi trebali riješiti baš sa organizacijama na terenu.

List se raspisuje putem preplate ili prodajom kod veće društveno-političke organizacije (uglavnom Socijalistički savez) ili preko škola. Svaki broj štampa se u

1800-2000 primjeraka. Međutim, i s raspisivanjem lista imamo poteškoća jer sve organizacije nisu hlele preuzeti prodaju lista. Ima jedan broj sela gdje list dolazi samo pretplatnicima ili ga uopće ne dobiva nitko. Kao primjer navest ćemo sela gdje list ne dolazi putem prodaje: Suša, Ruša, Orle, Lazina, Ribnica, Jagodno, Staro Čiče, Koenica, Kobilje, Guci, Petrovina, Mraclin, Kravarsko, Donji i Gornji Hruševac, Čakanec, Strojstvo, Augustanovac, Degej, Cerje i još neka.

Da bi dali prikaz širanja lista na pojedina područja naša općine obuhvatili smo područja mjesnih ureda kako slijedi:

Područje mjesnih ureda	pretplat.	prodaja	ukupno
VELIKA GORICA	197	600	797
VUKOVINA	136	188	324
ORLE	58	60	118
ČRNKOVEC	22	74	97
DUBRANEC	31	69	91
KRAVARSKO	38	53	91
POKUPSKO	44	55	99
NOVO ČICE	38	20	58
VANJSKI PRETPLATNICI	66		66
SVEUKUPNO	628	1111	1739

Iz gore navedenog je vidljivo da u naše gornje krajeve dolazi svega 281 komad novina, što je stvarno veoma mali broj.

Ako bismo uporedili podatke o broju novina sa brojem domaćinstava na našem području onda list prima svega 17% domaćinstava.

Svakako da ovi podaci nalazu da se mnogo više poradi na raspisivanju novina ali u tome mogu najviše pomoći naše organizacije na terenu bilo organizacijom preplate ili prodajom.

Informiranje građana vršeno je i na druge načine. Često puta organizirani su sastanci ili predavanja koja su posjećena manje ili više. Najviše je oviseo o temi koja je bila na raspravljanju.

Građani naše komune s velikim interesom su pratili rasprave o novom ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Socijalističke Republike Hrvatske. Prema podacima s kojima raspolazemo na raspravama o Prednacrta Ustava učestvovalo je preko 10.000 građana. Ovom odboru stiglo je niz prijedloga, pitanja što je rezultat velikog interesa.

I na raspravama o Prednacrta Statuta općine i gra da također je bio velik broj građana. Prijedloga je također bilo dosta, a o istima je raspravljao i Plenum Općinskog odbora.

Izvještaj Općinskog odbora o radu organizacije Socijalističkog saveza od IV – V konferencije, Velikogorički list, br. 59., str. 7, Velika Gorica, 1964.

Pridjevi i zamjenice

Česta je tvorba pridjeva sufiksom *-ion(i)*. U korpusu su potvrđeni primjeri: *koordinacionom*, *orijentacioni* (Z_{38}), *organizacioni* (Z_{40}), *tehničko-eksploatacione* (Z_{36}), *rekreacionog* (I_5), *emisione* (U_7), *investicionog* (I_6), *koncentracionom* (P_{10}), *regresionom* (G_9), *akcionog* (G_{12}) itd.

Komparativ i superlativ pridjeva *dug* glase *dulji/duži* i *najdulji/najduži*, kako je u potvrđama: *dulji od tri mjeseca* (Z_{44}), *kroz dulji proces* (G_{12}), *u trajanju dužem od pet godina*; *najduže radno vrijeme* (U_8), *najduži rok* (U_6).

U tekstovima iz vremena avnojske Jugoslavije nema mnogo potvrda navezaka u

USTAV

Socijalističke Republike Hrvatske

OSNOVNA NAČELA

I

Hrvatski narod, zajedno sa srpskim narodom i narodnostima u Hrvatskoj, u skladu sa svojim povijesnim, slobodarskim težnjama, izvojevao je u zajedničkoj borbi s drugim narodima i narodnostima Jugoslavije u narodno-oslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji nacionalnu slobodu, vlast radničke klase i radnog naroda te uspostavio svoju državu — Socijalističku Republiku Hrvatsku i na temelju prava na samoodređenje, uključujući i pravo na otcjepljenje i udruživanje s drugim narodima, svojom slobodno izraženom voljom, a radi zaštite svoje nacionalne nezavisnosti i slobode, slobode svih naroda i narodnosti koji žive u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, osiguranja izgradnje socijalističkog društva i svestranog društvenog i nacionalnog razvoja, uvjeren da je daljnje učvršćivanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije u njihovu zajedničkom interesu, dobrovoljno se ujedinio s ostalim narodima i narodnostima u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, u kojoj, u interesu svakog naroda i narodnosti posebno i svih zajedno, ostvaruje i osigurava:

socijalističke društvene odnose utemeljene na samoupravljanju radnih ljudi i zaštitu socijalističkog samopravnog sistema;

nacionalnu slobodu i nezavisnost;

bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti;

jedinstvene interese radničke klase i solidarnost radnika i svih radnih ljudi;

moćnosti i slobode za svestran razvoj ljudske ličnosti i za zbližavanje ljudi i naroda i narodnosti, u skladu s njihovim interesima i težnjama na putu stvaranja sve bogatije kulture i civilizacije socijalističkog društva;

ujedinjavanje i usklađivanje napora na razvijanju materijalne osnove socijalističkog društva i blagostanja ljudi;

sistem društveno-ekonomskih odnosa i jedinstvene osnove političkog sistema, kojima se osiguravaju zajednički interesi radničke klase i svih radnih ljudi te ravnopravnost naroda i narodnosti;

udruživanje vlastitih stremljenja s naprednim težnjama čovječanstva.

II

Socijalističko društveno uređenje Socijalističke Republike Hrvatske temelji se na vlasti radničke klase i svih radnih ljudi te na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih osobnih i zajedničkih potreba.

Osnovu tih odnosa čini društveno-ekonomski položaj radnog čovjeka, koji mu osigurava da, radeći sredstvima u društvenom vlasništvu i odlučujući neposredno i ravnopravno s drugim radnim ljudima u udruženom radu o svim poslovima društvene reprodukcije u uvjetima i odnosima međusobne ovisnosti, odgovornosti i solidarnosti, ostvaruje svoj osobni materijalni i moralni interes i

Ustav Socijalističke Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 8., str. 110, Zagreb, 1974.

zamjenično-pridjevnoj sklonidbi: *drugome na iskorišćavanje*; o *svome radu* (U_6), *svakome prema potrebama*; u *udruženome radu* (U_7), *bolesti osuđenoga* (Z_{38}), o *pravu svakoga naroda*; u skladu s *time* (Z_{35}), *okružnome sudu kao krivičnome* (P_{12}). Nasuprot tomu, tijekom 1990-ih višekratno su potvrđeni, izdvajamo tek mali broj potvrda: iz *stavka 1. ovoga članka* (Z_{43}), na *kraju svakoga svojstvenog ciklusa* (Z_{44}), *uspostavljene u X. stoljeću* (U_8), *jamči svima svojim državljanima* (U_9), *postavljanje strategijskoga plana* (G_{12}) itd.

Pritom je prisutna prilična nedosljednost pa u istome tekstu nema naveska, npr. *Svakom se jamči* (U_8), potom se u dativu rabi i *navezak -e*, poput: *po postupku određenome za promjenu*

Ustava (U_8) i *navezak -u*, npr. *Nikomu se ne smije oduzeti*; *Svakomu se građaninu jamči* (U_8), a može se pronaći i lokativa s naveskom *-u*, npr. *zastupnika u Zastupničkomu domu* (U_8).

U jednome prigovoru na presudu iz 1954. pronađen je genitiv zamjenice *što/šta* u potvrdi: *nakon česa će otpasti* (P_{12}).

Odlika je razgovornoga jezika gubljenje glasa *t* u zamjenici *nitko*, a to je potvrđeno u primjeru: *ne bi niko imao koristi* (Zp_6).

Posvojne se zamjenice za 3. lice podjednako sklanjaju po imeničnoj i pridjevnoj sklonidbi, npr. *po njegovu naređenju* (Z_{38}), *njihovom upravljanju* (Z_{30}), o *njihovu razvoju* (M_4), *njihova upisa* (M_6), *njihovoga okupljanja* (U_8), *njihova predsjednika* (Z_{44}), *njegovog mandata* (D_{14}) itd.

D. ČALIĆ, B. ČOŠIĆ, B. KOVAČEVIĆ, A. LEŠAJA,
S. POLOVINA, D. SABOLOVIĆ, A. ŠOKMAN, I. VRANČIĆ,
A. WERTHEIMER-BALETIĆ, Z. ZOVIĆ-SVOBODA

POLITIČKA EKONOMIJA SOCIJALIZMA

U redakciji
prof. dra BOGDANA ČOŠIĆA

INFORMATOR, IZDAVAČKA KUĆA, ZAGREB, MASARYKOVA 1

1976

4. PROCES POTROŠNJE U SOCIJALIZMU

OPĆI POJMOVI I OSNOVNI OBLICI POTROŠNJE

Krajnji je cilj svake društvene proizvodnje zadovoljenje raznovrsnih ljudskih potreba, koje se ostvaruje u procesu potrošnje proizvedenih dobara i usluga. Na taj se način potrošnja pojavljuje ne samo kao konačni cilj svake društvene proizvodnje već i kao sastavni dio procesa društvene reprodukcije u svakom sistemu proizvodnje nezavisno od njegove specifične povijesne društveno-ekonomske karakteristike.

Potrošnja predstavlja proces trošenja materijalnih dobara i usluga radi zadovoljenja ljudskih potreba. Potrošnja tako osigurava život ljudi i funkcioniranje raznih društvenih institucija, neophodnih za održanje svakog društva. Stoga je potrošnja cilj i uvjet društvene proizvodnje, ona joj daje poticaj i smisao.

Isto kao što se proizvodnja materijalnih dobara po svojoj namjeni dijeli na proizvodnju sredstava za proizvodnju (odjeljak I) i proizvodnju predmeta potrošnje (odjeljak II), tako se i potrošnja tih dobara dijeli na proizvodnu i neproizvodnu potrošnju. Proizvodna potrošnja predstavlja proces trošenja određenih materijalnih faktora proizvodnje (sredstava za rad, sirovina, pomoćnih materijala) sa svrhom proizvodnje novih upotrebnih vrijednosti. Ta je potrošnja u stvari identična s proizvodnjom, pa je stoga Marx i naziva proizvodnom potrošnjom. Kod proizvodne potrošnje zapravo se radi o bitno drugačijoj upotrebi proizvoda nego kod neproizvodne ili prave potrošnje. Osnovna je i opća karakteristika prave potrošnje ne u tome što se proizvodi troše (jer se dobra troše i u proizvodnji), već, za razliku od proizvodnje, u tome što se prilikom upotrebe proizvoda oni definitivno gube, ne prenoseći svoju ekonomsku vrijednost na neki novi proizvod. Potrošnjom ekonomska dobra nestaju, ona gube svoju upotrebnu vrijednost, i vrijednost, a dalje zadovoljavanje potrošnih potreba vrši se stalno novim proizvodima, koje proces proizvodnje mora stalno zadovoljavati.

Neproizvodna ili prava potrošnja¹ obuhvaća osobnu (ličnu) potrošnju, zajedničku i opću potrošnju. Njezin najveći dio sačinjava osobna potrošnja.

Osobna (lična, individualna) potrošnja očituje se izvan procesa materijalne proizvodnje² i predstavlja proces trošenja materijalnih proizvoda i usluga sa svrhom zadovoljenja brojnih individualnih ljudskih potreba (od onih primarnih — potreba za hranom, odijevanjem, ogrjevom i sl. — do potreba za kulturnim životom, rekreacijom itd.). Međutim, osobna potrošnja također je svojevrsni oblik proizvodnje jer služi reprodukciji radne snage kao bitnog faktora proizvodnih snaga i njihova razvoja. S toga aspekta i ovaj oblik potrošnje predstavlja proizvodnu potrošnju, jer je njezin rezultat reproducirana, za proces proizvodnje iznova osposobljena radna snaga.

Uz osobnu potrošnju u suvremenoj literaturi često se spominje zajednička (društvena) i opća potrošnja. Zajednička potrošnja jest potrošnja sa svrhom zadovoljenja zajedničkih potreba, najčešće u oblasti tzv. službi društvenog standarda (u

¹ Vidi o tome: K. Marx: Prilog kritici političke ekonomije, Kultura, Beograd, 1960, str. 200.

² "... u potrošnji proizvod izlazi iz svog društvenog kretanja, on postaje neposredno predmet i sluga pojedinačne potrebe i zadovoljava je u užitku" (ibid., str. 198).

Alica Wertheimer-Baletić, Proces potrošnje u socijalizmu, 4. poglavlje u knjizi *Politička ekonomija socijalizma*, naslovnica i str. 231, Informator, Zagreb, 1976.

Isti je slučaj s pokaznom zamjenicom *takav*, primjerice: *takvog rukovodstva* (G_6), *takva položaja*; *takva zemljišta*; *u takvu slučaju* (U_7), *takvog ponašanja* (G_{13}) itd.

Jednako su učestala oba oblika posvojne zamjenice u 3. l. jednine ženskoga roda, npr. *njen razvoj* (Z_{41}), *njezinu organizaciju* (Z_{36}), *njezin razvoj* (U_7), *njenog muža* (P_{10}), *njezina apostolskoga poslanja* (M_6) itd.

Pridjevnim je zamjenicama osnova proširena umetkom *-o-*, pa tako glase: *kao takovo*; *ovakvom skupu*; *na takovima*; *ni u kakovu kritiku*; *ovakovih edicija* (Zp_6) itd.

Nesklonjive vrste riječi

Prilozi načina često se tvore sufiksima *-ce* i *-ice*, *uzastopce* (U_7), *primjerice* (G_6), *obrtimice* (G_{10}), *djelomice*, *sučelice* (G_{12}), *posebice* (D_9).

Potvrđena su oba oblika načinskoga priloga, *drukčije* i *drugачije*, kao što vidimo iz primjera: *Ako zakonom nije drukčije određeno* (Z_{40}), *ako ovim ugovorom nije drukčije određeno* (Z_{37}), *drugачije ne bi mogli* (U_6), *Ako Ustavom nije drugачije određeno* (U_8).

Veznik *pošto* rabi se i u uzročnome značenju, *pošto imamo više dodira s tim društvom nego s Povjesnim društvom* (Zp_6), *Pošto se uspostavi novo ravnotežno stanje*; *Pošto smo vidjeli kakvih vrsta modela imamo* (G_9).

Prijedlog *pred* rabi se i u vremenskome značenju, npr. *Do pred kratko vrijeme*; *Pred nekoliko dana* (G_6), *neposredno pred završavanjem škole* (Z_{38}).

Prijedlog *s/sa* nalazimo u oba zapisa, u svim položajima, primjerice: *sa narodnom imovinom* (Z_{30}), *s nadležnim krugovima* (Zp_6), *sa*

24.

Na temelju člana 347. točke 8. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezno izvršno vijeće donosi

U R E D B U

O RATIFIKACIJI SPORAZUMA O KULTURNOJ SURADNJI IZMEĐU VLADE SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I VLADE AUSTRALIJE

Član 1.

Ratificira se Sporazum o kulturnoj suradnji između Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Vlade Australije, potpisan u Canberri 14. rujna 1976, u izvorniku na srpskohrvatskom i engleskom jeziku.*)

Član 2.

Tekst Sporazuma na hrvatskom književnom jeziku glasi:

S P O R A Z U M

O KULTURNOJ SURADNJI IZMEĐU VLADE SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I VLADE AUSTRALIJE

Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i vlada Australije, želeći razviti suradnju između svojih zemalja u kulturi, znanosti i prosvjeti te unaprijediti međusobno razumijevanje i prijateljske odnose između naroda Jugoslavije i Australije, složile su se kako slijedi:

Član 1.

Svaka će vlada u svojoj zemlji unapređivati poznavanje povijesti, kulture, odgovarajućih institucija i općeg načina života druge zemlje.

Član 2.

Vlada će poticati i olakšavati suradnju između svojih zemalja na području književnosti, glazbe, obrazovanja, likovnih i reproduktivnih umjetnosti te drugih kulturnih aktivnosti.

Član 3.

Svaka će vlada u svojoj zemlji poticati da se održavaju izložbe, kazališne, glazbene i plesne priredbe, pa prikazivanje filmova, održavanje predavanja, seminara te slične aktivnosti društvenoga, umjetničkoga i znanstvenog života druge zemlje.

Član 4.

Svaka će vlada, svim prikladnim sredstvima, u svojoj zemlji olakšati opskrbu knjigama i drugim publikacijama, radio i televizijskim programima, obrazovnim, dokumentarnim i ostalim filmovima druge zemlje i njihovu distribuciju.

Član 5.

Svaka će vlada poticati da se u obrazovnim ili drugim ustanovama u njezinoj zemlji proučavaju jezici, književnost i kultura te drugi oblici života naroda druge zemlje.

Svaka će vlada poticati da se književna i ostala djela druge zemlje prevode na jezike njezinih naroda te da se na tim jezicima izdaju.

Član 6.

Svaka će vlada u svojoj zemlji olakšati dodjeljivanje stipendija za studij, znanstveno istraživanje i usavršavanje državljanima druge zemlje.

Dvije će vlade poticati posjete i razmjenu nastavnika, sveučilišnih profesora i ostaloga akademskog osoblja, istraživača, predavača, znanstvenika i eksperata između jedne i druge zemlje.

Član 7.

Dvije će vlade surađivati u razmjeni informacija o propisima o obrazovnim sistemima svojih zemalja te o njihovu razvoju, kako bi pomogle u tumačenju i procjenjivanju stupnjeva, diploma i svjedodžaba u akademske i, gdje je to naznačeno, profesionalne svrhe.

Član 8.

Dvije će vlade poticati suradnju na području štampe, radija i televizije.

Član 9.

Dvije će vlade poticati posjete i podupirati suradnju između omladine i omladinskih organizacija svojih zemalja.

Član 10.

Dvije će vlade poticati kontakte i suradnju na području sportskih aktivnosti, između sportaša i sportskih organizacija svojih zemalja.

*) Tekst Sporazuma na engleskom jeziku može se vidjeti u Službi za međunarodnopravne poslove Saveznog sekretarijata za vanjske poslove.

zakonom (Z_{38}), u skladu s Ustavom (Z_{40}), sa zastupnikom (Z_{43}), sa aktivnostima (D_7) itd.

Zabilježen je osnovni oblik prijedloga *radi*, npr. *radi podizanja zdravlja* (U_6), *radi polučivanja relativno ništavnog prihoda* (G_7), *radi zaštite njihovih probitaka* (U_8), a također i složeni oblik *poradi*, kako je u potvrdi: *poradi svojih vjerskih ili moralnih nazora* (U_8).

Iako prevladava prijedlog *protiv*, npr. *protiv tog rješenja* (U_6), *protiv naroda* (Z_{38}), *protiv povratnog plamena* (Z_{42}) i sl., potvrđen je i oblik *proti* uz koji stoji imenska riječ u dativu, u primjeru: *nema mjesta optužbi proti meni* (P_{12}).

Glagoli

I u drugoj polovici 20. stoljeća neki glagoli tvore prezent prema vrsti kojoj ne pripadaju. Tako glagoli IV. vrste *saopćiti*, *proglasiti*, *odraziti*, *razriješiti*, *ustanoviti*, *izvršiti*, *upozoriti*, *usmjeriti* i *ispuniti* prezent tvore po VI. vrsti, u primjerima: *saopćuje* (Zp_5), *prolašuje*, *odražuje*, *razriješuje*, *ustanovljuju* (U_6), *se izvršuje*; *prolašuje se* (Z_{34}), *upozorujem* (P_{12}), *usmjeruje* (G_{12}), *ispunjuje* (Z_{44}).

U tekstovima je potvrđeno nekoliko primjera alternativnih inačica prezenta glagola kakve ne nalazimo u gramatikama, poput: *opozivlje* (U_6), *poduzimlje*, *uzimlje*, *uzimlju* (G_{12}).

Prezent glagola *dati* glasi *dam*, *daš...* i *dadem*, *dadeš...*, kao što je vidljivo iz potvrda: *dade pristanak* (Z_{38}), *dade ukloniti* (G_7), *trebala da daje* (I_5), *da me (...) daje pokopati* (P_{11}), *koji se daje pokazati* (G_{13}).

Glagolu živjeti u 3. l. mn. prezenta potvrđen je morfem *-u*, u potvrdi *Da li još živu* (Zp_6).

Osnova glagola *smjestiti* u 3. l. jednine i množine prezenta proširena je infiksom *-av-* u primjerima: *maloljetnik se smještava*; *maloljetnici se prema spolu smještavaju* (Z_{38}).

Od infinitiva na *-ovati* tvori se perfekt u potvrdama je (...) *prouzrokovao* (Z_{38}), *je (...) uzrokovao* (G_7).

Osnova glagola *osloboditi* u 3. l. jednine perfekta proširena je epentetskim *-av-* u primjeru: *je oslobađavao* (P_9), a u istome je licu ekavska osnova glagola *podnijeti* proširena umetkom *-s-*, kako je u potvrdi: *donesao* (Zp_6).

Osnova glagola *donositi* palatalizirana je u 3. l. množine perfekta, a glagola *provoditi* u 3. l. jednine, što vidimo iz primjera: *su (...) donasali konačne prijedloge*; *je (...) provađala planove* (I_5).

Nalazimo primjere glagolskih pridjeva trpnih tvorenih nastavkom *-t*, umjesto očekivanoga *-n*, poput: *izdatih* (Z_{30}), *data* (Z_{34}), *donijeta*, *dato* (I_5), *izdatog* (Z_{42}), *donijetih* (U_7), *izdata*, *priposlatih* (Zp_6), *predate* (Z_{38}), *prenijetih* (Z_{44}), *datih* (G_{12}).

Pored 3. l. jednine nenaglašenoga prezenta pomoćnoga glagola *biti*, češćega i stilski neobilježenoga, u tekstovima zakona moguće je pronaći naglašenu inačicu, primjerice: *Vrhovni organ državne vlasti (...) jest Narodna skupština* (U_6), *Oplemenjivačko pravo jest pravo oplemenjivača* (Z_{44}), *Predmet upisa u registar (...) jest: osnivanje, poslovi i djelatnosti* (Z_{40}).

Iz razgovornoga je jezika ušlo izjednačenje 1 l. jd. i 1. l. mn. aorista glagola *biti* s 2. i 3. l. jd. u kondicionalu I., kako je u potvrdama: *isključeno je da bi ja bio s Tomaševićem u stanu* (P_{12}), *Da bi dali prikaz stanja lista (...) obuhvatili smo područja mjesnih ureda* (I_5), *Da bi dobili jasnu sliku našeg budućeg rada, ajde najprije da pogledamo* (Zp_6), *Da bi zadovoljili njihove potrebe ovo što radimo mora biti visoke kvalitete*. (G_{12}).

Aorist je potvrđen u neformalnijemu, zapisničkom dijelu korpusa: *braća Stoviček stigoše pod konac skupštine* (Zp_6).

Sintaksa

Distribucija određenih i neodređenih pridjeva nedosljedna je pa nalazimo sljedeće primjere: *uključivanje u redovan život* (Z_{38}), *osigurao funkcionalni razvoj sela* (Z_{33}), *rad udruženja građana je javan* (Z_{40}), *u tajnikovom izvješću* (Z_{p_6}), *ukupni broj (...) glasova* (Z_{43}), *o istodobnu pristupanju* (U_8), *često i nov materijal* (G_{11}).

Ukoliko uz imenicu stoje odnosni i/ili opisni pridjev te zamjenica/broj, njihova distribucija nije određena, kako je u potvrdama: *dругих pojedinačnih akata sudskih* (U_7), *privatno vlasništvo njezino* (P_{10}), *njihova povijesnog postojanja* (Z_{35}), *lakšeg njegova rješavanja* (G_9) itd.

Potvrđen je primjer apozicije u postpoziciji, kako slijedi: *presudan listopad mjesec* (I_7).

U inverznome je obliku zapisan atribut u toponimu *Poljani Čičkoj* (I_5), pronađen u *Izvještaju Općinskog odbora o radu organizacije Socijalističkog saveza od IV-V konferencije* (1964.).

Mjestimice se umjesto posvojnoga (ili odnosnoga) pridjeva rabi posvojni genitiv, npr. *zaštita zdravlja* (U_7), *u fondove privrede* (I_5), *skupština republike*; *u ime naroda*; *na jezicima republika* (U_6) i sl.

Na mjestu D mn. stoji G mn., *Unatoč nekih elemenata* (G_{12}), na mjestu A jd. stoji G jd., *Ja toga nisam počinio* (P_{12}).

Iznimna je uporaba instrumentala društva umjesto sredstva, kako je u primjeru: *raspolaze s mogućnošću da se pojedinci priključe na nju* (G_{13}).

U tekstovima nalazimo i nekoliko primjera slavenskoga genitiva, kakvi su: *Marx nema pozitivnog mišljenja*; *nisu uspjeli naći pravilnog socijalističkog programa* (G_7), *iza sebe nije ostavio zakonskih potomaka* (P_{13}) i sl.

Također u korpusu nalazimo mnoštvo potvrda predikatnoga instrumentala, poput: *može (...) postati članom društvene organizacije* (Z_{40}), *Predsjednikom Republike nitko ne može biti više od dva puta*. (U_8), *razlogom su da se traže i predlažu novi oblici* (G_{13}) itd.

Umjesto prijedloga *tijekom* u tekstovima do 1990-ih uvriježena je uporaba prijedloznoga izraza *u toku*, kao npr. *u toku postupka* (U_7), *u toku godine* (Z_{34}), *u toku trajanja privremene nesposobnosti* (Z_{37}), *u toku 1964. godine* (I_5), *u toku tih radova*; *u toku diskusije* (G_6). Potvrđena je, premda znatno rjeđe, i zamjena istoga prijedloga instrumentalom imenice *tok*, npr. *tokom posljednje 1949. godine* (Z_{p_6}), *U nebrojeno prilika tokom službenih i privatnih razgovora* (P_9) i sl.

Oblik instrumentala imenice *put* u (prene-senome) značenju sredstva i načina koji glasi *putem* vrlo je čest u administrativno-poslovnim tekstovima druge polovice 20. stoljeća: *Daje pravac (...) razvitku putem općeg privrednog plana* (U_6), *sve promjene u statusu ovih dobara obavljene putem pravnih poslova* (Z_{30}), *putem jezične prakse (...) faktično se i danas provodi nametanje* (Z_{35}) *ostvaruju ista prava iz ovoga Zakona putem punomoćnika* (Z_{44}), a u istom je značenju potvrđen je i oblik *putom*, kako vidimo iz primjera: *koordinacija svih resursa putom planiranja* (G_{12}).

Bilježimo i dva primjera izjednačavanja genitiva i akuzativa zamjenice *koji* za neživo, npr. *u kazneno-popravnom domu kojeg odredi Republički sekretarijat* (Z_{38}), *u onom kraju kojeg te mjere štite od poplave* (G_{13}) i sl.

Umjesto odnosne zamjenice *koji* uporabljena je zamjenica *što*: *po propisima što važe za organizacije* (Z_{38}), *gospodarski objekti što se grade pored javnog puta* (Z_{33}), *djelatnostima što služe neposrednom zadovoljavanju njihovih potreba* (I_5), *bitnim promjenama što ste ih uveli* (D_{12}) itd.

Potvrđen je i primjer izražavanja posvojnosti zamjenicom *koji* umjesto čiji: *samačka domaćinstva, kojih se broj (...) povećava* (G_8), *o postojećim problemima, težina kojih bi morala obvezivati cijelu međunarodnu zajednicu* (D_{11}), *jedinstvena teritorijalna cjelina, kojoj se ustrojstvo uređuje zakonom* (U_8) itd.

Mjestimice se mogu naći potvrde nesklanja dva i tri te pripadajuće imenske

riječi, *okruženo sa dva snopa žitnog klasja* (U_7), *sastoji se od tri boje* (U_8), *Svaki od četiri modela; između ta dva činitelja* (G_{12}).

Katkad se umjesto namjernoga prijedloga radi rabi uzročni prijedlog *zbog*, kao što vidimo iz potvrde: *dopušta osnivanje radnje zbog obavljanja gospodarske djelatnosti* (G_{10}), i obrnuto, npr. *da su radi slabe evidencije (...) ovaj oblik zadružnog rada često iskoristavali bogati seljaci* (G_6).

Zanimljiva je uporaba superlativa mjesnoga priloga *daleko* u vremenskome značenju, što vidimo u potvrdama: *najdalje do upisa u V. semestar*; *najdalje do upisa u VII. semestar* (Z_{31}), potom prijedloga *po* također u vremenskome značenju u potvrdi: *po prethodno pribavljenom mišljenju* (Z_{40}) kao i mjesnoga priloga *daleko* u količinskome značenju, kako je u potvrdi: *financijska situacija u mjesecu srpnju 1988. godine bila daleko slabija* (I_6).

U korpusu se zna naći i veznik *budući* da na početku zavisne rečenice u neinverznome poretku, kao što se vidi iz potvrda: *na koji su način (...) međusobno povezani, budući da bez toga ostaje nejasno; ali ne i rivaliteta, budući da predstavu odnosno utakmicu može gledati* (G_{13}).

Veznik *nit* preuzima ulogu veznika *ni* pa se njime niječe sadržaj imenskih riječi u rečenicima, npr. *ne preza nit pred izazivanjem krvoprolića* (D_{10}).

Na mjestu priloga načina *odgovarajuće* uporabljen je glagolski prilog sadašnji *odgovarajući* u potvrdi: *da me uredno i odgovarajući dade pokopati* (P_{11}), a na mjestu pridjeva *sljedeći* glagolski prilog sadašnji *sljedeći*: *utvrđuje se na sljedeći način* (Z_{43}).

U primjeru *Na ostalim dijelom nekretnina (...) će još naknadno raspoložiti* (P_{11}) uporabljen je svršeni umjesto nesvršenoga vidskog parnjaka, *raspoložiti* umjesto *raspolagati*.

I u drugoj polovici stoljeća nalazimo mnoštvo primjera dekomponiranoga predikata, izdvajamo: *moгу izvršiti i vjenčanje* (U_6), *izvode zavarivanje* (Z_{42}), *vršenja prijevoza* (Z_{36}),

Na osnovi člana 97. stava 2. Zakona o zaštiti od požara (•Narodne novine•, br. 50/77 i 52/77) republički sekretar za unutrašnje poslove, u suglasnosti s predsjednikom Republičkog komiteta za energetiku, industriju, rudarstvo i zatstvo, donosi

PRAVILNIK

o mjerama zaštite od požara pri izvođenju radova zavarivanja, rezanja, lemljenja i srodnih tehnika rada

I. OPĆE ODREDBE

Član 1.

Ovim pravilnikom propisuju se mjere zaštite od požara i eksplozija prilikom upotrebe električnog luka ili plamena gorivog plina (acetilen, tekući naftni plin i dr.) sa ili bez kisika za: zavarivanje, rezanje i lemljenje crnih i obojenih metala ili drugih materijala, zagrijavanje radi mehaničke obrade, čišćenje ili lijepljenje pomoću plamena (u daljem tekstu: zavarivanje).

Član 2.

Radovi zavarivanja mogu se izvoditi samo na mjestima pripremljenim u skladu s propisanim tehničkim normativima, odredbama ovog Pravilnika i propisima iz oblasti zaštite od požara.

Oprema, aparati, uređaji i prateće instalacije za zavarivanje mogu se upotrebljavati samo ako su u ispravnom stanju i skladu s važećim tehničkim normativima i standardima.

Član 3.

Zavarivanja na opremi koja radi pod tlakom i spada pod nadzor Republičkog inspektorata parnih kotlova ne mogu se vršiti bez pismenog odobrenja toga Inspektorata.

Član 4.

Mjesta za zavarivanje mogu biti stalna i privremena.

Pravilnik o mjerama zaštite od požara pri izvođenju radova zavarivanja, rezanja, lemljenja i srodnih tehnika rada, Narodne novine, br. 44., str. 556, Zagreb, 1988.

izvršen izbor (I_6), *daju otpor* (G_6), *provode kontrolu* (U_7), *obavljanje radnje kojom se čini povreda* (Z_{44}) itd.

U tekstovima nalazimo dopune glagolima koje nisu uobičajene u stilski neobilježenoj upotrebi u suvremenome hrvatskom jeziku npr. *sastoji se iz tri boje* (U_6), *kad bi to ovisilo od njih samih; da se odbor (...) stavi u vezu s nadležnim krugovima* (Zp_6), *rada pojedinih fakulteta u pitanju izvanrednog studiranja* (Z_{31}), *nisu bili zainteresirani na uspjehu; Radi hitnih potreba na knjigovodama* (G_6), *poslije odlaska druga*

Sabor Republike Hrvatske donosi

U S T A V

REPUBLIKE HRVATSKE

I. IZVORIŠNE OSNOVE

Izražavajući tisućljetnu nacionalnu samobitnost i državnu opstojnost hrvatskoga naroda, potvrđenu slijedom ukupnoga povijesnoga zbivanja u različitim državnim oblicima te održanjem i razvitkom državotvorne misli o povijesnom pravu hrvatskoga naroda na punu državnu suverenost, što se očitovalo:

- u stvaranju hrvatskih kneževina u VII. stoljeću;
 - u srednjovjekovnoj samostalnoj državi Hrvatskoj utemeljenoj u IX. stoljeću;
 - u Kraljevstvu Hrvata uspostavljenoj u X. stoljeću;
 - u održanju hrvatskoga državnog subjektiviteta u hrvatsko-ugarskoj personalnoj uniji;
 - u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora godine 1527. o izboru kralja iz Habsburške dinastije;
 - u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora o pragmatičnoj sankciji iz godine 1712;
 - u zaključcima Hrvatskoga sabora godine 1848. o obnovi cjelovitosti Trojedne Kraljevine Hrvatske pod banskom vlašću, na temelju povijesnoga, državnoga i prirodnoga prava hrvatskog naroda;
 - u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi godine 1868. o uređenju odnosa između Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Ugarske na temelju pravnih tradicija objiju država i Pragmatičke sankcije iz godine 1712;
 - u odluci Hrvatskoga sabora 29. listopada godine 1918. o raskidanju državnopravnih odnosa Hrvatske s Austro-Ugarskom te o istodobnu pristupanju samostalne Hrvatske, s pozivom na povijesno i prirodno nacionalno pravo, Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, proglašenoj na dotadašnjem teritoriju Habsburške Monarhije;
 - u činjenici da odluku Narodnoga vijeća Države SHS o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918), poslije (3. listopada 1929) proglašenoj Kraljevinom Jugoslavijom, Hrvatski sabor nikada nije sankcionirao;
 - u osnutku Banovine Hrvatske godine 1939. kojom je obnovljena hrvatska državna samobitnost u Kraljevini Jugoslaviji;
 - u uspostavi temelja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskoga rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963–1990).
- Na povijesnoj prekretnici odbacivanja komunističkoga sustava i promjena međunarodnog poretka u Europi, hrvatski je narod, na prvim demokratskim izborima (go-

dine 1990.) slobodno izraženom voljom potvrdio svoju tisućljetnu državnu samobitnost i odlučnost za uspostavu Republike Hrvatske kao suverene države.

Polazeći od iznesenih povijesnih činjenica, te od opće prihvaćenih načela u suvremenu svijetu i neotudivosti i nedjeljivosti, neprenosivosti i nepotrošivosti prava na samoodređenje i državnu suverenost hrvatskoga naroda, uključujući i neokrnjeno pravo na odcjepljenje i na udruživanje, kao osnovnih predujeta za mir i stabilnost međunarodnog poretka, Republika Hrvatska ustanovljuje se kao nacionalna država hrvatskoga naroda i država pripadnika inih naroda i manjina, koji su njezini državljani: Srba, Muslimana, Slovenaca, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova i drugih, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN i zemalja slobodnoga svijeta.

Poštujući na slobodnim izborima odlučno izraženu volju hrvatskoga naroda i svih građana, Republika Hrvatska oblikuje se i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka i državljanina, te promiče njihov gospodarski i kulturni napredak i socijalno blagostanje.

II. TEMELJNE ODREDBE

Članak 1.

Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država.

U Republici Hrvatskoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana.

Narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem.

Članak 2.

Suverenitet Republike Hrvatske neotuđiv je, nedjeljiv i neprenosiv.

Suverenitet Republike Hrvatske prostire se nad njezinim kopnenim područjem, rijekama, jezerima, prokopima, unutrašnjim morskim vodama, teritorijalnim morem te zračnim prostorom iznad tih područja.

Republika Hrvatska ostvaruje, u skladu s međunarodnim pravom, suverena prava i jurisdikciju u morskim područjima i u podmorju Jadranskoga mora izvan državnoga područja do granica sa susjedima.

Sabor Republike Hrvatske i narod neposredno, samostalno, u skladu s Ustavom i zakonom, odlučuje:

- o uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa u Republici Hrvatskoj,
- o očuvanju prirodnog i kulturnog bogatstva i korištenju njime;

Milankovića od poduzeća (P_{10}), kada se organizacija planira na više godina unaprijed (G_{11}) itd.

U jeziku administrativno-poslovnih tekstova čest je i pasiv, npr. *osudom suda lišene biračkog prava* (U_6), *nije izrečena zaštitna mjera* (Z_{36}), *Informiranje građana vršeno je i na druge načine* (I_5), *Ako suglasnost nije postignuta* (U_7), *ovlasti izvedene iz Ustava Republike Hrvatske* (U_8), *objašnjen je u prvom dijelu* (G_{12}), *da ta načela budu u praksi zaobilažena* (Z_{35}).

Pasiv se tvori i konstrukcijom *po* + lokativ, kao što je u potvrdama: *kad to traži jedna od republika po svom vrhovnom organu* (U_6), *po njegovom pomoćniku* (P_{10}), *po njima uvedenih gostiju* (Zp_6) itd. Višekratno je potvrđena i konstrukcija *od* + genitiv, kao npr. *izdatih od narodnih vlasti* (Z_{30}), *sredstvima uloženim od stranih osoba* (U_7), *potrošnja kapitalističke klase i od nje izdržanih slojeva* (G_8).

Podvrsta potonje je konstrukcija *od* + strane + genitiv, poput: *otkupu i prevozu vina i rakije od strane lokalnih ugostiteljskih poduzeća* (Z_{32}), *obavljanja djelatnosti od strane Zavoda* (Z_{44}), *kod čijeg je korištenja od strane jednih subjekata* (G_{13}). Varijanta iste konstrukcije je i *sa* + strane + genitiv, u sljedećim primjerima: *Posjete (...) sa strane predstavnika odgovarajućih institucija* (Z_{38}), *sve do priznavanja Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske sa strane Beograda* (D_{12}) i sl.

Neke konstrukcije imaju vremensko značenje, poput konstrukcije *u doba* + (pridjev) + imenica koja u temeljnome dokumentu suvremene hrvatske državnosti u potpunosti zamjenjuje uobičajenu, stilski neobilježenu konstrukciju *u vrijeme* + (pridjev) + imenica, npr. *U doba ratnog stanja; u doba izbora* (U_8).

Nadalje, nalazimo i konstrukciju *u roku* + akuzativ, npr. *u roku tri mjeseca* (Z_{36}), *u roku osam dana* (Z_{37}), *u roku 60 dana; u roku 30 dana* (U_8) te njezinu proširenu inačicu *u roku od* + akuzativ, kako je u potvrdama: *u roku od tri godine* (Z_{31}), *u roku od petnaest dana* (U_8), *u roku od šest mjeseci* (M_5).

– imajući u vidu da federativno uređenje Jugoslavije ne omogućuje rješavanje državno-političke i gospodarske krize i da među republikama SFRJ nije došlo do sporazuma koji bi omogućio preustrojstvo federativne savezne države u savez suverenih država,

– izjavljujući da Republika Hrvatska uvažava jednaka prava drugih republika dosadašnje SFRJ u težnji da s njima jednako-pravno, demokratski i mirnim putem postupno uređuje sva pitanja iz dosadašnjeg zajedničkog života, poštujući njihovu suverenost i teritorijalnu cjelovitost, izražavajući spremnost da se s njima, kao samostalna i neovisna država, sporazumijeva o gospodarskim, političkim, obrambenim i drugim vezama,

Sabor Republike Hrvatske donosi

USTAVNU ODLUKU o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske

I.

Republika Hrvatska proglašava se suverenom i samostalnom državom.

II.

Ovim činom Republika Hrvatska pokreće postupak razdruživanja od drugih republika i SFRJ.

Republika Hrvatska pokreće postupak za međunarodno priznavanje.

III.

Međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ primjenjivat će se u Republici Hrvatskoj ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, na temelju odredaba međunarodnoga prava o sukcesiji država u pogledu ugovora.

IV.

Na području Republike Hrvatske važe samo zakoni koje je donio Sabor Republike Hrvatske, a do okončanja razdruživanja i savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage.

Republika Hrvatska preuzima sva prava i obveze koja su Ustavom Republike Hrvatske i Ustavom SFRJ bila prenesena na tijela SFRJ.

Postupak preuzimanja tih prava i obveza uredit će se ustavnim zakonom.

Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 31., str. 849, Zagreb, 1991.

Neke su konstrukcije tipične za administrativno-poslovni jezik, okamenjene su, očekivane i stereotipne, poput *u pogledu*, u potvrdama: *prava u pogledu zemljišta* (U_7), *u pogledu sprega i stoke* (G_6), *nadzor u pogledu zakonitog i pravilnog postupanja* (Z_{38}), potom *po pitanju*: *po pitanju stručnog kadra* (I_5) ili *u vidu*, *u vidu zanimanja* (U_7), *u vidu table s odgovarajućim natpisom* (Z_{36}), *u vidu velikog povećanja cijene* (Zp_6) itd.

Potvrđena je i konstrukcija *u pravilu*, kao što je vidljivo iz potvrda: *u pravilu izražavaju se* (Z_{38}), *u pravilu, kad god se pojavi slučaj; zadržava se u pravilu ne ispunjava* (G_{12}) itd.

Sv. Otac Papa Ivan Pavao II

Sveti Oče,

Slobodan sam upoznati Vas s molbom upućenom vodećim državicima svijeta da hitno poduzmete djelotvorne korake za zaustavljanje ratnog razaranja Hrvatske. Tu molbu upućujem s naročitom emfazom Vašoj Svetosti, s obzirom na Vaše razumijevanje i suosjećanje s patnjama hrvatskoga naroda.

Usprkos tome što su se jučer, 4. listopada 1991., na konferenciji u Haag-u predsjednik Srbije Slobodan Milošević i zapovjednik JNA general Veljko Kadijević - koji stoje iza državnog puča u Beogradu - obvezali na miroljubivo rješenje jugoslavenske krize, jugoslavenska vojska prešla je noćas i danas u opću ofenzivu u Hrvatskoj. Kopnene, zračne i pomorske snage napadaju gradove Šibenik, Zadar, Dubrovnik, Vukovar, Vinkovce, Pakrac, prijeteci i Karlovcu i Sisku nadomak Zagreba. Napadu su izloženi civilno pučanstvo, bolnice, crkveni i povjesni spomenici svjetske i nacionalne vrijednosti.

General Kadijević je odbio sve naše prijedloge za istodobnu obustavu vatre.

Poslije svih sporazuma o prekidu vatre i jučerašnjeg u Haag-u o prihvatanju pretpostavki za političko rješenje - očito je da više nisu dovoljni apeli. Za zaustavljanje širenja ratnog razaranja potrebne su konkretne i trenutne akcije međunarodne zajednice.

Vaša Svetosti, učinite sve da se zaustavi rat, kojim srpska imperijalna politika i Jugoslavenska komunistička armija prijeti razaranjem Hrvatske ali i miru u ovom dijelu Europe.

U Zagrebu, 5. listopada 1991.

PREDSJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE

Dr. Franjo Tuđman

[Pismo dr. Franje Tuđmana papi Ivanu Pavlu II.,
Zagreb, 1991., Tuđmanov arhiv. Korespondencija
predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje
Tuđmana od 1990. do 1999. godine, 1. knjiga,
str. 395, Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski
institut za povijest, Zagreb, 2015.

U suvremenome administrativno-poslovnom jeziku česta je konstrukcija *u svrhu* koju nalazimo u potvrdama: *u svrhu ometanja narodne privrede* (Z_{30}), *u svrhu nabave pojedinih predmeta* (Z_{34}), *U svrhu zaštite od atmosferskih nepogoda* (Z_{33}), *u svrhu nabave stručnih edicija* (Z_{p_6}) i sl.

Također ni danas nije rijetkost konstrukcija *u cilju* + (od)glagolska imenica, kako je u primjerima: *u cilju diktiranja cijena* (U_6), *u cilju sigurnog izvođenja zavarivanja* (Z_{42}), *u cilju*

korišćenja povlastica (Z_{31}), *U cilju unapređivanja odnosa* (M_5) i sl.

Među prijedložne konstrukcije svakako možemo ubrojiti i mnogo puta potvrđen zapis prijedloga *po* uz sintagmu *prvi put(a)*, izdvajamo: *Po prvi puta proveden je sistem evidentiranja kandidata* (I_5), *funkcioniralo je u 1993. godini po prvi puta kao klasično dioničko društvo* (I_7) itd.

Nalazimo više potvrda zavisnih atributnih surečenica s imenskim predikatom kojima je zamjenica *koji* leksička jezgra (Hudeček 2006: 216), npr. *u dva izvornika (...), koji su tekstovi podjednako autentični* (M_4), *fuzionira s Povjesnim [!] društvom Hrvatske, koja bi fuzija štetno djelovala na rad društva* (Z_{p_6}), *koji nedostaci čine potrebnim bolje razjašnjenje* (P_{12}) i tomu slično.

Sintaktički srbizam, konstrukcija *da* + prezent potvrđena je mnogo puta u tekstovima napisanima administrativno-poslovnim jezikom druge polovice 20. stoljeća, katkad i nakon 1990. Izdvajamo primjere: *dužan je da radi* (U_6), *ima da pređe* (Z_{30}), *u mogućnosti da redovno pohađaju predavanja* (Z_{31}), *On ima pravo da podnese ostavku* (U_7), *treba da se posveti veća pažnja* (G_6), *poduzeti sve da organizirano pomogne* (D_9).

U upitnim i odnosnim rečenicama višekratno je potvrđena konstrukcija s upitnim *da* + *li*, znatno češće do hrvatske samostalnosti, *uzet će se u obzir da li je osuđeni bio prije opominjan* (Z_{38}), *o tome da li postoji društveni interes* (Z_{40}), *Da li možemo biti zadovoljni takrim stanjem?* (I_5), *o tome da li je umjesno da produže školovanje* (Z_{31}) itd.

Na mjestu današnje konstrukcije *riječ je* + lokativ u korpusu je višekratno potvrđena konstrukcija *radi se* + lokativ, što vidimo iz sljedećih potvrda: *ako se radi o kazni zatvora* (Z_{38}), *Radi se o zemljama gdje je kapitalizam vladajući način proizvodnje* (G_7), *radi li se o filološkom fenomenu* (Z_{35}), *Ne radi se ovdje o suprotstavljenim interesima* (G_8), *da li se (...) zaista radi o različitim vrstama* (G_{11}), *Radi se o planiranju* (G_{12}) itd.

Republika Hrvatska / Republic of Croatia

Predsjednik / President

Gospodin

dr. Helmut Kohl

Kancelar Savezne Republike Njemačke

Štovani gospodine Savezni Kancelaru,

Zahvaljujem se na Vašem pismu kojim ste me obavijestili da je njemačka javnost duboko uzbuđena vijestima o sustavnim silovanjima bosanskih i hrvatskih žena u logorima u Bosni i Hercegovini, te da su Savezna vlada i privatne humanitarne organizacije spremne pomoći koliko god je više moguće. Republika Hrvatska, i sama žrtva srpske agresije, duboko je potresena patnjama i stradanjima muslimanskih i hrvatskih žena u srpskim logorima u Bosni i Hercegovini.

U ovom trenutku Republika Hrvatska zbrinjava 265.000 prognanika (uglavnom iz "ružičastih zona" i UNPA područja), 38.000 izbjeglica iz Srbije (Hrvata iz Vojvodine i Kosova) i više od 450.000 izbjeglica iz Bosne i Hercegovine (od toga je registrirano 370.000 i oko 70-80.000 neregistriranih). Ukupno Republika Hrvatska zbrinjava oko 750.000 izbjeglica i prognanika, što predstavlja veliko socijalno i gospodarsko opterećenje za ratom stradalom Republikom Hrvatsku.

Republika Hrvatska će u okviru svojih mogućnosti poduzeti sve da organizirano pomogne stradalim ženama iz Bosne i Hercegovine. Svim njemačkim humanitarnim organizacijama smo spremni pružiti svekoliku pomoć u skladu s našom dosadašnjom primjerenom suradnjom s Njemačkim uredom za humanitarnu pomoć. U tu svrhu smo pronašli jedan objekt u Samoboru, vrlo blizu Zagreba. Naše je mišljenje da za te žene smještaj u samom gradu Zagrebu nije prihvatljivo rješenje budući da bi to bilo duboko protivno tradiciji i njihovom dosadašnjem načinu života, te se bojimo da bi to moglo

[Pismo dr. Franje Tuđmana Helmutu Kohlu],

Zagreb, 1992., Tuđmanov arhiv. Korespondencija predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana od 1990. do 1999. godine, 2. knjiga, str. 625, Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2015.

Gutmann otselio iz Belišća (P₁₀), koji se je počeo primjenjivati 23. lipnja 1993. godine (I₇) i sl.

Donosimo ilustraciju (mjestimične) sintaktičke složenosti, čak nerazumljivosti, uz istodobnu semantičku ispraznost administrativno-poslovnoga stila: *razmatra stanje u oblasti vanjske politike i zaštite ustavom utvrđenog poretka (državne sigurnosti) te zauzima stavove radi pokretanja inicijative za poduzimanje mjera i usklađivanje djelatnosti nadležnih organa u provođenju utvrđene politike u tim oblastima* (U₇).

Zamjećujemo i zamjetan broj nepotpunih konstrukcija, u kojima nedostaje očekivani veznik, prijedlog, zamjenica i sl. poput: *budući nema svoj raison d'être* (Zp₆), *Budući Vas (...)* nisam mogao dobiti na telefon (D₁₃), *obzirom na teren*; *Obzirom na sve slabosti* (I₅), *Obzirom na raspoloženje seljaštva* (G₆), *započeti radom* (I₅), *Završavajući svojim govorom*; *Prije nego prijedem na izvršće* (Zp₆) itd.

Stilski obilježen, inverzan red riječi u rečenici nalazimo u potvrdama: *temeljeći se Republika Hrvatska na odredbama Ustava* (M₆), *Upisnici iz stavka 1. ovoga članka javni su*. (Z₄₄), *Tko je god pritvoren* (U₈) itd.

Nisu rijetke rečenice u kojima je glagol na zadnjemu mjestu, poput: *Prelaženje na drugi fakultet (...)* nije u pravilu dopušteno (Z₃₁), *Analizirajući rad školskih odbora, koji su donedavno djelovali* (I₅), *odrediti da se dom ili drugi prostor pretraži*. (U₈), *koje u realnom ekonomskom životu postoje*. (G₉) itd.

Potvrda nesročnosti ima iznenađujuće mnogo, izdvajamo tek neznatan djelić: *organizacija čiji poslovi ili djelatnost obuhvaća koju od aktivnosti* (Z₄₀), *sakupljenih 13 članova društva (...)* skromno su (...) proslavili (Zp₆), *osigurati Zavodu reproduksijski materijal za sorte za koju mu je priznato to pravo* (Z₄₄), *Dileme u slučaju podjele dužnosti (...)* nije riješena (G₁₂) i sl.

U tekstu *Zakona o Fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti* (1961.) nalazimo višekratno odstupanje od rekcije jako upravljanoga glagola *rješavati*, kako vidimo iz potvrda: *Upravni odbor Fonda rješava na sjednicama.*; *Upravni odbor rješava pravovaljano ako prisustvuje više od polovice njegovih članova.*; *Upravni odbor (...) rješava o davanju sredstava Fonda* (Z₃₄).

U perfektu povratnih glagola često se u 3. l. jd. ne ispušta nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola *biti*, kako je npr. *ako se je upisao na Sveučilište* (Z₃₁), *Ako se utvrdi da se je osuđeni namjerno ozlijedio* (Z₃₈), *te se je početkom 1941. tamo skupljala crvena pomoć* (P₉), *Kada se je i Viktor*

Leksik i stil

Netom zaživjele, a također i stare hrvatske riječi, oživljene u vrijeme NDH, u novome su državnome poretku potirane i zabranjivane. Nastojanje za izjednačivanjem hrvatskoga i srpskoga jezika u vrijeme socijalističke Jugoslavije značilo je nužnu sinonimizaciju hrvatskih i srpskih leksema. Zapravo su srpske riječi nametane hrvatskomu jeziku, katkad suptilno, katkad grubo i očigledno, a sve kako bi se u državnoj talionici južnoslavenskih nacija istalio i zajednički jezik. Nasuprot tomu, leksik administrativno-pravnih tekstova posljednjega desetljeća 20. stoljeća odlikuju: potpun odmak od leksičkih srbizama, oživljavanje starih hrvatskih riječi i tvorba novih uz istodobnu zamjetnu prisutnost posuđenica, kako u terminologiji, tako i u općemu leksiku.

Zastarjelice

U korpusu administrativno-poslovnih tekstova druge polovice 20. stoljeća do njegova zadnjega desetljeća, nalazimo manji broj danas zastarjelih riječi, poput: *večerom* 'navečer', *dosele* 'dosad', *pokućstvo* 'pokućstvo' (Zp₆), *berivo* 'plaća' (P₉), *povraćaj* 'povrat', *opetovno* 'ponovljeno' (Z₃₈), *utvrđenje* 'dokaz' (Z₄₀), *trudodan* 'radni dan' (G₆), a značenje nekih riječi razlikuje se od suvremenoga značenja, npr. *sredovječan* 'srednjovjekovni', *poprečno* 'prosječno' (Zp₆), *skopčano* 'povezano', *pisma* 'pisma' (Z₃₈) i sl.

1990-ih su u uporabu ušle brojne zaboravljene imenice općega leksika: *dobrobit* (D₁₁), *pozornost* (D₁₂), *samobitnost*, *opstojnost*, *ustrojstvo*, *lišenje*, *općenje*, *nazočnost*, *privola*, *držatelj*, *mladež*, *čudoređe*, *skrb* (U₈), *čimbenik* (I₇), *protek* (Z₄₄), *odnošaj* (P₁₄), također i zamjetan broj pridjeva: *štovan* (D₆), *svekolik* (D₉), *tuzeman*, *ništavan* (Z₄₄), *tisućljetan*, *državotvoran*, *narodnosan*, *neustavan*, *pripravan*, *izvorišni* (U₈), *zamašan*, *nazočan* (G₁₂), *možebitan* (M₆), *uljudben* (P₁₄), *držovit* (D₁₂), nešto manje priloga:

usrdno (D₁₁), *razvidno* (D₁₃), *obvezatno* (Z₄₃), *poglavito*, (I₇), *navlastito* (G₁₂) te manji broj glagola, npr. *obvezati* (U₈), *prispjeti* (Z₄₃) i prijedloga, poput: *spram* (D₁₂) i *glede* (M₅). Unutar istoga teksta moguće je naći ovakve primjere: *u službenoj je uporabi; ne mogu se uporabiti, ali mogu upotrebljavati i iskorištavati* (U₈).

Nazivlje

Hrvatsko nazivlje iz razdoblja avnojevske Jugoslavije nije osobito učestalo, a tiče se raznih područja života, npr. zdravstveno-mirovinskoga: *mirovina*, *invalidnina*, *osiguranik*, *obveznik* (Z₃₇), ekonomskoga: *investicije* (I₆), pravnoga: *prednik* (P₁₃), *spровоđenje* (Z₃₀), *ročište*, *prebivalište* (Z₃₉), upravnopravnoga: *samodoprinos* (I₆), poreznoga: *zakup*, *zakupnina*, *hranarina* (I₅) itd.

U posljednjemu se desetljeću iznova uspostavlja hrvatsko nazivlje, poput pravnoga: *malodobnik*, *redarstvo*, *ubiti*, *ubiti*, *ubiti*, *ispitanik*, *okrivljenik*, *prিতвореник*, *osuđenik*, *ovlaštenik*, *odvjetništvo*, *povjerenstvo*, *odvjetnik* (U₈), *tužitelj*, *pravobranitelj* (Z₄₃), diplomatsko-političkoga: *poglavar*, *vjerodajnica*, *ovlastiti*, *ovlast* (U₈), *pravovaljanost*, *predstojnik* (Z₄₃) ili ekonomskoga, kakvi su npr. *glavnica* (I₇), *vjerovnik*, *dioničar* (G₁₀) itd.

Posuđenice

Leksik administrativno-poslovnih tekstova od 1945. do 1990. obiluje posuđenicama pa tako i internacionalnim nazivljem. Iz pravnoga područja prevladavaju latinizmi: *dispozitiv* 'presuda' (P₁₃), *konfiskacija* 'zapljena' (Z₃₀), *sekvistar* 'upravljač zaplijenjenom imovinom' (P₁₀), *dispozicija* 'raspolaganje' (Z₃₂), *postpenalni* 'koji slijedi nakon kazne' (Z₃₈), *ekstradirati* 'izručiti krivca zemlji koja ga traži' (U₇), a nalazimo i potvrde galicizama: *etatizam* 'državni socijalizam, posezanje države u privatnopravne odnose' (Z₃₅), *arbitražni* 'koji se tiče procjene' (Z₃₆) te grecizma: *amnestija* 'oprost (zatvorske) kazne' (U₆).

Kad je riječ o ekonomskome internacionalnom nazivlju, i tu je najviše latinizama: *disponirati* 'raspolagati', *kontrahaža* 'predugovor' (G_6), *devalvirati* 'smanjiti vrijednost', *subvencija* 'financijska potpora države' (Zp_6), *revizija* 'kontrola' (I_6), *aproksimacija* 'približna vrijednost' (G_8), nešto galicizama: *eksploatacija* 'prisivajanje tuđega rada' (U_6), *rebalans* 'ponovno uspostavljanje ravnoteže' (I_6) te anglizama: *budžet* 'proračun' (Z_{41}) i sl.

U poljoprivrednome internacionalnom nazivlju opet je najviše latinizama: *komasacija* 'zaokruživanje razbacanih zemljišta', *melioracija* 'popravljanje zemlje' (U_7), *katastarski* 'koji se tiče zemljišnih knjiga' (I_6), nalazimo i latinsko-grčku složenicu: *agrotehnički* 'koji se tiče obrađivanja polja uporabom tehničkih sredstava' (G_6) te manji broj rusizama: *kulak* 'relativno bogat nezavisni seljak potkraj Ruskog Carstva i na početku Sovjetskoga Saveza', *kolhoz* 'mehanizirano seosko gospodarstvo' (G_6) i galicizama: *parcelaran* 'iskomadan' (G_7), *arondacija* 'zaokruživanje zemljišta' (U_7).

Potvrđeno je još i nekoliko administrativnih internacionalizama, ponajprije latinizama: *referendum* 'izravno odlučivanje o važnome pitanju' (I_6), *komunalija* 'općinski posao', *centralizacija* 'usredotočenje državnih funkcija u centralnim ustanovama' (I_5), *unitarizam* 'koncentracija vlasti u centraliziranome i birokratskome središtu' (Z_{35}) te galicizam: *kadar* 'sastav radnika u poduzeću' (Z_{34}).

Internacionalizama u općemu leksiku ima vrlo mnogo, većina je latinizama, izdvajamo neznatan broj potvrda: *reklasifikacija* 'ponovna razdioba' (Z_{38}), *spekulacija* 'razmišljanje' (Z_{30}), *patronažan* 'zaštitnički', *eksces* 'izgred' (I_5), *špekulantski* 'koji se tiče sitnog trgovca' (G_6), *ofenziva* 'napad' (P_{10}), *valorizacionog* 'koji se tiče povišenja vrijednosti robe' (Z_{37}), *punkt* 'mjesto, položaj' (I_6), *dekanat* 'ured dekana, čelnika sveučilišta' (Z_{31}). Slijede grecizmi: *kler* 'svećenstvo' (G_6), *hidrofor* 'uređaj za dovod vode'

(I_6), *apoteka* 'ljekarna' (I_5) i galicizmi: *bilten* 'glasilo', *apel* 'poziv, opomena' (I_5), *rang* 'stupanj, čin' (Zp_6), potom turcizmi: *para* 'novac' (Zp_6), *kadar* 'sposoban, u stanju' (G_6), a potvrđen je i jedan staroslavenizam: *inokosni* 'pojedinačan, sam' (U_7). Naposljetku moramo primijetiti zamjetan izostanak germanizama u našem korpusu.

No, zato leksema srpskog jezika ima iznimno mnogo u općemu leksiku, odabrali smo reprezentativne: *saobraziti*, *obuhvatati*, *aktuelno*, *uslov* (G_7), *stamparski*, *navredni*, *bašta*, *jeste*, *savremen*, *sinhroniziran*, *mašinski*, *uporediti*, *penzioner* (I_5), *nadleštvo*, *savladiivanje*, *učestvovati*, *odsustvo* (Z_{31}), *preduzeti*, *naučni* (Zp_6), *obezbijediti*, *kurs* (G_6), *obdanište*, *stepen* (U_6), *podesan*, *desiti*, *fiskulturni*, *takmičenje*, *raspust* (Z_{38}), *saobraćaj*, *tabla* (Z_{36}), *povraćaj*, *snabdijevanje*, *cjelokupnost* (U_7), *postepeno* (G_8), *tačka* (Z_{33}).

Forsira se srpsko nazivlje u vojsci i administraciji, poput: *oficir*, *milicionar*, *milicija* (Z_{38}), *milicijski* (I_5), *komandiranje*, *sekretar* (U_7), *Komitet* (Z_{31}), *armija* (G_8), a mjestimice se rabe prilagođeni internacionalni nazivi za mjesece, *koncem februara* (G_6), *18. januara*; *20. juna* (G_7) itd.

Riječi iz srpskoga jezika iznimno su česte u službenim dokumentima: zakonima, ustavima, zapisnicima, izvješćima i sl., dok autori gospodarskih udžbenika i priručnika te poslovnih pisama za njima posežu u nešto manjoj mjeri.

Nimalo ne čudi postojanje velikoga broja složenica kao proizvoda svoga vremena, no u Ustavu iz 1974. njima je gotovo zagušen tekst, pa tako društveno-ekonomski mogu biti: *položaj*, *nejednakosti*, *sistem*, *odnosi*, *napredak*, *razvoj*, *razlike*, *uređenje* i *prava* (U_7), a društveno-političke su: *organizacije*, *djelatnost*, *zajednica*, *aktivnosti* i *odlučivanje* (U_7). Nadalje, nalazimo još i *moralno-političku podobnost*, *monetarno-kreditnu politiku*, *društveno-političke radnike*, *političko-izvršne organe* (U_7) itd.

1. OSTVARENJA I REZULTATI POSLOVANJA DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE U SVIM VRSTAMA OSIGURANJA U 1993. GODINI

1.1. Zbrojni rezultati djelatnosti društava za osiguranje u 1993. godini

Globalna ostvarenja temeljnih pokazatelja poslovanja djelatnosti svih 11 društava za osiguranje u Republici Hrvatskoj u 1993. godinu u odnosu na prethodnu godinu iskazana u 000 HRD su slijedeća:

	1992.	1993.	u 000 HRD Index
1) Fakturirana premija	119.540.771	1.654.201.204	1383,8
2) Naplaćena tehnička premija	75.950.528	1.055.506.778	1389,7
3) Isplaćene štete	70.401.150	911.389.615	1294,6
Odnos (3:2)	92,7	86,3	

Index porasta premije osiguranja niži je od prosječnog indexa rasta cijena na malo u 1993.g. koji iznosi prema priopćenjima Državnog zavoda za statistiku 1617,5 i rasta troškova života od 1586,3.

Podaci za 1992. godinu preneseni su iz Izvješća HUO za 1992. godinu.

Navedena ostvarenja u HRD preračunata u vrijednost DEM po prosječnom dnevnom tečaju NB Hrvatske u 1992. i 1993. godini daju približnu vrijednost izraženu u toj valuti kao i realniji prikaz porasta:

	1992.	1993.	u DEM Index
1) Fakturirana premija u DEM	703.200.000	767.300.000	109,1
2) Naplaćena premija u DEM	446.700.000	489.600.000	109,6
3) Isplaćene štete u DEM	414.100.000	422.700.000	102,1

Iz gore navedenog izlazi da je ukupna premija u 1993. veća za 9,1 % nego prethodne godine, a naplaćena tehnička premija, zbog bolje naplate premije, povećana je za 9,6 %. Porast vrijednosti isplaćenih šteta manji je od rasta premije što se odražava i na boljim poslovnim rezultatima u cjelini.

Izvješće o djelatnosti društava za osiguranje i reosiguranje u Republici Hrvatskoj u 1993. godini, str. 5, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 1994.

U razdoblju samostalne Hrvatske leksema koje bismo danas nazvali srbizmima nema mnogo: *nedozvoljeno* (G_9), *oblast* (G_{10}), *štaviše*, *ispoljavati*, *sinhroniziran* (G_{11}), *sedmica* 'tjedan' (G_{12}), *zanemarljivo* (G_{13}), *dovoljeno* (Z_{44}), no zato su internacionalizmi zamjetno prisutni.

Korpus obiluje gospodarskim internacionalnim nazivljem, napose latinizmima: *privatnik* 'samozaposleni' (G_{10}), *cedent* 'vjerovnik', *premija* 'nagrada', *fakturirati* 'izdati detaljan račun', *stagnacija* 'nenapredovanje poduzeća', *klauzula* 'dodatak ugovoru', *depozit* 'pohrana',

monetarni, 'novčani' (I_7), *aproksimirati* 'približno odrediti' (G_9), *transakcija* 'trgovački posao', *aproprijacija* 'prisvajanje', *konzumirati* 'potrošiti' (G_{13}) itd. Ostalih je posuđenica znatno manje, nešto galicizama: *bilanca* 'stanje imovine poduzeća', *rentni* 'koji donosi dobitak' (I_7), *resurs* 'zaliha, izvor' (G_{12}), *varijabla* 'promjenjiva vrijednost' (G_9) te anglizama: *input* 'ulazno stanje računa' (G_9), *output* 'izlazno stanje računa' (G_{12}) i grecizama: *makroekonomski* 'koji se tiče gospodarenja velikih razmjera', *ekonometrijski* 'koji se tiče znanosti koja je spoj ekonomske teorije, matematičke ekonomije i metoda statističke analize' (G_9), a nalazimo i talijanizam: *saldo* 'razlika između dugovanja i potraživanja' (G_9) te germanizam: *šticung* 'ustupanje deviza uz višu cijenu od službenoga tečaja'.

Izuzev gospodarskih internacionalizama u korpusu je moguće naći i zamašnu količinu internacionalnoga diplomatsko-političkoga nazivlja, ponajprije latinskoga podrijetla, kakvi su primjerice: *imunitet* 'izuzimanje osobe na političkome položaju od zakona i propisa', *mandat* 'ovlaštenje saborskoga zastupnika da zastupa interese birača', *diplomatski* 'koji se tiče poslova izaslanika u stranoj državi' (U_8), *sukcesija* 'nasljeđivanje' (U_9), *reintegracija* 'ponovno spajanje (teritorija)', *bilateralan* 'obostran' (D_{11}), *delegiranje* 'povjeravanje dužnosti' (G_{12}), *teritorij* 'prostor omeđen granicama', *secesija* 'političko odcjepljenje' (D_{12}), *ekspanzionistički* 'koji se tiče širenja nauštrb tuđega teritorija' (D_6) i tek nekoliko grecizama: *demokratski* 'koji se tiče vladavine naroda' (U_9), *strategijski* 'koji se tiče (političke) taktike' (D_{12}), *autonomija* 'samouprava' (U_8) i galicizama: *suverenitet* 'vrhovna prava' (U_9), *amandman* 'dodatak zakonu' (D_{13}).

Očekivano, u leksiku su prisutni i pravni latinizmi: *jurisdikcija* 'sudska nadležnost' (U_8), *kazuistički* 'koji se tiče razmatranja pojedinih pravnih slučajeva' (G_{12}), a potvrđen je i galicizam: *dosje* 'svi spisi koji se tiču kojeg slučaja ili

osobe' (G_{12}). Nalazimo i dvorječne nazive, kombinacije strane i hrvatske riječi, poput latinsko-hrvatskih sintagmi: *meritorna dobra* 'bitna, glavna dobra', *demeritorna dobra* 'sporedna dobra', (I_7) te *vlasnički titulus* 'osnova vlasništva nad čime' (G_{13}) ili njemačko-hrvatskoga dvorječnog pojma *almendna dobra* 'za-jednička dobra' (I_7) itd.

U općemu leksiku, opet, prevladavaju latinizmi, među kojima smo izdvojili primjere: *benevolentan* 'dobrohotan', *instruktaža* 'podučavanje' (G_{12}), *adaptacija* 'prilagođavanje' (D_9), *diskriminacija* 'ograničenje prava' (M_5), *prospekt* 'napredak' (D_{10}), *konsideracija* 'razmatranje', *pregnantan* 'sažet' (G_{13}), *fungirati*, 'djelovati', *agregiranje* 'gomilanje' (G_9), *kompromis* 'negodbeni' (D_{13}), *kondicija* 'uvjet' (I_7), *terminiranje* 'određivanje roka' (G_{11}). Izuzev latinskih riječi nalazimo i galicizme: *garancijski* 'jamstveni' (I_7), *nivo* 'razina' (G_{11}), *ekspertiza* 'stručno rješavanje nekoga problema' (G_{12}), *deblokiranje* 'oslobođenje od opsade' (D_{12}) te grecizme: *stohastički* 'koji se tiče pogađanja točnosti, vjerojatnosti', *parametar* 'veličina o kojoj što ovisi', *endogen* 'koji je unutrašnjega podrijetla', *egzogen* 'koji je vanjskoga podrijetla' (G_9), *dinamika* 'djelovanje sila' (I_7) i sl.

Kontaktne sinonimi

U drugoj polovici 20. stoljeća ne nalazimo mnogo kontaktnih sinonima. Možemo pretpostaviti da je to rezultat formiranoga nazivlja velikoga broja struka. Vjerojatno bi se više njih našlo u dokumentima koji se tiču računalstva i novih tehnologija, no oni nisu ušli u korpus dokumenata napisanih administrativno-poslovnim stilom.

Zanimljiv je primjer: *bilanci (računu)* i *računu (bilanca)* (I_7), svojevrsan dvosmjerni kontaktni sinonim u kojemu je riječ u zagradi dodatno, a ne nužno pojašnjenje.

Izdvojenu skupinu čini nekoliko kontaktnih sinonima s uglavnom latinskim pojašnjenjem

njihova su konzuma isključene. U nekom stanu može stanovati onaj tko je spreman platiti traženu stanarinu, pa kad to učini, nitko drugi ne može koristiti taj stan, dakle svi ostali, osim stanara koji je platio stanarinu, isključeni su od korištenja tog stana.

b) Rivalitet (nekompatibilnost)

Korištenje privatnih dobara temelji se na principu rivaliteta. Podstanar u stanu za glavnog stanara predstavlja suženje odnosno smanjenje koristi, jer više ne stanuje sam i njegova je privatnost više ili manje ograničena. Još je pregnantiji primjer rivaliteta koji postoji kod korištenja privatnog dobra, korištenje živežnih namirnica. Jednu jabuku može – naravno, pojesti samo jedna osoba (a ne nakon nje još jedna).

Objekte karakteristike privatnog dobra posljedično dovode do toga da se pojedinac mora izjasniti, on mora izraziti svoje preferencije želi li na tržištu doći do nekog dobra koje želi koristiti. To drugim riječima znači da mora dati na znanje koju cijenu je spreman za to dobro platiti. Odnos između subjekta koji nudi i subjekta koji traži određeno dobro nastaje na način, da se oni (direktno) susreću na tržištu, i pritom nije potrebno posredovanje države. Doduše, uloga države u tim je transakcijama potrebna, ali samo u smislu pravne države, koja definira, dodjeljuje i osigurava korištenje prava.

Ona privatna dobra kod čijeg je korištenja od strane jednih subjekata istovremeno isključena mogućnost njihova korištenja od strane drugih subjekata predstavljaju ekstremni slučaj čisto privatnih dobara ili tzv. individualnih dobara, iako jedva da i ima privatnih dobara s kojima nisu povezani neki eksternaliteti,⁴ dakle (pozitivni ili negativni) efekti koji se odnose i na druge subjekte.

3.2. Javna dobra

A) Nasuprot privatnim dobrima stoje javna dobra, pojam kojih nije jednoznačan, te pojedini njihov oblik ovisi o karakteristikama koje su uz njih vezane. Ekstremni slučaj javnih dobara predstavljaju čista javna dobra ili kolektivna javna dobra, kod kojih se radi o graničnom slučaju privatnih dobara s komponentom individualnog dobra jednakom nula, ali kod kojih postoje eksternaliteti. Drugim riječima, čisto javnog dobro može se koristiti kolektivno, što znači, da ga istovremeno mogu koristiti razni subjekti, odnosno korištenje tog dobra od strane jednih subjekata omogućuje, tj. ne isključuje mogućnost korištenja tog dobra i od strane drugog subjekta. Ovo dobro u svojoj ukupnosti svima stoji na raspolaganju jednako, tako da uporaba tog dobra od strane dodatnih konzumenata ne uzrokuje oportunitetne troškove (oni su jednaki nula). Ova karakteristika javnog dobra naziva se kompatibilnošću odnosno non-rivalitetom u upotrebi javnog dobra.

⁴ Eksternalitetima (spillovers) se nazivaju oni učinci (prednosti ili nedostaci) koji za jedan subjekt proizlaze iz aktivnosti (proizvodnja ili potrošnja) drugog, a nisu rezultat djelovanja mehanizma cijena.

Barbara Jelčić, *Javno dobro*, poglavlje u knjizi *Javne financije*, str. 291, Informator, Zagreb, 1997.

u zagradi ili bez nje, što pokazuju primjeri: *Osobna (lična, individualna) potrošnja* (G_8), *područje (intervalu)*; *pridružuje (asignira)*; *granični (marginalni) kapitalni koeficijent*; *procijenitelj – estimator* (G_9), uz jednu iznimku grčkog parnjaka u zagradi: *područja (zone)* (G_{10}).

U nekim djelima gospodarske tematike česti su kontaktni sinonimi u kojima nakon hrvatskoga naziva slijedi engleski u zagrada, neprilagođen, zapisan kao u jeziku izvorniku: *vremenski razmak (time lag)*; *najbolji linearni*

nepristrani procjenitelj (*Best Linear Unbiased Estimator*); svojstvo dovoljnosti (*sufficiency*); „di-jagram rasipanja” (*scatter diagram*) (G_9), *eks-ternaliteti* (*spillovers*); kolektivni konzum (*joint konsumption*) (G_{13}). Riječ je o ekonomskim terminima prevedenima s engleskoga na hrvatski pa se u zagradi navodi izvornik. Zanimljiv je primjer *posebni entity*, *posebna pravna osoba* (G_{10}), mješavina hrvatskoga i engleskoga jezika i u „engleskome” segmentu kontaktnoga sinonima.

U korpusu administrativno-poslovnih tekstova 20. stoljeća moguće je pronaći i kontaktne sinonime na više jezika, primjerice: *naplatna dobra* (*Mautgüter, Toll goods*) (G_{13}),

Kontaktne sinonime „vozači bez karte” (*free rider, Schwarzfaher, Trittbrettfaher*) (G_{13}) donosi čak tri istoznačnice (ili sličnoznačnice) u zgradama, jednu na engleskome i dvije na njemačkome. Ipak, čini se da bi bolji hrvatski prijevod bio *putnici bez karte*.

Administrativizmi

Druga polovica 20. stoljeća obiluje administrativizmima, zamjenskim riječima, pridjevima i zamjenicama, čija je svrha izbjegavanje višekratnoga imenovanja predmeta govorenja. Čest je pridjev *prednji/a/o*, npr. *o primjeni odgojne mjere iz prednjeg stava* (Z_{38}), *koje se u smislu prednjeg stava ne smatraju objektom* (Z_{33}), potom *prethodni/a/o*, npr. *na koju je primijenjena mjera iz prethodnog člana* (Z_{38}), *ukoliko za to postoji rok po prethodnom članu* (Z_{31}), *uz podatke iz prethodnog stavka* (Z_{43}), zatim *isti/a/o*, npr. *razriješi dužnosti potpredsjednika istog suda* (Z_{p5}), *Na istoj gradnji bio je tada zaposlen veći broj radnika* (P_9), *zahtjev za zaštitom iste sorte* (Z_{44}), pa *dotični/a/o*, npr. *organizirala je dotična komisija; zadatka vezanih za razvoj dotičnog mjesta* (I_5), *svaki posao koji je pomoćnik kroz dotično vrijeme radio* (P_{12}), *sva tri zastupnika dotične županije* (Z_{43}). Također su česte potvrde pridjeva *odnosni/a/o*, npr. *u suradnji s upravama*

odnosnih poduzeća (Z_{31}), *koja bi mu za odnosno razdoblje bila određena* (Z_{37}), te *rečeni/a/o*, npr. *koji su kroz rečeno razdoblje (...) svaki dan radili sa mnom* (P_{12}), *primilo i dopis od rečenog Povjesnog društva* (Z_{p6}), a potvrđen je i *gornji/a/o*, *O gornjoj mojoj tvrdnji* (P_{12}), *u skladu s gornjim zahtjevima* (Z_{35}).

Zanimljiv je Ustav SRH iz 1974. U njemu gotovo svaki odlomak započinje spominjanjem predmeta o kojemu će u odlomku biti riječi, a na njegovu se kraju problematika recapitulira tako da se uz predmet dodaje pokazna zamjenica *taj/a/o*, npr. *Planovi i programi rada i razvoja (...) odlučuju o donošenju tih planova i programa; drugih oblika privatizacije tih sredstava* (U_7).

Naposlijetku, učestao administrativizam je i glagolski pridjev trpni *naveden/a/o*, katkad u kombinaciji s mjesnim prilogom *gore*, kako se vidi iz potvrda: *od navedenih nekretnina* (P_{11}), *Iz gore navedenih razloga SIZ nije bio u mogućnosti utrošiti više sredstava* (I_6), *Pobijam gore navedenu optužnicu* (P_{12}).

Pridjevi mogu biti i poimeničeni, primjerice *isti/a/o*, kako je u potvdama: *o tome sastaviti zapisnik i isti odmah uputiti nadležnoj upravi* (Z_{30}), *a o istima je raspravljao i Plenum Općinskog odbora* (I_5), *15 dana od dana primitka pismenog otpravka istog* (P_{13}), te *gornji/a/o*, što vidimo iz primjera: *To može posvjedočiti osim gornjih i Cukon Vitomir* (P_9) i sl. Također, poimeničeni mogu biti i glagolski pridjevi trpni, kao *imenovan/a/o*, npr. *Imenovana je prilikom svog odlaska iz Belišća (...) imala (...) svoje lične stvari* (P_{10}), zatim *naveden/a/o*, opet u kombinaciji s mjesnim prilogom *gore*, npr. *Iz gore navedenog izlazi* (I_7), a nalazimo i nekoliko potvrda poimeničenja zamjenice *ovaj/a/o*, npr. *ako ova više ne postoji* (Z_{46}), *među dopisnim i počasnim članovima ovih nije bilo* (Z_{p6}).

Konačno, ima i primjera suživota dvaju administrativizama u svega nekoliko riječi u jednoj rečenici, kao što čitamo u primjeru:

dozvoliti da se na dotičnom fakultetu u odnosnoj godini kurs ne drži (Z₃₁).

Stilska sredstva

Premda ne možemo reći da korpus administrativno-poslovnih tekstova druge polovice 20. stoljeća obiluje stilskim sredstvima, u njemu nalazimo nekoliko metafora: *polaze račun o svom radu* (U₆), *Ideju nacionalizacije zemlje rađa buržoaski sistem* (G₇), *djelo meni prišiveno* (P₁₂), *Zato je prvi problem o koji se spotičemo* (G₉), *za greške se mora plaćati* (G₁₂), *kako su srpski pobunjenici u svakom trenutku zob koju im ponudi međunarodna zajednica spremni iskoristiti* (D₁₂), metonimije: *kretanja i dodira s ostalim svijetom* (Z₃₈), *umjesto nekadašnjeg izraza „personal”, svijet se uglavnom odlučio za „ljudske potencijale”* (G₁₂), alegoriju: *koji su prisiljeni brod gospodarstva voditi kroz burne valove neobično teških uvjeta (a brod im nije potonuo!!)* (G₁₂) te litotu: *da nekriv dodjem na optuženičku klupu* (P₁₂).

U tekstovima nalazimo i nekoliko fraza: *već nam je išao i na ruku* (P₉), *koji stoje iza državnog puča* (D₈), *razumijevanje za politiku zobi i biča* (D₁₂), *ne stavlja na javna zvona svoje preferencije* (G₁₃), potom pleonazama: *najidealniji način* (G₆), *mali poslić* (P₉), *trećinu prostranstva širine* (U₇), *uređuje način i postupak zaštite sorti* (Z₄₄), čak i jedan eufemizam: *otpratile je dne 13. II. 1950. na vječni počinak premnulog člana* (Zp₆).

Korpus administrativno-poslovnih tekstova druge polovice 20. stoljeća nije lišen ni

krilatičkih formulacija. Zanimljiv je slogan iz Ustava SRH iz 1974., *Svatko prema sposobnostima – svakome prema njegovu radu* (U₇), geslo koje je iz Saint Simonova učenja oblikovao njegov učenik Bazard. U tekstu o zadrugarstvu na selu parole ilustriraju podmetanja „neprijatelja”: *tko uđe u zadrugu odrekao se Hrista; u zadrugama je glad i komuna u svemu, pa i u odnosu na žene* (G₆).

Ostala stilogena sredstva

Stilogena je i uporaba komparativa pridjeva blizak umjesto pridjeva detaljan ili iscrpan i sl. u potvrdi: *Blíže odredbe o načinu koji se korisnicima dodjeljuju sredstva Fondu propisuju se pravilima Fonda* (Z₃₄).

Uporabom povratno-posvojne zamjenice umjesto odgovarajućega pridjeva, npr. *primarni* ili *osnovni* u sljedećem je primjeru iz Ugovora o socijalnom osiguranju samostalnih debatnih stenografa (1971.) stil bliži razgovornomu nego administrativno-poslovnomu: *Kao svoj posao, u smislu člana 32. stavak 1 Osnovnog zakona o invalidskom osiguranju i ovog ugovora smatraju se poslovi koje osiguranik obavlja u okviru svoje djelatnosti samostalnog debatnog stenografa* (Z₃₇). Isti učinak postižu posvojna zamjenica u prvome primjeru koji slijedi te povratno-posvojna u drugome, oba zabilježena u *Zapisniku redovite glavne godišnje skupštine Numismatičkog društva* (1950.): *Ostavite numismatičare njihovim parama; za ispunjenja svojih željica za tim starim parama* (Zp₆).

5. Zaključak

Početak 20. stoljeća logičan je nastavak jezikoslovnih zbivanja u stoljeću koje mu je prethodilo. Pravopisna i jezična koncepcija hrvatskih vukovaca naposljetku je odnijela pobjedu što se jasno vidi u tekstovima s početka stoljeća. Pored uporabe fonološkoga pravopisa u prvim se desetljećima tekstovi pišu i morfološkim pravopisom. U vrijeme Kraljevstva / Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije politički se djelovalo na izjednačavanje pravopisa, kodifikaciju jedinstvenoga jezika te izradu zajedničke terminologije. Izvanjezična se stvarnost osobito snažno odražavala na jezik početkom 1930-ih kad je postalo jasno da se mora pružiti učinkovitiji otpor političkim nastojanjima oko ujednačavanja srpskoga standardnog jezika i hrvatskoga standardnog jezika. Kad je 1939. od dotadašnjih Savske i Primorske banovine stvorena Banovina Hrvatska, donesena je i *Uredba o Banovini Hrvatskoj* pod čije su ovlasti potpali: poljoprivreda, trgovina, industrija, šume, rudnici, građevine, socijalna politika i zdravstvo, tjelesni odgoj, prosvjeta i unutarnja uprava. Od tada se u jeziku upravnih spisa, koji su dijelom korpusa administrativno-poslovnoga jezika, primjećuje otklon od unitarističkih nastojanja. Tako je u manjoj mjeri opstalo pravopisno ujednačavanje dvaju jezika, dok se niveliranje u nešto većem opsegu osjetilo u području morfologije i sintakse.

Značajka je slovopisa administrativno-poslovnih tekstova do 1945. godine mjestimično zapisivanje fonema /*ǝ*/ dvoslovom <dj> i, rjeđe, dvoslovom <gj> te zapisivanje i(j)ekavskoga odraza jata dvoslovom <ie> do 1918. godine i od 1941. do 1945. Pravopis ovoga korpusa odlikuje zapisivanje negacije zajedno s glagolom na početku stoljeća, dok se zaniijekani prezent glagola *htjeti* katkad piše rastavljeno. Složeni se prilozi uglavnom pišu rastavljeno, kao i

složenice, a u odnosu na današnje stanje prisutne su brojne razlike u pisanju kratica, velikoga slova te u sklonidbi imena.

Na planu fonologije spomenimo da je odraz jata u većini tekstova ijekavski. Zanimljivi su primjeri pisanja suglasnika *d* ispred *c*, *č*, *ć*, *s*, *š* u tekstovima koje datiramo 1930-im godinama. Do 1918. godine može se naći primjera nebilježenja jednačenja po zvučnosti, po mjestu tvorbe i ispadanja suglasnika, dok morfonološki pravopis, koji je za NDH bio na snazi, pretpostavlja njihovo nezapisivanje pa su oni pravilo, a ne iznimka kao na početku stoljeća.

Od morfoloških značajki u razdoblju monarhističke Jugoslavije ističemo potvrde glagolskih pridjeva trpnih od glagola čiji infinitiv završava nastavkom *-ovati*, zamjetan broj pridjeva na *-ioni*, sklonidbu imenica muškoga roda po paradigmi za ženski rod te prevlast sufiksa *-lac* za vršitelja radnje dok je od 1941. do 1945. češći sufiks *-telj*. Tijekom cijele prve polovice stoljeća nalazimo primjere tvorbe prezenta prema vrsti kojoj glagol ne pripada.

Neke su sintaktičke značajke administrativno-poslovnih tekstova od 1901. do 1945. godine: nedosljedna distribucija određenih i neodređenih pridjeva, česti predikatni instrumental, mjestimična uporaba posvojnoga genitiva umjesto posvojnoga pridjeva, dopune glagolima koje ne postoje u stilski neobilježenoj uporabi u suvremenome hrvatskom jeziku te prijedložne, pasivne i ine sintaktičke konstrukcije.

Kad je riječ o nazivlju i leksiku, koji su vlasti silno nastojale unificirati, dakako na štetu hrvatskoga standardnog jezika, primjetno je da su se u uporabu vratile zapostavljene hrvatske riječi. U vrijeme Nezavisne Države Hrvatske nastojalo se što više odmaknuti od uzusa srpskoga jezika na svim jezičnim razinama, a posebice je forsirana nova, razlikovna terminologija. Stil

administrativno-poslovnih tekstova do 1945. odlikuju kontakti sinonimi, koji su česti u doba NDH kad je strani naziv redovito bio u zagradi kao dodatno pojašnjenje. Druga je važna odlika stila ovih tekstova brojnost administrativizama, pridjeva i zamjenica kojima se izbjegava višestruko imenovanje već spomenutoga subjekta ili objekta. Pored toga u tekstovima se nalaze i stilska sredstva, poslovice i frazemi, a iznimno su rijetki primjeri iz zakona.

U razdoblju od 1945. do 2000. zanimljiva je pravopisna značajka rastavljeno pisanje zanijekanoga prezenta glagola *htjeti*, sukladno ponovljenim izdanjima Boranićeva pravopisa, a složenice i polysloženice se pišu vrlo nedosljedno sve do 1990-ih. Obilježja su fonološke razine tekstova druge polovice stoljeća: većinom ijekavski odraz jata, mjestimična obezvučenja suglasnika *d* ispred *c*, *č*, *ć*, *s*, *š* (uglavnom tijekom šestoga desetljeća 20. stoljeća) te rijetke potvrde pisanja <je> iza pokrivenoga *r* i alternacije suglasničkih skupina.

Od morfoloških značajki tekstova od 1945. do kraja 20. stoljeća valja istaknuti: tvorbu prezenta glagola prema vrsti kojoj glagol ne pripada, glagolske pridjeve trpne od glagola čiji infinitiv završava nastavkom *-ovati*, sklonidbu zamjenica za 3. lice po imeničnoj i pridjevnoj sklonidbi, nevelik broj potvrda navezaka u zamjenično-pridjevnoj sklonidbi, imenice koje se sklanjaju po *a*-sklonidbi i *e*-sklonidbi te prevlast sufiksa *-lac* za vršitelja radnje do 1990-ih, a sufiksa *-telj* potkraj stoljeća.

Sintaksu ovoga korpusa odlikuju: slavenski genitiv, uporaba posvojnoga genitiva umjesto posvojnoga pridjeva, dekomponirani predikat, česte pasivne rečenice te prijedložne, pasivne i druge sintaktičke konstrukcije.

U razdoblju druge Jugoslavije jasno se očituje sve jači val infiltracije srpskih leksema u hrvatski standardni jezik sve do 1967. kad je nastupilo razdoblje snažnijega suprotstavljanja navedenom. Administrativno-poslovni tekstovi u samostalnoj Republici Hrvatskoj lišeni su srbizama na svim jezičnim razinama, a naglasak je stavljen na leksičku razlikovnost prema srpskome. U gospodarskim su djelima česti kontakti sinonimi, posebice potkraj stoljeća, a strana je riječ u njima nerijetko zapisana izvornom grafijom. Također ima mnogo administrativizama, a prisutna su i razna stilska sredstva, poslovice, frazemi i parole.

Kad je riječ o razlikama u potkorpusima administrativno-poslovnih tekstova 20. stoljeća, razvidno je da je korespondencija bogat izvor odstupanja od standardnoga pisanja odraza jata kao i sintaktičkih različitosti dok su gospodarski priručnici najbogatije vrelo posuđenica i nazivlja. U prvoj su polovici stoljeća zakonski tekstovi najznačajniji izvor srbizama, a potkraj stoljeća u njima su zaživjele novotvorenice i zaboravljene hrvatske riječi. Ipak, sumarno govoreći, u administrativno-poslovnim tekstovima 20. stoljeća zaživjele su gotovo sve značajke današnjega administrativno-poslovnoga funkcionalnog stila.

Izvori

Ustavi i državotvorne odluke

- Pravilnik „Narodnog Vijeća” za Slovence, Hrvate i Srbe u Zagrebu.* 1918. – HR-HDA-124 Narodno vijeće SHS. = U₁
- Odluka o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj.* 1943.
<http://muzejavnoj.ba/virtuelna-tura/sala/hrvatska-3/> (pristup 23. 9. 2017.) = U₂
- Odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a o vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu Jugoslavije i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije kao privremenim organima vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji za vrijeme Narodno-oslobodilačkog rata.* 1943. – *Drugo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.* [Bez mjesta.]: Izdanje AVNOJA. = U₃
- Odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a o oduzimanju prava zakonite vlade Jugoslavije takozvanoj Jugoslavenskoj vladi u inostranstvu i o zabrani povratka u zemlju kralju Petru II. Karađorđeviću.* 1943. – Isto. = U₄
- Odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu.* 1943. – Isto. = U₅
- Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije.* 1946. – *Službeni list*, 10/1946. = U₆
- Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (s Ustavnim zakonom za provođenje Ustava SRH).* 1974. – *Narodne novine*, 8/1974. = U₇
- Ustav Republike Hrvatske.* 1990. – *Narodne novine*, 56/1990.
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_56_1092.html (pristup 19. 8. 2017.) = U₈
- Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske.* 1991. – *Narodne novine*, 31/1991.
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991_06_31_875.html (pristup 19. 8. 2017.) = U₉

Zakoni, uredbe, naredbe i pravilnici

- Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih.* 1902. – *Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.* Godina 1902. Zagreb. Br. 15 = Z₁
- Zakon o vjeroispovjednim odnosima.* 1906. – *Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.* Godina 1906. Zagreb. Br. 8 = Z₂
- Zakon o izbornom redu za sabor [!] kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.* 1910. – *Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.* Godina 1910. Zagreb. Br. 41 = Z₃
- Zakon o priznanju islamske vjeroispovijesti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.* 1916. – *Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.* Godina 1916. Komad X. Zagreb. Br. 45 = Z₄
- Naredba sa zakonskom snagom o otuđivanju i poslovanju privrednih poduzeća.* 1940. – *Uredbe o Banovini Hrvatskoj.* IV. svezak. Beograd. = Z₅
- Naplata taksa na području Banovine Hrvatske.* 1940. – Isto. = Z₆
- Provedbena naredba Poglavnikova povjerenika za unutarnje poslove k zakonu o prisezi vjernosti Državi Hrvatskoj.* – *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske.* Godina 1941. I., Svezak I. – XII., Broj 1. – 1258.
- Ur. dr. Josip Junašević, dr. Miroslav Šantek. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja. Br. 4 = Z₇
- Zakonska odredba o imovini Sokola bivše Kraljevine Jugoslavije.* 1941. – Isto, br. 42 = Z₈
- Provedbena naredba o obradivanju zemljišta.* 1941. – Isto, br. 67 = Z₉
- Zakonska odredba o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske.* 1941. – Isto, br. 286 = Z₁₀
- Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu.* 1941. – Isto, br. 290 = Z₁₁
- Zakonska odredba o Hrvatskoj akademii znanosti i umjetnosti.* 1941. – Isto, br. 363 = Z₁₂

- Zakonska odredba o održavanju tečajeva za nepismene u vojsci.* 1941. – Isto, br. 454 = Z₁₃
- Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu.* 1941. – Isto, br. 531 = Z₁₄
- Pravila Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.* 1941. – Isto, br. 654 = Z₁₅
- Odredbe za propisivanje, izdavanje i naplaćivanje liekova.* 1941. – Isto, br. 730 = Z₁₆
- Poglavnikova odredba o pomilovanju.* 1941. – Isto, br. 853 = Z₁₇
- Zakonska odredba o zajednici za mljekarstvo.* 1941. – Isto, br. 953 = Z₁₈
- Provedbena naredba zakonskoj odredbi o plaćanju poštanskih, brojavnih i brzoglasnih pristojbi.* 1941. – Isto, br. 1179 = Z₁₉
- Zakonska odredba o osnutku reda i kolažne krune kralja Zvonimira.* 1941. – Isto, br. 1232 = Z₂₀
- Naredba o stavljanju ovčje vune i kožarske kozje dlake (kostrieti) pod odsvojnu zabranu. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske. Godina 1942. II., Svezak I. – XXXVII., Broj 1. – 1427.*
- Ur. dr. Josip Junašević, dr. Matija Belić. Zagreb: Državno vijeće. Br. 405 = Z₂₁
- [Poglavnikova odredba kojom daruje kuće dvojici radnika s mnogo djece]. 1942. – Isto, br. 562 = Z₂₂
- Ustav Hrvatske pravoslavne crkve.* 1942. – Isto, br. 659 = Z₂₃
- Propisnik o zadaći, ustrojstvu, radu i smjernicama „Ustaše” – Hrvatskog oslobodilačkog pokreta.* 1942. – Isto, br. 950 = Z₂₄
- Naredba ministarstva državne riznice od 15. svibnja 1943. br. 5153-3-1943 k zakonskoj odredbi o izvanrednom porezu na ratne dobitke. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske. Godina 1943. III., Svezak I. – XXXVI., Broj 1. – 972. Uredili dr. Josip Junašević, dr. Matija Belić. Zagreb: Državno vijeće. Br. 415 = Z₂₅*
- Odredba o usklađenju tvrdki odnosno imena poduzeća, društava i ustanova s propisima o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske. Godina 1944. IV. Zagreb: Državno vijeće. Br. 532 = Z₂₆*
- Zakonska odredba o kazalištima.* 1944. – Isto, br. 721 = Z₂₇
- Zakonska odredba o pravima obvezanika obće narodne obrane i o podporama njihovih obitelji. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske. Godina 1945. V. Zagreb: Državno vijeće. Br. 62 = Z₂₈*
- Zakonska odredba o izključivom pravu snimanja za slikopisne tjednike i o izključivom pravu izradbe i razpačavanja slikopisnih tjednika.* 1945. – Isto, br. 63 = Z₂₉
- Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju.* 1945. – *Službeni list*, 36/1945. = Z₃₀
- Pravilnik o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu.* 1949. – *Narodne novine*, 21/1949. = Z₃₁
- Naredba o otkupu i prevozu vina i rakije od strane lokalnih ugostiteljskih poduzeća.* 1949. – *Službeni list*, 24/1949. = Z₃₂
- Zakon o uvjetima za izgradnju stambenih zgrada i gospodarskih objekata na selu.* 1961. – *Narodne novine*, 45/1961. = Z₃₃
- Zakon o fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti.* 1961. – *Narodne novine*, 46/1961. = Z₃₄
- Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.* 1967. – *Telegram*, VIII, br. 358. = Z₃₅
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji prijevoza u cestovnom saobraćaju.* 1968. – *Narodne novine*, 42/1968. = Z₃₆
- Ugovor o socijalnom osiguranju samostalnih debatnih stenografa.* 1971. – *Narodne novine*, 22/1971. = Z₃₇
- Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija.* 1974. – *Narodne novine*, 21/1974. = Z₃₈
- Zakon o dokazivanju stečene školske spreme.* 1976. – *Narodne novine*, 27/1976. = Z₃₉
- Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana.* 1982. – *Narodne novine*, 7/1982. = Z₄₀
- Zakon o Nacionalnom parku i spomen području Brioni.* 1983. – *Narodne novine*, 46/1983. = Z₄₁
- Pravilnik o mjerama zaštite od požara pri izvođenju radova zavarivanja, rezanja, lemljenja i srodnih tehnika rada.* 1988. – *Narodne novine*, 44/1988 = Z₄₂
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske.* 1993. – *Narodne novine*, 1/1993. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_01_1_3.html (pristup 9. 9. 2017.) = Z₄₃

Zakon o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja. 1997. – *Narodne novine*, 131/1997. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_12_131_1888.html (pristup 8. 9. 2017.) = Z₄₄

Međunarodni ugovori

Hrvatsko-njemački državni ugovor. – *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske.* Godina 1942. II., Svezak I. – XXXVII., Broj 1. – 1427. Ur. dr. Josip Junašević, dr. Matija Belić. Zagreb: Državno vijeće. Br. 816 = M₁

Ugovor o trgovini i plovidbi između Nezavisne Države Hrvatske i Republike Finske. – Isto, br. 1338 = M₂

Ugovor o izručbi između Nezavisne Države Hrvatske i Njemačkog Reicha. – *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske.* Godina 1943. III., Svezak I. – XXXVI., Broj 1. – 972. Uredili dr. Josip Junašević, dr. Matija Belić. Zagreb: Državno vijeće. Br. 571 = M₃

Uredba o ratifikaciji Sporazuma o kulturnoj suradnji između Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Vlade Australije. 1978. – *Službeni list SFRJ*, 2/1978. = M₄

Zakon o potvrđivanju Sporazuma o normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije. 1996. – *Narodne novine*, 10/1996. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/1996_09_10_66.html (pristup 20. 9. 2017.) = M₅

Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stole i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima. 1997. – *Narodne novine*, 3/1997. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/1997_02_3_19.html (pristup 20. 9. 2017.) = M₆

Diplomatski dokumenti

[Obraćanje poslanika Konzularno-gospodarskog odjela MVP-a NDH Poslanstvu u Sofiji u kojemu moli informaciju o dvojici brodarskih agenata na privremenome radu u Carigradu i Smirni.] 1941. – HR-HDA-233 Veleposlanstvo Nezavisne Države Hrvatske Sofija = D₁

[Tjedno izvješće poslanika veleposlanstva u Sofiji Vladimira Židovca Mladenu Lorkoviću.] 1942. – Isto. = D₂

[Izvješće izvanrednoga poslanika veleposlanstva u Sofiji Nikole Rušinovića Ministarstvu vanjskih poslova NDH.] 1944. – Isto. = D₃

[Kratka obavijest novinara u Sofiji Stipe Mosnera Ministarstvu vanjskih poslova u Zagrebu o osobi s inicijalima H. J.] 1944. – Isto. = D₄

[Poglavnikova čestitka papi Piju XII. za 7. godišnjicu papinske vlasti i popratna nota Županstva pri poglavniku Ministarstvu vanjskih poslova.] 1945. – Dedijer, Vladimir. 1987. *Vatikan i Jasenovac. Dokumenti.* Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad”. = D₅

[Pismo dr. Franje Tuđmana Momiru Bulatoviću.] 1991. – *Tuđmanov arhiv. Korespondencija predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana od 1990. do 1999. godine.* 1. knjiga. 2015. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatski institut za povijest. = D₆

[Pismo dr. Franje Tuđmana Hans-Dietrichu Genscheru.] 1991. – Isto. = D₇

[Pismo dr. Franje Tuđmana papi Ivanu Pavlu II.] 1991. – Isto. = D₈

[Pismo dr. Franje Tuđmana Helmutu Kohlu.] 1992. – Isto. 2. knjiga. = D₉

[Pismo dr. Franje Tuđmana Borisu Jeljcinu.] 1993. – Isto. 3. knjiga. = D₁₀

[Pismo dr. Franje Tuđmana Williamu Clintonu.] 1994. – Isto. 4. knjiga. = D₁₁

[Pismo dr. Franje Tuđmana Jacquesu Chiracu.] 1995. – Isto. 4. knjiga. = D₁₂

[Pismo dr. Franje Tuđmana Aliji Izetbegoviću.] 1997. – Isto. 5. knjiga. = D₁₃

[Pismo dr. Franje Tuđmana Francescu Cossigi.] 1999. – Isto. 6. knjiga. = D₁₄

Izvješća

- [Izvješće Josipa Cabasa, odjelnoga predstojnika Odjela za obrt, industriju i trgovinu, Banskoj vlasti.] 1940. – HR-HDA-163 Banovina Hrvatska. Odjel za obrt, industriju i trgovinu = I₁
- [Saopćenje glavnoga tajnika Predsjedništva vlade NDH upućeno Ministarstvu unutarnjih poslova.] 1942. – Dedijer, Vladimir. 1987. *Vatikan i Jasenovac. Dokumenti*. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad”. = I₂
- [Obraćanje Huga Kona i dr. Miroslava Šaloma Freibergera Glavnomu Ravnateljstvu za javni red i sigurnost.] 1943. – <http://shp.bizhat.com/Jasenovac.html> (pristup 2. 10. 2017.) = I₃
- [Obraćanje Huga Kona i dr. Miroslava Šaloma Freibergera zagrebačkomu Kaptolu.] 1943. – <http://shp.bizhat.com/Jasenovac.html> (pristup 2. 10. 2017.) = I₄
- Izvršaj Općinskog odbora o radu organizacije Socijalističkog saveza od IV – V konferencije*. 1964. *Velikogorički list*, br. 59. Velika Gorica. = I₅
- Izvršaj o ostvarivanju programa izgradnje objekata kirurških djelatnosti u Općoj bolnici Osijek za period I – XII 1988. god.* 1988. – *Izvršaj o poslovanju Samoupravne interesne zajednice zdravstva i zdravstvenog osiguranja radnika i poljoprivrednika*. Osijek: SIZ zdravstva i zdravstvenog osiguranja radnika i poljoprivrednika. = I₆
- Izvršje o djelatnosti društava za osiguranje i reosiguranje u Republici Hrvatskoj u 1993. godini*. 1994. Zagreb: Hrvatski ured za osiguranje. = I₇

Zapisnici

- [Izaslanik iz Budimpešte dostavlja zapisnik Predsjedništvu Narodnoga vijeća SHS.] 1918. – HR-HDA-124 Narodno vijeće SHS. = Zp₁
- Zapisnik šeste, izvanredne, sjednice upravnog [!] odbora JNU sekcije Zagreb*. 1935. <http://zagorka.net/zapisnik/zapisnici-hrvatskog-novinarskog-drustva/> (pristup 18. 8. 2017.) = Zp₂
- [Zapisnik sjednice Banskoga vijeća Savske banovine]. 1938. – *Zapisnik zasjedanja Banskog vijeća Savske Banovine*. = Zp₃
- Zapisnik godišnjeg sastanka Hrvatskog novinarskog društva*. 1944. – <http://zagorka.net/zapisnik/zapisnici-hrvatskog-novinarskog-drustva/> (pristup 18. 8. 2017.) = Zp₄
- Zapisnik druge redovne sjednice IV. redovnog zasjedanja Sabora NRH, održane 17. prosinca 1948. godine u Zagrebu – Narodne novine*, 9/1949. = Zp₅
- Zapisnik redovite glavne godišnje skupštine Numismatičkog društva*. 1950. = Zp₆

Gospodarski udžbenici i priručnici

- M. pl. P. [Pisačić, Mirko]. 1903. *Austro-Magjarija i naša ekonomska podređenost*. Zagreb: Tiskom prve hrvatske radničke tiskare. = G₁
- Bazala, Albert. 1915. *Etika i narodno gospodarstvo*. Zagreb: Odbor za pučka sveučilišna predavanja. = G₂
- Mirković, Mijo. 1937. *Seljački posjed u kapitalizmu*. – *Održanje seljačkog posjeda*. Zagreb: Hrvatska naklada. 20-31. = G₃
- Bičanić, Rudolf. 1938. *Uređenje valute i Hrvati*. – *Ekonomska podloga hrvatskog pitanja*. Zagreb: Vladko Maček. 32-37. = G₄
- Oeconomicus. 1944. *Kratko saopćenje o razvoju socializma*. – *Teorije društvenog gospodarstva*. Zagreb. [120]-135. = G₅

- Saili, Dragutin. 1949. *Provođenje odluka 2. plenuma CK KPJ o zadacima Partije na selu*. Mala ekonomska biblioteka. Br. 9. Zagreb: Naprijed. = G₆
- Bakarić, Vladimir. 1950. *Još o nacionalizaciji i prelaznim mjerama. – Problemi zemljišne rente u prelaznoj etapi*. Zagreb: Kultura. 51-61. = G₇
- Wertheimer-Baletić, Alica. 1976. *Proces potrošnje u socijalizmu. – Čalić, Dušan; Ćosić, Bogdan i dr. Politička ekonomija socijalizma*. Zagreb: Informator. 231-238. = G₈
- Babić, Mate. 1991. *Ekonomski modeli. – Mikroekonomska analiza*. III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine. 14-33. = G₉
- Gorenc, Vilim. 1992. *Poduzeće u privatnom vlasništvu, radnja i poljoprivredno gospodarstvo. – Trgovačko pravo – poduzeće*. Zagreb: Školska knjiga. 116-119. = G₁₀
- Sikavica, Pere; Novak, Mijo. 1993. *Organizacijske vrste. – Poslovna organizacija*. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. 25-31. = G₁₁
- Marušić, Sveto. 1995. *Strategijski management i ljudski potencijali. – Upravljanje i razvoj ljudskih potencijala*. Zagreb: Ekonomska biblioteka. [29]-53. = G₁₂
- Jelčić, Barbara. 1997. *Javno dobro. – Javne financije*. Zagreb: Informator. 289-300. = G₁₃

Poslovna pisma

- [Prva hrvatska štedionica Platežnom zapovijedi Mati Draganoviću određuje plan vraćanja duga.] 1916. – HR-HDA-570 Prva hrvatska štedionica = P₁
- [Odbijenica Novinarskoga društva Mariji Jurić Zagorki.] 1917. – <http://zagorka.net/dokumenti/prijava-m-juric-zagorke/> (pristup 20. 8. 2017.) = P₂
- [Dopis Ravnateljstva Prve hrvatske štedionice Ivanu Mladjanu, upravitelju zelinske podružnice Prve hrvatske štedionice.] 1920. – HR-HDA-570 Prva hrvatska štedionica = P₃
- [Potvrda kojom Vjekoslav i Bara Pospisil potvrđuju da su potpisali mjenicu Prvoj hrvatskoj štedionici.] 1931. – Isto. = P₄
- [Presuda Kraljevskoga banskog stola u predmetu L. Gererdorfera protiv Jelke Grgurić.] 1933. – HR-HDA-416 Odvjetnička pisarnica Ivo Politeo = P₅
- [Obraćanje odvjetnika Ive Politea odvjetniku Ljudevitu Zimpermannu.] 1939. – Isto. = P₆
- [Molba Stanislava Cvetića Hrvatsko-njemačkomu paritetnom povjerenstvu.] 1942. – HR-HDA-234 Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Graz = P₇
- [Odluka Državnoga ureda za oblikovanje ciena i nadnica.] 1943. – HR-HDA-224 Ministarstvo obrta, veleobrti i trgovine Nezavisne Države Hrvatske = P₈
- [Svjedočenje Ante Sokolića kao karakternoga svjedoka.] 1945. – HR-HDA-416 Odvjetnička pisarnica Ivo Politeo = P₉
- [Pismo šumskoga veleobrotnoga dioničarskog društva iz Belišća Ministarstvu industrije i rudarstva NRH.] 1946. – HR-HDA-282 Ministarstvo drvne industrije Narodne Republike Hrvatske = P₁₀
- [Očitovanje Olge Kodrnje o darovanju svoga vlasništva nakon smrti.] 1952. – HR-HDA-416 Odvjetnička pisarnica Ivo Politeo = P₁₁
- [Prigovor Jerka Gadže na optužbu da je suučesnik u bijegu preko državne granice.] 1954. – Isto. = P₁₂
- [Rješenje o obustavi ostavinskoga postupka nakon smrti Ante Fabulića.] 1990. <http://zivi-zid.org/wp-content/uploads/2015/03/ostavinska1a.jpg> (pristup 8. 10. 2017.) = P₁₃
- [Obraćanje načelnika općine Bakar Marijana Losa direktoru poduzeća Automotor iz Rijeke Radovanu Smokvini.] 1995. – <http://blog.dnevnik.hr/peratovic/2006/11/1621806274/hrvatska-razina-odnosaja-visa-od-svicarske.html> (pristup 5. 10. 2017.) = P₁₄

Literatura

- Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Moguš, Milan. 1990. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Badurina, Lada. 2010. Standardizacijski procesi u 20. stoljeću. *Povijest hrvatskoga jezika; Književne prakse sedamdesetih: Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola, Hrvatski seminar za strane slaviste. 69-101.
- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1990. *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Boranić, Dragutin. ⁵1930. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslovenska štampa.
- Boranić, Dragutin. ⁹1947. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Boranić, Dragutin. ¹⁰1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brabec, Ivan; Hraste, Mate; Živković, Sreten. 1952. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Cipra, Franjo; Klaić, Adolf Bratoljub. 1944. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Ured za hrvatski jezik.
- Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. ³1997. Zagreb: Matica hrvatska.
- Jonke, Ljudevit. 1971. *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Maretić, T[omislav]. 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom*. Zagreb: L. Hartman (S. Kugli).
- Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*. Godina 1941. I., Svezak I. – XII., Broj 1. – 1258. Ur. dr. Josip Junašević, dr. Miroslav Šantek. Zagreb: Ministarstvo pravosudja i bogoštovlja. Br. 290.
- Pranjeković, Ivo. 1998. Hrvatski standardni jezik u staroj Jugoslaviji, *Croatica*, 27, 45/46, 147-155.
- Pranjeković, Ivo. 2006. Hrvatski jezik od godine 1945. do 2000. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću: zbornik*. Ur. Marko Samardžija i Ivo Pranjeković. Zagreb: Matica hrvatska. 29-58.
- Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*. 1960. Zagreb – Novi Sad: Matica hrvatska – Matica srpska.
- Rezo, Vladimira. 2015. Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova 19. stoljeća. *Povijest hrvatskoga jezika*. 4. knjiga: 19. stoljeće. Zagreb: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti Croatica.
- Samardžija, Marko. 1993.a *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Samardžija, Marko. 1993.b *Jezični purizam u NDH*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Samardžija, Marko. 1998. *Hrvatski jezik 4*. Zagreb: Školska knjiga.
- Samardžija, Marko. 2002. *Nekoć i nedavno. Odabrane teme iz leksikologije i novije povijesti hrvatskoga standardnoga jezika*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Samardžija Marko. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Samardžija, Marko. 2006. Hrvatski jezik od početka XX. stoljeća do godine 1945. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću: zbornik*. Ur. Marko Samardžija i Ivo Pranjeković. Zagreb: Matica hrvatska. 9-28.
- Samardžija, Marko. 2012. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Zagreb: Školska knjiga.
- Silić, Josip. 1996. *Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika*, Kolo, 6, 4, 349-358.
- Silić, Josip. 2006. *Funkcionalni stilovi standardnoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Stoljeća hrvatskoga jezika: 150. obljetnica uvođenja hrvatskoga jezika u službenu uporabu*. 2011. Ur. Marko Samardžija. Vinkovci: Rijec – Privlačica.
- Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu. – Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske*. Godina 1941. I., Svezak I. – XII., Broj 1. – 1258. Ur. dr. Josip Junašević, dr. Miroslav Šantek. Zagreb: Ministarstvo pravosudja i bogoštovlja. Br. 531.

Vladimira Rezo

Language of Croatian Administrative and Legal Texts in the 20th Century

The chapter considers the development of the administrative and business style in the 20th century. As a style in which the fundamental legal documents are drafted, it is most susceptible to state control and censorship. The administrative and business discourse of the 20th century has two equal components: administrative and business. Administrative discourse includes six sub-corpora: 1. constitutions and state-building decisions; 2. laws, regulations, decrees and by-laws; 3. international treaties; 4. diplomatic notes; 5. reports and 6. meeting minutes. Business discourse incorporates: 7. economic textbooks and handbooks, and 8. business correspondence.

In the domain of spelling, in the early 20th century the phoneme /ǝ/ was in some places written as digraph *dj*, very seldom as diagraph *gj*, and there were some attestations of digraph *dj* in business correspondence in the second half of the century. The underlying reason may be the lack of the grapheme *đ* on typewriters used to type decisions, opinions, testimonies, appeals, etc. It is interesting to note the Ijekavian yat reflex represented as *ie* until 1918 and from 1941 to 1945.

In the domain of orthography, negation was sometimes written together with the verb (*neda*, *nezna*) in the early 20th century, whereas the verb *htjeti* was at times written separately (*ne čemo*, *ne će*) in the second half of the century in keeping with the re-editions of Boranić's orthography. Before the 1950s, adverbs were mostly spelled separately (*u jutru*, *na žalost*), as well as compounds (*mnogo poštovani*,

novo nastalim), whereas their spelling varied after the 1950s. Until the 1990s, semi-compound words were spelled inconsistently: together, separately, hyphenated or separated by a comma. In comparison with the present situation, there was considerable variety in the spelling of abbreviations until the 1990s (*n. pr.*, *i t. d.*), whereas differences in capitalisation (*sredozemnom moru*, *Partizanskih Odreda*) and in the declension of names, both Croatian (*Dra Mladen-a L o r k o v i ć - a*) and foreign (*gospodina Siegfried-a K a s c h e*, *g. Onni Talas-a*), were much more common until the 1950s.

In phonology, the yat reflex was mostly Ijekavian, and throughout the 20th century there were deviations in the spelling of the reflex of both the short yat (*svijetsko*, *razriješuje*) and the long yat (*ljekovi*, *porjesni*). There are interesting examples of devoicing of the consonant *d* in front of *c*, *č*, *ć*, *s*, *š* in texts written in the 1930s and the 1950s (*pretsjednik*, *otse-ljo*). Until 1918, some examples can be found that failed to record assimilation of voice, assimilation of place of articulation and the dropping of consonants, whereas as a result of the morphophonological orthography, which was in force under the Independent State of Croatia, such examples were a rule, rather than an exception unlike in the early 20th century.

In morphology, *-telj* was more commonly used to denote an agent from 1941 to 1945 and in the 1990s, whereas under the monarchy and during the AVNOJ period the suffix *-lac* prevailed. The same periods exhibited some other Serbian morphological characteristics, e.g. the declension of masculine nouns

according to the feminine paradigm (*veliki su formaliste*), a considerable number of adjectives ending in *-ioni* (*regulacioni, akciono*), but also some attestations of the passive past participle of the verbs whose infinitive ends in *-ovati* (*specijalizovanog, spakovane*). Throughout the century there are examples of the present tense formation from a different verb group (*obećaje, odražuje*).

The discourse of all examined periods of the 20th century incorporates the following syntactic characteristics: inconsistent distribution of definite and indefinite forms of adjectives, frequent use of instrumental case in the predicate (*postaju nezaposlenim*), Slavic genitives (*imenuje svojih zastupnika*), the use of the possessive genitive in place of the possessive adjective (*u fondove privrede*), decomposed predicate (*izvode zavarivanja*) and double negation (*nije ništa dala*). Passive sentences are very common (*treba biti navedeno*), as well as the following structures: *modal verb + da + present tense* (*može da se iskrči*), *ima* (*imadu/imaju*) + (*se*) + *infinitive* (*imaju napustiti*), *da + li* in interrogative and relative clauses (*da li će pristupiti promjeni Ustava*), *s obzirom na + A* (*obzirom na teren*), as well as *u svrhu* + gerund (*u svrhu nabave stručnih edicija*), etc.

The lexical inventory of the administrative and business discourse in the 19th century incorporated terminology from different fields. In the first two decades of the 20th century, and then from 1941 to 1945 and in the last decade of the 20th century, the corpus featured abundant legal, economic, political, military, engineering and other terms. Many archaic words were used by the middle of the 20th century, with the exception of the period from 1918 to 1941. In the period of the two Yugoslavias, Croatian terminology was replaced with Serbian, but came back into use after

the independence. Among words from other languages, Latin words are used in both technical language and everyday speech, and the 1990s are characterized by Anglicisms due to translations of many economic books. French, Turkish, Greek and Italian words are considerably rare.

In terms of style, the administrative and business discourse of the 20th century is characterised by contact synonyms, more prevalent under the Independent State of Croatia, when the foreign word was regularly used in parentheses only as an additional explanation. These were also common at the end of the century, primarily in various economic books, with the foreign word often spelled in its original form. The second important stylistic feature of this type of discourse is the use of "administrativisms", adjectives and pronouns used in order to avoid reiterations of the subject or the object (*gornje potvrde, njezinim pismima*), as well as nominalised adjectives and pronouns (*te se ista povisuje, prednje se dostavlja*). The texts also contain stylistic features, proverbs, idiomatic phrases and slogans, albeit very seldom in legal texts.

The sub-corpora of the administrative and business discourse of the 20th century differ in the following features: correspondence frequently deviates from the standard representations of the yat reflex and abounds in syntactic variations, whereas economic handbooks are a rich source of foreign words and terminology. In the first half of the 20th century, legal texts are the most important source of Serbisms, whereas at the end of the 20th century they are full of neologisms and revived Croatian words. On the whole, the administrative and business discourse of the 20th century displays virtually all characteristics of the present day administrative and business functional style.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
Marko Samardžija:	
HRVATSKI JEZIK OD POČETKA 20. STOLJEĆA	
DO GODINE 1945.	9
0. Uvod	9
1. Fin de siècle	11
2. Novo stoljeće, a utrenik uglavnom poznat	13
3. Kraljevstvo kao ustavno-pravni provizorij	19
4. Nakon Kraljevstva – Kraljevina	23
5. Uoči atentata i nakon uvođenja diktature	27
6. Popuštanje nakon Marseillea	31
7. Ratno vrijeme i njegovo breme	41
8. Zaključak	49
Izvori	51
Literatura	52
Ivo Pranjković:	
HRVATSKI JEZIK OD GODINE 1945. DO KRAJA	
20. STOLJEĆA	57
0. Uvod	57
1. Avnojsko razdoblje: od 1945. do 1953.	59
2. Vrijeme novosadskoga sastanka i pravopisa: od 1953. do 1967.	63
3. Vrijeme <i>Deklaracije</i> i hrvatskoga proljeća: od 1967. do 1972.	71
4. Vrijeme od ustavnih amandmana do devedesetih godina: od 1972. do 1990.	81
5. Devedesete godine: od 1991. do 2000.	89
6. Zaključak	93
Izvori	95
Literatura	98
Željka Brlobaš i Marija Znika:	
HRVATSKE GRAMATIKE I GRAMATIČKA	
NORMA U 20. STOLJEĆU	101
0. Uvod	101
1. Hrvatske gramatike u prvoj polovici 20. stoljeća	103
2. Hrvatske gramatike u drugoj polovici 20. stoljeća	119
3. Gramatička norma hrvatskoga jezika u 20. stoljeću	137
Glasovi	137
Oblici	138
Tvorba riječi	141
Sintaksa	143
Gramatičko nazivlje	144
4. Zaključak	146
Izvori	148
Literatura	150

Lada Badurina:

HRVATSKI PRAVOPISI I PRAVOPISNA NORMA

U 20. STOLJEĆU	153
0. Uvod	153
1. Hrvatske pravopisne knjige	155
2. Odabrana pitanja hrvatske pravopisne norme	171
Hrvatski fonološki (fonološko-morfonološki) pravopis	171
Nekoliko napomena o hrvatskome morfonološkom („korienskom”) pravopisu	176
Sastavljeno/nesastavljeno pisanje riječi	177
Interpunkcijska norma	179
3. Zaključak	184
Izvori	186
Literatura	187

Sanja Vulić i Gordana Laco:

JEZIK HRVATSKIH KNJIŽEVNIH DJELA

U 20. STOLJEĆU	191
0. Uvod	191
1. Slovoapis	194
Slova <i>đ</i> i <i>dž</i>	194
2. Pravopis	196
Pisanje dvoglasnika /ie/	196
Dvoglasnik iza pokrivenoga <i>r</i>	200
Fonološko-morfonološko pisanje	202
Jednačenje i gubljenje zatvornika	204
Sastavljeno i rastavljeno pisanje	205
Pisanje zareza	207
3. Glasovi	208
Dočetno <i>l</i>	208
Sibilarizacija	208
Sažimanja	209
4. Oblici	210
5. Rječotvorje	216
6. Sintaksa	219
7. Leksik	227
8. Jezičnostilska obilježja	233
9. Zaključak	236
Izvori	238
Literatura	241

Vlasta Rišner i Jadranka Mlikota:

JEZIK HRVATSKIH NOVINA I ČASOPISA

U 20. STOLJEĆU	245
0. Uvod	245
1. Hrvatske novine i časopisi od 1901. do 1945.	247
2. Jezik i stil hrvatskih novina i časopisa od 1901. do 1945.	249
Slovopis	249
Pravopis	252
Gramatika	260
Leksik	265
Stil	269
3. Hrvatske novine i časopisi od 1945. do 2000.	273
4. Jezik i stil hrvatskih novina i časopisa od 1945. do 2000.	277
Slovopis i pravopis	277
Gramatika	281
Leksik	286
Stil	289
5. Zaključak	294
Izvori	297
Literatura	299

Marijana Horvat, Lana Hudeček i Milica Mihaljević:

JEZIK HRVATSKIH ZNANSTVENIH TEKSTOVA

U 20. STOLJEĆU	303
0. Uvod	303
1. Hrvatski znanstveni tekstovi od 1901. do 1945.	305
2. Jezik i stil hrvatskih znanstvenih tekstova od 1901. do 1945.	313
Slovopis i pravopis	313
Gramatika	323
Leksik	330
Nazivlje	332
Stil	335
3. Hrvatski znanstveni tekstovi od 1945. do 2000.	339
4. Jezik i stil hrvatskih znanstvenih tekstova od 1945. do 2000.	343
Pravopis	343
Gramatika	346
Leksik	347
Nazivlje	349
Stil	358
5. Zaključak	361
Izvori	363
Literatura	368

Vladimira Rezo:

**JEZIK HRVATSKIH ADMINISTRATIVNO-
-POSLOVNIH TEKSTOVA U 20. STOLJEĆU**

	371
0. Uvod	371
1. Hrvatski administrativno-poslovni tekstovi od 1901. do 1945.	373
Ustavi i državotvorne odluke	373
Zakoni, uredbе, naredbe i pravilnici	374
Međunarodni ugovori	377
Diplomatski dokumenti	378
Izvješća	378
Zapisnici	379
Gospodarski udžbenici i priručnici	379
Poslovna pisma	381
2. Jezik i stil hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova od 1901. do 1945.	381
Slovopis	381
Pravopis	384
Fonologija	389
Morfolologija	393
Sintaksa	399
Leksik i stil	405
3. Hrvatski administrativno-poslovni tekstovi od 1945. do 2000.	405
Ustavi i državotvorne odluke	406
Zakoni, uredbе, naredbe i pravilnici	407
Međunarodni ugovori	408
Diplomatski dokumenti	408
Izvješća	410
Zapisnici	410
Gospodarski udžbenici i priručnici	410
Poslovna pisma	411
4. Jezik i stil hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova od 1945. do 2000.	411
Slovopis i pravopis	412
Fonologija	414
Morfolologija	420
Sintaksa	426
Leksik i stil	432
5. Zaključak	434
Izvori	439
Literatura	